

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

**GELİR DURUMU – SİYASAL EĞİLİM İLİŞKİSİ
MERSİN ÖRNEĞİ**

MEHMET KAPUSIZOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERSİN, 2008

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

**GELİR DURUMU – SİYASAL EĞİLİM İLİŞKİSİ
MERSİN ÖRNEĞİ**

MEHMET KAPUSIZOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN : YRD. DOÇ. DR. CEMAL ALTAN

MERSİN, 2008

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Mersin seçmenlerinin gelir düzeyleri ile siyasal eğilimleri arasındaki ilişki incelenmiştir.

Öncelikle, Yüksek Lisans öğrenimim ve tez çalışmam süresince benden desteğini esirgemeyen Danışman Hocam Yrd. Doç. Dr. Cemal ALTAN'a çok teşekkür ederim.

Araştırmamın istatistik bölümlerindeki yardımları ve önerileri için Öğretim Görevlisi Gülhan OREKİCİ'ye , sundukları öneri ve destekleri için Yrd. Doç. Dr. Hacı KURT'a, anket geliştirme aşamasındaki yardımlarından dolayı Doç. Dr. Atilla GÜNEY'e şükranlarımı sunarım.

Ayrıca anket çalışmasında emeği geçen 2007 yılı Kamu Yönetimi Bölümü 4. sınıf öğrencilerine veri toplama aşamasındaki yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

Tez çalışmam süresince bana sundukları öneri ve desteklerinden dolayı değerli arkadaşlarım Emrah İŞLEK ve Özgür ÜZELAKÇİL'e sonsuz teşekkürler.

Son olarak tüm eğitim hayatım boyunca bana olan güven, sevgi, sabır ve desteklerinden dolayı Annem ve Babam'a ve son olarak biricik kardeşim Esra'ya en içten teşekkürlerimi sunarım.

Not: Bu araştırma Mersin Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi'nce desteklenmiştir. (BAP – SOBE KY 2007 – 1 YL)

ÖZET

Demokrasilerde halkın eğilimlerinin tespiti, sadece yönetime katılımında gerekli çoğulculuğu yakalamaya yardım edecek bir etken değil, aynı zamanda demokrasinin kurumsallaşması ve iyi işlemesi bakımından da önemlidir. Özellikle, demokrasilerin vazgeçilmez kurumları ve halkın tercihlerinin iktidara taşınmasının en yaygın yolu olan siyasi partilerin, öncelikle “siyasi eğilimler ve davranışlar” konusunu tespit etmeleri ve ülke gerçeklerine en uygun politikaları üretmeleri önemli ve gereklidir.

Demokrasilerde bireye ulaşmak, her bireyle aksamayan bir iletişim kurmak zorunludur. Bireye ulaşmanın yolu da bireyin tercih ve taleplerini bilmekten geçmektedir. Toplumdaki siyasi eğilim ve davranışların bölgeye göre, gelişmişlik düzeyine göre, öğrenim seviyesine göre değişebildiği, hatta aynı siyasi partiyi destekleyen seçmenler arasında dahi olaylara farklı yorumlar getirilebildiği, herkesin üzerinde birleştiği bir gerçektir.

Seçmenin aldığı siyasal kararlar, oldukça karmaşık etkiler altında ortaya çıkan, çok sık değişebilme özelliğine sahip ve bireyin davranışlarına yön veren tercihlerdir. Bu kararlar, genellikle bireyin genel kişiliğinin çevresiyle etkileşimi sonucu ortaya çıkarken zaman içinde belli bir tutarlılık göstererek bir siyasal eğilim biçiminde belirir. Siyasal eğilimler, siyasal katılma eylemi şeklinde ortaya çıkmakta ve bu eylemler, siyasal liderlerin kararlarını etkilemeyi amaçlamaktadırlar.

Bu araştırmanın amacı, seçmen davranışlarını inceleyerek Mersin ili seçmenlerinin oy verecekleri siyasi partiyi belirlemede gelir durumuna göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymaktır. Araştırmada, sonuçlara bağlı olarak gelir

durumu ile siyasal eğilim arasında bir ilişki kurulmakta gelir durumu açısından farklılık gösteren seçmenlerin hangi parti veya partilere oy verdikleri belirtilmektedir.

Araştırmada yalnızca gelir durumu değişken olarak alınmamış yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, meslek değişkenleri de kapsam içine dahil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Demokrasi, Seçim, Seçmen tercihi, Gelir düzeyi, Siyasal partiler

ABSTRACT

In democracies, demarcation of public tendency is not only a useful factor to attain required pluralism for participation to the administration but also an important aspect of an institutionalized and full – fledged democracy. Especially, political parties – vital institutions of democracies and the most frequent way of carrying public choices to government – should define political tendencies and attitudes of public and produce the most convenient policies to country reality.

It is necessary in democracies to reach every individual and to form an uninterrupted communication with each of them. The only way to reach the individual is directly related to be familiar with the choice and demands of the individual. It is an agreeable fact that the political tendencies and attitudes of the society are dependent on region, development and education levels. Even between the supporters of the same political party, different comments on same subjects might occur.

The political decisions of the voters, which are rather unstable, manipulate individual's acts and are revealed by very complicated effects. These decisions usually emerge as the reciprocal interactions of the individual's personality and his environment and acquiring a certain coherency end up as political tendency. Political tendencies reveal as political participation and these actions aim at manipulating the decisions of political leaders.

The aim of this research is to demonstrate the effect of the income level of Mersin city's voters in determining their choice of political party by examining their voting behaviour. According to the results, a certain correlation between income level

and political tendency is established and the atypical voters' (due to their income level) political choices are also revealed.

In the research, the income level is not only variable and also age, sex, education level and job properties are taken as variables.

Key words : Democracy, Election, Voter's Decision, Income Level, Political Parties.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
ÇİZELGELER LİSTESİ	xi
ÇİZİMLER LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM**KAVRAMSAL ÇERÇEVE**

I.1. Demokrasi	8
I.2. Siyaset	14
I.3. Siyasal Yaşam	17
I.4. Siyasal Katılım	18
I.4.1. Siyasal Davranış	21
I.4.2. Seçmen Davranışı	23
I.4.3. Siyasal Katılım Biçimleri	25
I.4.3.1. Olağan Katılım	26
I.4.3.2. Olağandışı Katılım	29
I.4.4. Siyasal Katılımı Belirleyen Unsurlar	30
I.4.4.1. Siyasal Katılımın Sosyo - Ekonomik Boyutu	31
I.4.4.1.1. Cinsiyet	32
I.4.4.1.2. Yaş	37
I.4.4.1.3. Eğitim	39
I.4.4.1.4. Meslek	42
I.4.4.1.5. Aile	45
I.4.4.1.6. Yerleşim Yerinin Niteliği	49

I.4.4.1.7. Gelir Düzeyi	52
I.4.4.2. Siyasal Katılımın Yasal Boyutu	53
I.4.4.3. Siyasal Katılımın Psikolojik Boyutu	54
I.4.5. Oy Verme	57
I.4.5.1. Oy Vermenin Niteliği	57
I.4.5.2. Oy Vermenin Önemi	59

II. BÖLÜM

GELİR VE SEÇMEN TERCİHİ

II.1. Gelir Dağılımı	62
II.2. Dünya Ülkelerinde Gelir Dağılımı ve Türkiye	63
II.3. Gelirin Seçmen Tercihindeki Rolü	68
II.3.1. Çok Partili Hayat ve Seçmen Tercihi	70
II.3.2. Ekonomik Kriz, 2002 Seçimleri ve Seçmen Tercihi	75

III. BÖLÜM

GELİR DÜZEYİ – SİYASAL EĞİLİM İLİŞKİSİ : MERSİN ÖRNEĞİ

III.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi	83
III.2. Alan Araştırmasında Karşılaşılan Güçlükler	85
III.3. Tarihi, Coğrafi ve Sosyo-Ekonomik Yönleriyle Mersin	86
III.4. Deneklerin Sosyo-Ekonomik Özellikleri	88
III.4.1. Deneklerin Cinsiyetleri	88
III.4.2. Deneklerin Yaş Dağılımı	88
III.4.3. Deneklerin Eğitim Durumları	89
III.4.4. Deneklerin Mesleki Durumları	91
III.4.5. Deneklerin Mersinde İkamet Etme Süreleri	92
III.4.6. Deneklerin Aile Yapısı	95
III.4.7. Deneklerin Gelir Düzeyleri	97

III.4.8. Deneklerin Öznel Algılamalarına Göre Gelir Düzeyleri	99
III.5. Sosyo-Ekonomik Değişkenlere Göre Deneklerin Siyasal Eğilimi	100
III.5.1. Cinsiyet Farklılaşmasına Göre Siyasal Eğilim	101
III.5.2. Yaş Gruplarına Göre Siyasal Eğilim	106
III.5.3. Eğitim Düzeyine Göre Siyasal Eğilim	113
III.5.4. Mesleklere Göre Siyasal Eğilim	115
III.5.5. Yerleşim Durumuna Göre Siyasal Eğilim	122
III.5.6. Aile Yapısına Göre Siyasal Eğilim	138
III.6. Gelir Düzeyine Göre Siyasal Eğilim	141
III.6.1. Hissedilen Gelir Düzeyine Göre Siyasal Eğilim	152
III.6.2. Gelir Düzeyine Göre İkinci Siyasal Tercih	155
III.6.3. Gelir Düzeyine Göre Siyasal Tercih Nedenleri	156
III.6.4. Gelir Düzeyine Göre Siyasi Partilerden Beklentiler	157

IV. BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

IV.1. Hipotezlerin Test Edilmesi	160
IV.2. Bulgular	176
IV.3. Öneriler	178
IV.4. Sonuç	180
KAYNAKÇA	181
EKLER	

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
AP	: Adalet Partisi
BBP	: Büyük Birlik Partisi
bkz	: Bakınız
BP	: Barış Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CIA	: Central Intelligence Agency
CKMP	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
DBP	: Demokrasi ve Barış Partisi
DEHAP	: Demokratik Halk Partisi
DEPAR	: Değişen Türkiye Partisi
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DP	: Demokrat Parti
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSP	: Demokratik Sol Parti
DTP	: Demokratik Toplum Partisi
DYP	: Doğru Yol Partisi
EMEP	: Emegın Partisi
FP	: Fazilet Partisi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HADEP	: Halkın Demokrasi Partisi
HEP	: Halkın Emek Partisi
İP	: İşçi Partisi
KBGSYİH	: Kişi Başı Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
LDP	: Liberal Demokrat Parti
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu

MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MKP	: Milli Kalkınma Partisi
MP	: Millet Partisi
MSP	: Milli Selamet Partisi
MTSO	: Mersin Ticaret ve Sanayi Odası
OECD	: Organisation For Economic Co-Operation And Development
ÖDP	: Özgürlük ve Dayanışma Partisi
RP	: Refah Partisi
SHP	: Sosyaldemokrat Halkçı Parti
SİP	: Sosyalist İktidar Partisi
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: United Nations Development Programme
YDP	: Yeniden Doğuş Partisi
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu

ÇİZELGELER LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge – 1 : Olağan Siyasal Katılım Biçimleri	29
Çizelge – 2 : Cinsiyete Göre Milletvekili Sayısı ve Meclis'teki Temsil Oranı, 1935 – 2007	35
Çizelge – 3 : 2007 Genel Seçimleri Milletvekili Aday Adayları ve Milletvekili Adaylarının Dağılımları	36
Çizelge – 4 : Çeşitli Ülkelerin Gelir Dağılımları ve Gini Katsayıları	64
Çizelge – 5 : 1963 – 2005 Yılları Arasında Türkiye’de Gelir Dağılım Yüzdeleri ve Gini Katsayıları	65
Çizelge – 6 : Türkiye’de 2002 – 2005 Yılları Arası Gelir Dağılımı	67
Çizelge – 7 : Türkiye’de 2002 – 2005 Yılları Arası Gelir Dağılımı (Gini)	67
Çizelge – 8 : Türkiye Ekonomisinde Siyasi Kriz Öncesi ve Sonrası Dönemlere Ait Bazı Ekonomik Göstergeler (1949-2002)	76
Çizelge – 9 : 1999 Yılı Genel Seçimlerinde Siyasi Partilerin Aldıkları Oylar ve Oranları	80
Çizelge – 10 : Deneklerin Cinsiyetlere Göre Dağılımı	88
Çizelge – 11 : Deneklerin Yaş Dağılımları	89
Çizelge – 12 : Deneklerin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı	89
Çizelge – 13 : Deneklerin Çalışma Durumları	91
Çizelge – 14 : Deneklerin Mesleklere Göre Dağılımı	92
Çizelge – 15 : Deneklerin Mersinde İkamet Etme Süreleri	92
Çizelge – 16 : Deneklerin Doğum Yerleri	93
Çizelge – 17 : Deneklerin En Uzun Süre Yaşadıkları Yerin Nüfusu	94
Çizelge – 18 : Deneklerin Aile Yapısı	96
Çizelge – 19 : Deneklerin Aylık Hane Gelirine Göre Dağılımı	97
Çizelge – 20 : Deneklerin Gelir Düzeyleri ile Konut Durumları	98
Çizelge – 21 : Deneklerin Öznel Algılamaya Göre Gelir Düzeyleri	99

Çizelge – 22 : Cinsiyetlere Göre 2002 ve 2007 Genel Seçimlerinde Siyasal Tercihler (%)	102
Çizelge – 23 : Son Dört Dönem Parlamentonun Yaş Ortalaması	107
Çizelge – 24 : Dönemlere Göre Milletvekillerinin Yaş Grupları	107
Çizelge – 25 : Yaş Gruplarına Göre 2002 ve 2007 Genel Seçimlerinde Siyasal Tercihler (%)	109
Çizelge – 26 : Eğitim Düzeylerine Göre 2002 ve 2007 Genel Seçimlerinde Siyasal Tercihler (%)	114
Çizelge – 27 : Meslek Gruplarına Göre 2002 ve 2007 Genel Seçimlerinde Siyasal Tercihler (%)	116
Çizelge – 28 : Doğum Yerlerine Göre 2002 ve 2007 Genel Seçimlerinde Siyasal Tercihler (%)	123
Çizelge – 29 : Yerleşim Yerinin Nüfus Yapısına Göre 2002 ve 2007 Genel Seçimlerinde Siyasal Tercihler (%)	130
Çizelge – 30 : Mersinde İkamet Etme Sürelerine Göre 2002 ve 2007 Genel Seçimlerinde Siyasal Tercihler (%)	134
Çizelge – 31 : Ailedeki Yapısına Göre 2002 ve 2007 Genel Seçimlerinde Siyasal Tercihler (%)	139
Çizelge – 32 : 2001 Yılı Verilerine Göre İl Bazında Kişi Başı Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (\$)	142
Çizelge – 33 : 1999 Genel Seçimleri Gelir Düzeyine Göre Siyasal Tercihler (%)	146
Çizelge – 34 : 2002 Genel Seçimleri Gelir Düzeyine Göre Siyasal Tercihler (%)	148
Çizelge – 35 : 2007 Genel Seçimleri Gelir Düzeyine Göre Siyasal Tercihler (%)	150
Çizelge – 36 : 1999 Genel Seçimleri Hissedilen Gelir Düzeyine Göre Siyasal Tercihler (%)	152
Çizelge – 37 : 2002 Genel Seçimleri Hissedilen Gelir Düzeyine Göre Siyasal Tercihler (%)	153
Çizelge – 38 : 2007 Genel Seçimleri Hissedilen Gelir Düzeyine Göre Siyasal Tercihler (%)	154

Çizelge – 39 : 2007 Genel Seçimleri Gelir Düzeyine Göre İkinci Siyasal Tercihler (%)	155
Çizelge – 40 : 2007 Genel Seçimleri Gelir Düzeyine Göre Siyasal Tercih Nedenleri (%)	156
Çizelge – 41 : Gelir Düzeyine Göre Siyasi Partilerden Beklentiler (%)	158
Çizelge – 42 : Cinsiyet ve Siyasal Tercih Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları	161
Çizelge – 43 : Yaş Grupları ve Siyasal Tercih Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları	162
Çizelge – 44 : Eğitim Düzeyi ve Siyasal Tercih Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları (1)	163
Çizelge – 45 : Eğitim Düzeyi ve Siyasal Tercih Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları (2)	164
Çizelge – 46 : Meslek ve Siyasal Tercih Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları	165
Çizelge – 47 : Sahip Olunan Gelir Düzeyi ve Hissedilen Gelir Düzeyi Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları	166
Çizelge – 48 : Hissedilen Gelir Düzeyi ve Siyasal Tercih Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları	167
Çizelge – 49 : Uzun Süre İkamet Edilen Yer ve Siyasal Tercih Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları (1)	168
Çizelge – 50 : Uzun Süre İkamet Edilen Yer ve Siyasal Tercih Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları (2)	169
Çizelge – 51 : Mersinde İkamet Etme Süresi ve Siyasal Tercih Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları	170
Çizelge – 52 : Aile Nüfusu ve Siyasal Tercih Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları	171
Çizelge – 53 : Gelir Düzeyi ve Siyasal Partilerden Beklentiler Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları	172
Çizelge – 54 : Gelir Düzeyi ile 1999 Genel Seçimleri Siyasal Eğilimi Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları	173

Çizelge – 55 : Gelir Düzeyi ile 2002 Genel Seçimleri Siyasal Eğilimi Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları	174
Çizelge – 56 : Gelir Düzeyi ile 2007 Genel Seçimleri Siyasal Eğilimi Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları	175

ÇİZİMLER LİSTESİ

Çizim – 1 : 2000 Genel Nüfus Sayımı Verilerine Göre Türkiye Nüfus Piramidi	106
Çizim – 2 : 2002 Genel Seçim Sonuçlarında İllere Göre Birinci Siyasi Partiler	143

GİRİŞ

Demokrasinin en yalın tanımı, halkın halk tarafından yönetimidir. Halk tarafından yönetimin yaşama geçmesinin temel koşulu ise, temsili demokrasinin temel araçlarından “seçim” olmaktadır. Böylece demokrasi, seçim, temsil kavramları birbirleriyle bağlantılı biçimde kullanılmaktadır.

Demokrasi, günümüzde azınlıkta olanların haklarına saygı gösterildiği ve onlara bir gün çoğunluğa dönüşebilme yollarının açık tutulduğu, özgürlükçü bir çoğunluk yönetimi biçiminde tanımlanabilir. Demokratik düşüncenin evrimi, insanın “akıllı” bir yaratık olduğu, kendisi için iyi olanla kötü olanı ayırt edebileceği inancından kaynaklanan, insana saygıya dayalı, iyimser bir dünya görüşünün evrimidir.

Demokrasi, sadece çoğunluğun yönetimi değil, aynı zamanda çoğulcu bir yönetim şeklidir. Çünkü çoğunluğun temsiline dayalı bir yönetim, çoğunluk diktası da olabilir. Siyasal demokrasi, çoğunluğun yönettiği, azınlıkta olanların ise, yönetimin keyfiliklerine karşı korunduğu bir rejimdir. Siyasal iktidarın sınırlandırılması ve özellikle de bağımsız bir yargı denetimi, demokrasinin vazgeçilmez öğelerindedir. Siyasal iktidar üzerindeki yargı denetimi, azınlıkta olanların korunmasını, bireysel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmasını sağlar.

Demokrasilerde toplumun beklentilerinin gerisinde kalan, insanların gündemini ve ihtiyaçlarını takip edemeyen siyasi partilerin, toplum ve bireyler için akılcı ve çözüm getirici politikalar üretmesi de mümkün değildir. Bu kriterlerin göz ardı edilmesi, demokrasinin yerleşmesi ve halkın iradesinin yönetime yansıtılmasını engelleyen en temel husustur. Çünkü halka hizmet götürürken, bu yönde politikaları oluştururken ve

ülkemizi geleceğe taşıyan adımlara öncülük ederken, uygulamaya konulacak politika ve düzenlemelerin, topluma ve bireylere rağmen değil, toplumun eğilimleri ve bireylerin talepleri doğrultusunda olmasına dikkat edilmesi, demokrasi düşüncesinin de temel eksenini oluşturmaktadır.

Toplumun tercihleri ve davranışları konusunda politikalar oluştururken, kullanılan kavramlara farklı yorumlar ve anlamlar yüklemek, bu kavramları bireylerin anladığı şekillerden farklı yönler taşımak ve bazen de içlerini boşaltarak politika yapmak, siyasi mesajların amacına ulaşmasını engelleyen en önemli etken durumundadır.

Siyasal tercih ve davranışlara göre politika üretilirken yapılan hatalardan birisi de seçmenin tercihlerinin tek bir etkene bağlı olarak değişeceğinin düşünülmesidir.

Seçmen tercihlerini doğrudan etkileyen örnekler, gelişmiş batı toplumlarında görülebilmektedir. Örneğin, emekli maaşları veya yeni vergiler, ortak bir sosyal tepkiye kaynaklık edebilmektedir. Ancak aynı durumun yansımaları Türkiye ölçeğinde yüzde yüz bulabilmek mümkün değildir.

Diğer problem, ülkemizde üretilen politik söylemlerin hedef kitlesinin net olarak ortaya konulamamasıdır. Yani sempatiyle karşılanan bazı uygulamalar seçmenin tercihini tek başına değiştirmemekte; sosyal ve kültürel etmenler çoğu defa tercihlerin oluşmasında belirleyici olma durumunu korumaktadır.

Toplumun ortak dini ve kültürel değerlerine yönelik parti tabanlarındaki klasik gruplaşmaların giderek erime sürecine girmesi, milliyetçilik, islam, demokratikleşme,

laiklik gibi kavramların, tek bir siyasi adresin tekelinden kurtulması da partiler arasındaki tercihlerin giderek değişmesi sonucunu doğurmaktadır. Bunun üç nedeni olduğu hesaba katılmalıdır. Bu nedenlerden birisi, bu kavramların temsil edilmesinde ve bu kavramlar paralelinde politika üretilmesinde, her siyasi partinin benzer argümanlara başvurması ve benzer tepkileri sergilemesidir. İkinci neden olarak; hiçbir partinin, halkın gözünde bu kavramları tek başına temsil etme yeterliliğinde kabul edilmemesidir. Son olarak da toplumun ortak değerler bütününe, tek bir parti tabanında homojen olarak vücut bulmamasından kaynaklanmaktadır.

Seçim, ülkeyi yönetecekleri, kitleleri temsil edecekleri belirlemede başvurulan bir yoldur. Halkın alanlarda toplanıp, ülkeyi ilgilendiren kararları doğrudan aldığı eski kent demokrasisinde bile, yöneticilerin kurayla ve sırayla belirlenmesinin yanı sıra, bazı durumlarda seçime başvurulduğu bilinmektedir. Nüfus artışı, sorunların karmaşıklaşp uzmanlık gerektirmesi ve yurttaşların siyasal konulara ayıracak zamanlarının azalması sonucu doğrudan demokrasi olanaksızlaşmıştır. Halkı temsil edecek, halk adına ülkeyi yönetecek araçların seçimi zorunlu hale gelmiştir. Böylece ülkeyi, çoğunluk adına bir azınlığın yönettiği sistemler gelişmiştir. Ama yönetime gelme yolunun tüm toplum kesimlerine açık olması koşuluyla, bu durumun demokrasiyle bağdaşmadığı öne sürülemez.

Genel olarak siyasal katılımı etkileyen koşullar, katılımın bir biçimi demek olan seçimleri de etkilerler. Seçimlere katılmanın ve verilen oyun yönünün belirlenmesinde rol oynayan etkenler de oldukça önemlidir. Seçimlerin özellikle çoğulcu rejimler açısından taşıdığı önem, seçim sosyolojisinin, siyaset biliminin hızla gelişen ve üzerinde çok araştırma yapılan bir dalı olması sonucunu doğurmuştur.

Seçmenin aldığı siyasal kararlar, oldukça karmaşık etkiler altında ortaya çıkan, çok sık değişebilme özelliğine sahip ve bireyin davranışlarına yön veren tercihlerdir. Bu kararlar genellikle bireyin genel kişiliğinin çevresiyle etkileşimi sonucu ortaya çıkarken, zaman içinde belli bir tutarlılık göstererek bir siyasal eğilim biçiminde belirir. Siyasal eğilimler, siyasal katılma eylemi şeklinde ortaya çıkmakta ve bu eylemler siyasal liderlerin kararlarını etkilemeyi amaçlamaktadırlar.

Yaptığımız bu çalışmanın amacı, Mersin ili seçmenlerinin oy verecekleri siyasi partiyi belirlemede gelir durumuna göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymaktır. Araştırmada, gelir durumu ile siyasal eğilim arasındaki ilişki incelenmekte; gelir durumu açısından farklılık gösteren seçmenlerin hangi partiye veya partilere oy verdiği ortaya konulmaktadır.

Çalışmamızın amaçlarından biri de, Türkiye'deki siyasal parti seçmenlerinin yukarıda tespit edilen değişkenlere göre profilini çıkarmaya çalışan araştırmalara katkıda bulunmaktır. Bu araştırma en azından akademik çalışmalara bir ön hazırlık olması açısından yarar sağlayabilir. Araştırmanın bir diğer yararı ise, siyaset alanında rekabet halinde olan siyasi partiler ve siyasetçilere, bu yarışta başarılı olabilmeleri için değişik seçmen gruplarına hangi politikalarla yaklaşmaları gerektiği hususunda, araştırmanın sınırları çerçevesinde yol göstermesidir. Araştırmanın amacına yönelik olarak ortaya çıkacak olan sonucun siyasi partilerin siyaset pazarlaması faaliyetlerinde ve seçmenlerle iletişim çalışmalarında daha etkin stratejiler geliştirmelerine yardımcı olacağı umulmaktadır.

Araştırmamızın konusu, Mersin ili seçmenlerinin gelir düzeyleri ile siyasal tercihleri arasındaki ilişkidir. Seçmenlerin gelir düzeyi ile siyasal eğilimleri arasındaki ilişki incelenmiş, oy verilen siyasi partiyi belirlemede gelir düzeyinin etkisi araştırılmıştır.

Araştırmada yalnızca gelir düzeyi değişken olarak alınmamış yaş, cinsiyet, eğitim, meslek değişkenleri de kapsam içine dahil edilip siyasal eğilime yön veren faktörler analiz edilmiştir.

Araştırmamızda siyasete aktif katılım düzeyi açısından, erkeklerin kadınlardan, gençlerin yaşlılardan, öğrenciler ve serbest meslek sahiplerinin diğer toplumsal gruplardan, yüksek eğitimlilerin düşük eğitimlilerden, gelir düzeyi yüksek bireylerin gelir düzeyi düşük bireylerden daha fazla katılım gösterdikleri kabul edilmiştir.

“Mersin seçmenlerinin gelir düzeyi ile siyasal eğilimleri arasında ilişki bulunmaktadır” ifadesi araştırmanın temel hipotezidir. Bu hipotezden hareketle ortaya konan alt hipotezler ise şunlardır.

H₁ = Deneklerin cinsiyetleri ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H₂ = Deneklerin yaş grupları ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H₃ = Deneklerin eğitim düzeyleri ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H₄ = Deneklerin meslekleri ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H₅ = Deneklerin sahip oldukları gelir düzeyi ile kendilerini hissettikleri gelir düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H₆ = Deneklerin kendilerini hissettikleri gelir düzeyi ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H₇ = Deneklerin uzun süre ikamet ettikleri yer ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H₈ = Deneklerin Mersinde ikamet etme süreleri ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H₉ = Deneklerin aile nüfusları ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H₁₀ = Deneklerin gelir düzeyleri ile siyasal partilerden öncelikli beklentileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

Araştırmamız Mersin merkez mahallelerinde yer alan 18 yaşını tamamlamış seçmenlerle sınırlandırılmıştır. Ayrıca çalışma 1999, 2002 ve 2007 genel seçimlerini kapsamaktadır. Araştırma teknikleri ise görüşme ve anket tekniği ile sınırlandırılmıştır.

Mersin seçmenlerinin siyasi eğilimleri ile gelir düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde, konu ile ilgili kavramsal tanımlamalar yapılmıştır. Bu bölümde siyasal katılım ile seçmen davranışına yön veren unsurlar ele alınmıştır.

“Gelir ve Seçmen Tercihi” başlığını taşıyan ikinci bölümde, gelirin tanımı yapılarak Türkiye ve dünya ülkelerindeki gelir dağılım profili sunulmuştur. Gelirin seçmen tercihi üzerindeki etkisi incelenmiş ve Türk siyasal hayatındaki belli olaylarla gelir unsuru arasında ilişki kurulmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde örnek olay incelemesi yapılmıştır. Araştırmanın yöntem ve teknikleri açıklanarak, çalışma yapılırken izlenen yöntem, örneklem grubu ve verilerin nasıl toplandığına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Verilerin değerlendirilmesi, Mersin merkez mahallelerinde yaşanan seçmenler üzerinde uygulanan anketin verilerinden elde edilen bilgilerle SPSS bilgisayar programı yardımıyla yapılmıştır.

Çalışmanın son bölümünde genel değerlendirme ve sonuca yer verilmiş, anket uygulamasından elde edilen verilere bağlı olarak hipotezler sınanmıştır.

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

I.1. Demokrasi

Demokrasi, latince kökenli bir deyim olup halk anlamına gelen “demos” ve egemenlik anlamına gelen “kratos” sözcüklerinden oluşmaktadır. En yaygın kullanılan anlamı ile demokrasi; halkın kendi kendini yönetmesi, halk egemenliği demektir (Gözübüyük, 1999 : 22).

Demokrasinin kavramsal bir çok tanımı yapılabilmektedir. İnsanların, gücün kendilerinde toplandığı; bu gücün kendileri ya da onlar tarafından seçilmiş temsilcileri tarafından uygulandığı, kendi kendilerini yönettikleri bir yönetim biçimidir. Demokrasi genel ve eşit oy hakkına, belirli aralıklarla yapılan seçimlere, gizli oy ve açık sayıma, seçim mekanizması ile siyasi iktidarın değiştirilmesi ilkesine dayanan ve iktidar karşısında ifade ve örgütlenme özgürlüğü prensibinden hareketle, kurumsallaşmış bir muhalefetin bulunduğu politik bir sistemdir (Köker, 1990 : 13).

Demokrasi, çoğunlukla özgürlük kavramı ile aynı anlamda kullanılmakta, hatta kimi zaman bu iki kavram birbirlerinin yerine de kullanılmaktadır. “Özgürlük kendi kendini yönetme, başkası tarafından yönetilmeme olduğuna göre, demokrasi soyut olarak toplum ve kişi yönünden özgürlük anlamına da gelir” (Gözübüyük,1999:22). Özgürlük, demokrasinin en önemli parçasıdır ve özgürlüklerin kurumsallaşması ile demokrasiye ulaşılır. Halkın gerçek anlamı ile özgürlük içinde yaşamayabilmesi için, yönetilenler ve yöneticiler ayrımı yapılmadan, kendi kendini yönetmesi gerekir. Bu

bağlamda demokrasinin amacını, halkın tam anlamda özgür olması olarak nitelendirebiliriz.

Demokrasinin ilk ortaya çıkışı M.Ö. 5. yüzyılda Perikles Atina'sında gerçekleşmiştir. Öte yandan Atina'da uygulanan demokrasinin günümüz demokrasisinden önemli farkları bulunmaktadır.

Atina'da temel kurum Asambleydi. Yaklaşık 5.000 – 6.000 üyeden oluşan ve yetkili karar alma mercii olan Asamble'nin üyesi olabilmek için, yetişkin erkek vatandaş olmak gerekiyordu. Kadınlar, köleler ve yabancılar Asamble'nin üyesi olma şansına sahip değillerdi. Asamble, basit çoğunluk oylaması ile herhangi bir kısıtlama olmadan karar alabilmekteydi.

Dünyanın en eski demokrasisi olan Atina demokrasisi, yaklaşık iki yüzyıl sürmüştür. Atina, Sparta ile yapılan savaşta yenilip yıkıldı.

Modern demokrasiye benzememekle birlikte demokratik haklar alanında çağına göre önemli bir ilerleme kaydedilen bir başka olay ve dönem de Magna Carta'dır. İngiltere kralı John ve Lordlar arasında yapılan bu anlaşma, anayasal hükümet biçiminin gelişmesi açısından önemli bir adımdır.

Magna Carta çoğu kilise ve aristokrasinin egemenliğini kral karşısında genişleten 63 maddelik bir belgedir. Bu hakların bir bölümü daha sonra tüm halka uygulanmaya başlanmış ve hukuki sistemin temelini oluşturmuştur. Magna Carta'ya göre kral, kararlarını alırken lordlara danışmak zorundaydı. Bu danışma mekanizması daha sonra oluşacak olan parlamentonun alt yapısını oluşturmuştur. Yine de İngiltere'nin gerçek anlamda bir anayasal monarşiye sahip olması yüzyıllar almıştır.

Demokrasi, 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren bir siyasi rejim ve hükümet biçimi olarak belirmeye başlamıştır. Demokrasi konusunda yazılar yazan ilk önemli düşünürlerden Tocqueville, demokrasiyi genel düşüncesinin aksine “halkın kendi yönetimine az çok katıldığı bir rejim” olarak tanımlayarak, daha çok demokrasinin siyasal özgürlüklerle olan ilişkisine vurgu yapmış ve demokrasinin bir toplumsal düzen olduğunu belirtmiştir. O dönemde beliren yeni toplumsal yapının özünde demokrasi olduğunu ortaya koymuştur. Tocqueville, demokrasinin toplumda daha fazla eşitlik yaratmak yönünde hiçbir şeyle boy ölçüşemeyecek kadar güçlü bir etkisi olacağını belirtmiştir (Tocqueville, aktaran Yılmaz, 2003:11).

20. yüzyıla gelindiğinde her ne kadar demokrasi, bilinen ve kimi ülkelerde uygulanmaya çalışılan bir yönetim biçimi olarak görülse de hala yavaş ilerleyen ve bir çok sıkıntı ile karşılaşan bir sistemdi. Özellikle bu yüzyılın ilk yarısında yaşanan iki büyük dünya savaşı, demokrasinin gelişmemesinin ve kurumsallaşamamasının en belirgin nedeni olarak görülebilir.

Demokrasinin kazanımları bilinse bile başta Hitler’in Nazi Almanya’sı, Mussolini’nin Faşist İtalya’sı, Stalin’in Sovyetler Birliği ve yayılmacı Japonya başta olmak üzere dünyanın önemli bir bölümü milliyetçi diktatörlüklerin, otoriter-totaliter rejimlerin yönetimi altında ve genel demokrasi anlayışının çok uzağındaydı. Bu örneklerin yanı sıra Bottomore’nin bahsettiği gibi kurumsallaşmış demokrasilere sahip olduklarına inanılan ülkelerde bile erkeklere genel oy hakkı ancak 19. yüzyıl sonu ile İkinci Dünya Savaşı arasındaki yıllarda verilmiş; tüm yurttaşların evrensel ve eşit oy hakkına sahip olması ise, ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında gerçekleşmiştir.

Almanya 1919 – Weimar Cumhuriyeti döneminde, İsveç 1920’de, Fransa 1945’de, İngiltere ise 1948 ‘de tüm yurttaşlarına oy hakkı tanımıştır (Bottomore, 1987 : 11).

İkinci Dünya Savaşı sonrası tüm dünyada en büyük değer olarak bilinen demokrasi, tüm idealleştirme çabalarına rağmen dünya üzerindeki devletlerin ancak çok küçük bir bölümünde uygulanma şansı bulmuştur. 20. yüzyılın sonlarına gelindiğinde bile dünyadaki politik sistemlerin büyük çoğunluğunda, yurttaşlar kendi politik liderlerini kanuni ve özgür yollarla seçme anlamında kısıtlı bir biçimde de olsa kabul edilebilir bir demokrasiye sahip olamamışlardır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası demokrasi sürecini açıklayan Yılmaz şu tespitlerde bulunmuştur:

“... özellikle ABD’li sosyal bilimcilerin katkısı ile mevcut toplumları ve politik yapıları anlamak ve demokrasi kavramını daha iyi inceleyebilmek için kullanılan yöntem modern paradigmaya uygun bir biçimde oluşmuştur : ‘ampirist – pozitivist’, ‘yapısalcı- işlevsel’ ve ‘ilerlemeci’ bakış açısı bugün demokrasi ve demokrasinin gelişimi konusunda baskın yaklaşımdır” (2003:14).

Bu bakış açısı, sonuçta şöyle bir düşünceyi beraberinde getirmektedir. Demokrasi, Batıda Rönesans’tan başlayarak meydana gelen bir dizi değişimin, gelişimin bir sonucudur. Batının geçirdiği bu süreç, Rönesans ile hümanizmayı, reform ile laik toplumsal – politik anlayışı ve aydınlanma – bilimsel devrim ile de bilim, akıl ve akılcı düşünceyi ortaya çıkarmış ve bu yeni tip anlayış, batı toplumlarına hakim olmuştur. Bu süreç bir bütün olarak modernite – modern olanın doğması ile sonuçlanmıştır¹. Bu görüşe göre demokrasi, ancak belirli şartlar altında belli bir gelişme

¹ Rönesans – modernlik arasındaki ilişki için bkz. Mike Featherstone, (1991), “Consumer Culture and Postmodernism”, Sage , s.21.

derecesine ulaşmış toplumlarda var olabilir (Spitz, 1969 : 33). Modernleşme kuramı adı verilen bu anlayışa göre bir toplumun demokratik toplum olabilmesi için;

- Şehirleşmesi (nüfusun çok büyük bir çoğunluğunun şehirlerde oturması),
- İyi işleyen, teknik bir bürokrasiye sahip olması (yönetimin rasyonelleşmesi),
- Sanayileşmesi

gerekmektedir (Yılmaz, 2003:14).

Klasik demokraside esas olarak yönetme hakkı, çoğunluğu elde eden siyasal iktidara bırakılır; yaş ve uyrukluk gibi bazı basit şartlara sahip olan herkese oy hakkı tanınır, genel seçim yolu ile siyasal iktidar belirlenir.

Klasik demokrasinin üç temel kategorisi bulunmaktadır;

- Doğrudan Demokrasi (*Direct Democracy*)
- Temsili Demokrasi (*Representative Democracy*)
- Yarı Doğrudan Demokrasi

Doğrudan demokrasi en basit ifadesi ile halkın seçilmiş veya atanmış aracılar olmadan karar verme süreçlerine katıldığı bir demokrasi biçimidir. Doğrudan demokrasi, Eski Yunan'da 5 – 6 bin kişilik topluluklarca uygulanmıştır ve modern toplumlarda uygulanması her şeyden önce pratik olarak mümkün değildir. Bugün, doğrudan demokrasinin örneklerini üyelerinin sayıları yüzlerle ifade edilebilecek olan örgütlerde ve nüfusları uygun olan bazı İsviçre ve Kuzey Amerika kasabalarında görmek mümkündür (Altan, 2002 : 12).

Temsili demokrasi ise bugün uygulanan demokrasi biçimidir. Bu tarz demokraside halk belli aralıklarla yapılan seçimlerde oy kullanarak belirlediği vekiller aracılığı ile kendi kendini yönetmeye çalışmaktadır. Temsili demokrasi halkın bizzat seçtiği vekilleri tarafından yönetildiği bir politik sistemdir.

Diane Ravitch temsili demokrasinin tanımını şu şekilde yapmaktadır:

‘Bir temsili demokrasi hükümetin gücünü sınırlayan ve tüm vatandaşların temel haklarını garanti eden bir anayasaya uygun olarak faaliyet gösterdiğinde bu anayasal demokrasidir. Bu tarz bir toplumda çoğunluk yönetir ve azınlığın hakları kanunlar tarafından ve kanunların kurumsallaşması üzerinden korunur’ (Aktaran Holden, 2003: 3).

Ravitch’in tanımını yaptığı demokrasi günümüzde uygulanan “modern demokrasi”dir. Anayasal ya da temsili, tüm bu tanımlamalar, sonuç olarak modern demokrasinin çeşitli boyutlarına atıf yapan kavramlardır.

Bu demokrasi anlayışına “çoğulcu” demokrasi de denilmektedir; çünkü çoğulculuk, modern demokrasinin bir başka önemli boyutudur. Bu bağlamda çoğulcu demokrasinin temel ilkelerini;

- Siyasal çoğulculuk,
- Temsil,
- Seçim,
- Çoğunluğun yönetme hakkı,
- Muhalefet etme özgürlüğü,
- Temel hak ve özgürlüklerin korunması,
- Yasa önünde eşitlik

olarak sıralayabiliriz (Gözübüyük, 1999 ; 23 – 27).

Klasik demokrasi anlayışı içerisinde yer alan bir başka demokrasi biçimi ise yarı doğrudan demokrasidir. Yarı doğrudan demokrasi, temsili demokrasi ile doğrudan demokrasiyi birleştiren bir biçimdir. Temsili demokraside halk, iktidarı temsilcilerine bırakmaktadır. Temsili demokraside yönetenler tekrar seçilememe durumu hariç yönetilenler tarafından doğrudan kontrol edilmemektedir. Yarı doğrudan demokrasi yöntemi, halka bu şansı tanımaktadır. Halk, yine temsilcilerini seçer, ancak bu defa iktidarı temsilcileri ile birlikte paylaşır. Halk, çok önemli konularda özellikle yasama alanında, kendi karar alma yetkisini kullanır. Bu yetkisini kullanma biçimini de çeşitli şekillerle ortaya koyar. Halkın bu yetkisini kullanma usullerini veto, referandum ve halkın inisiyatifini olarak belirtebiliriz (Çam, 1999; 403).

I.2. Siyaset

Arapça kökenli bir kelime olan siyaset, “at eğitimi” anlamına gelmektedir. Atın eğitilmesinin temel nedeni onun gücünü ve enerjisini etkili bir biçimde kullanabilmektir. Kelime günümüzde artık bu anlamıyla kullanılmamaktadır.

Türk Dil Kurumu sözlüğü siyaset kavramını “Devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş veya anlayış” biçiminde tanımlamaktadır (TDK, 2007). Kavramın toplumsal boyutu “Belli bir toplumda çatışma halinde olan çıkarların uzlaştırılması faaliyeti” biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bir toplumda ortaya çıkan çıkar çatışmalarının düzenlenmesi ancak yönetim erkini elde bulundurmaya mümkündür. Bu nedenle yönetim erkini elinde bulunduran her birey belirtilen uzlaşmada etkin rol oynayabilir.

Siyaset kavramının yerine “politika” kavramı da kullanılmaktadır. Bu kavramın sözlük anlamı “devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatı” olarak verilmektedir. Bu tanımla politika, programları uygulamaya koyma aracı gibi görünmektedir. Yunancadan batı dillerine, batı dillerinden de Türkçe’ye geçmiş olan politika kavramı, “poli (çok)” kelimesi ile “tika (yüz)” kelimesinin birleştirilmesiyle siyaset bilimine kazandırılmıştır. Bu bağlamda politika kelimesi “çok yüzlülük” olarak kabul edilebilir (Topbaş, 2007 : 94). Siyaset sözcüğünün kökenini incelediğimizde kavramın eski doğu uygarlıklarında devlet yönetimi ile ilgili olarak kullanıldığını görebiliriz. Bu konu üzerinde Çam şu bilgileri aktarmaktadır:

“Siyaset teriminin Batı dillerindeki karşılığı olan politika terimi; Yunanca polis, politeia, politica, politike gibi sözcüklerden kaynaklanmaktadır. Polis, site, kent, yöre ; kenti oluşturan yurttaşların toplantısı demektir. Aristo’ya göre ‘polis’ toplum bütünü anlamında diğer alt gruplara oranla kapsayıcı ve egemen niteliği ile bir siyasal birlik oluşturmaktadır. ‘Politeia’ devlet, siyasal rejim cumhuriyet , yurttaşlık anlamına gelir. ‘Politica’ ise siyasal ve yurttaşlık hakkına ilişkin şeyleri içermektedir. ‘Politike’ ise iyiye, güzele dayalı bir yapıt ortaya koyan politika sanatı anlamına gelmektedir” (1999: 22).

Politika kavramının bir de mecaz anlamı bulunmaktadır. Bu tanıma göre politika “Bir hedefe varmak için karşısındakilerin duygularını okşama, zayıf noktalarından veya aralarındaki uyuşmazlıklardan yararlanma vb. yollarla işini yürütme” olarak ifade edilmektedir. Bireylerin çoğu zaman gündelik işlerini yoluna koymak için başvurdukları yöntemler politika kavramının bu anlamıyla açıklanabilir. Bu tür politikalar bir anlamda “küçük politika” olarak adlandırılabilir.

Politika geniş anlamda, bir topluluğun veya bir toplumun yapısını ve işleyişini yansıtır. Toplumsal eylemler, toplumsal dengeler, toplumun iç veya dış gelişimi, toplumun iç ve başka toplumlarla ilişkileri politika vasıtasıyla gerçekleştirilir. Bu

açıklamaya göre politika tamamen toplumsal nitelikli bir gerçekliktir. Dolayısıyla bireyler, gruplar veya toplumlar arasındaki her türlü ilişkinin kurulmasında politika, baskın bir role sahip olmaktadır. Bu türden politikalar “büyük politika” olarak adlandırılabilir. Siyaset kavramı, politika kavramıyla anlam ve işlev olarak bu tanım bağlamında örtüşmektedir.

Politika kavramı dar anlamda, “iktidar mücadelesi” demektir. Bu anlamdaki bir mücadele, toplumun en küçük birimi sayılan aileden tutun da dikey örgütlenmenin olduğu resmi veya sivil kurum ve kuruluşların tümünde varlığını sürdürmektedir. Kısacası birden fazla insanın bulunduğu her yerde iktidar mücadelesi bulunmaktadır.

Siyasete ilişkin olarak verilmiş bu tanımlarda iktidar, otorite, devlet ve güç gibi kavramlara başvurulduğu görülmektedir. O halde siyaseti daha geniş bir tanımlama içerisinde, toplumun tümünü ilgilendiren veya toplumu oluşturan birimler arasındaki ilişkileri son aşmada meşru zora dayanarak düzenleyen eylemler bütünü olarak açıklayabiliriz.

Siyasetin tanımlaması yapılırken iki yaklaşımdan yola çıkılır. Bunlardan ilki siyasetin bir çıkar çatışması, diğeri ise toplumsal uyumu sağlamak için geçerli olan ilişkiler bütünü olduğu gerçeğidir. Maurice Duverger her iki yaklaşımı da barındıran tanımında siyaseti; hem sürekli bir çatışma hem de çatışmanın iktidar mücadelesi etrafında kurumsallaştırılması ile toplumsal düzenin korunmasını öngören ilişkiler bileşimi olarak belirtmiştir (1984 : 12).

Siyaset olgusu, ancak topluluk halinde yaşayan insanlar arasında oluşabilir. Bu topluluğun yerleşmiş olduğu bir doğal çevre bulunmaktadır. Toplulukla kendisini

çevreleyen doğal koşullar arasında sürekli bir etkileşimden söz edilir. Bu etkileşim sonucunda sağlanan olanaklar, o toplumun ekonomik yapısının belirlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Ekonomik yapı ise siyasal gelişim üzerinde önemli bir etki yaratır (Kışlalı, 1987 : 25).

I.3. Siyasal Yaşam

Bireyi; düşünen, düşündüklerini eyleme dönüştürebilen, bu eylemleri ışığında yeni deneyimler edinen ve kendisini felsefe, bilim ve sanat dallarında yetiştirebilen toplumsal bir varlık olarak tanımlarsak, toplumun ayrılmaz bir parçası olduğu gerçeği ile karşılaşırız.

Bireyin kişiliği, biyolojik ve fiziksel özelliklerinin, toplumun aktardığı değerler sisteminin ve özel yaşamının bir bileşimidir. Çeşitli alanlardaki tutumlarının bir bütünü olmakla birlikte, aynı zamanda o tutumlar arasındaki bağlantıyı ve tutarlılığını sağlayan bir olgudur. Her toplumda belirli kişilik özelliklerinin ağır basması, o toplumsal yapının bireyler üzerindeki etkisinin doğal bir sonucudur (Kışlalı, 1987 :125).

Siyaset tanımlarında iktidar, otorite, toplum ve devlet kavramları çok sık telaffuz edilmektedir. Devlet ile toplum arasındaki ilişkiler bütünüünün temel taşının ise birey üzerine oturtulduğu görülmektedir. Anlam bütünlüğünü sağlamak açısından bireyi, daha toplumsal bir varlık olarak tanımlamak için vatandaş ya da yurttaş kavramı ile tanımlamamız daha sağlıklı sonuçlar doğurur. Yurttaş kelimesinin Latince (civis) ve Yunanca (polities) kökenleri olduğu düşünüldüğünde bu kavramı en basit anlamı ile, bir siyasal topluluğun üyesi olarak tanımlamak mümkündür. Bununla birlikte, Batı medeniyetlerinde yurttaşın anlamı dönemden döneme farklılık göstermiştir. Şehir

devletlerinde yönetici elitlere yurttaş adı verilirken, bunlar kendi toplulukları içinde ayrıcalıklı konumlara sahip kişilerden oluşmaktaydı.

Fransız ihtilali ile birlikte, günümüz çağdaş demokrasilerinin yurttaş tipi de ortaya çıkmıştır. Genel olarak bugünkü yurttaş, Avrupa’da 18. , 19. ve 20. yüzyıllarda yaşanan siyasal ve sosyal gelişmelerin bir ürünüdür. Bu bağlamda ulus – devlet olgusu, yurttaşlık anlayışını evrenselleştirmiştir.

Devlet ve toplum arasındaki ayırım, modern devlet fikrinin doğmasından sonra gündeme gelmiştir. Bu ayırımla birlikte siyaset bilimini en çok meşgul eden konu, devletin mi toplumu biçimlendirdiği, yoksa toplumun mu devleti biçimlendirdiği tartışması ile ilgili olmuştur (Runciman, 1986:25). Genelde sosyal ve siyasal arasındaki ayırımın ne olduğundan kaynaklanan tartışmalar, bugün bile devam etmektedir. 20. yüzyılda iktidarın halka dayandırılması fikrinin giderek yaygınlaşması sonucu, halk kitleleri politikada ön plana çıkmaya başlamış, bu da siyasal katılım olgusunu beraberinde getirmiştir.

I.4. Siyasal Katılım

Siyasal katılım kavramına ilişkin oldukça çok sayıda tanımlama mevcut olmakla birlikte; bunlar içerisinde en kapsamlı tanım Myron Weiner tarafından yapılmıştır. Çünkü yapılan diğer tanımlar hemen hemen aynı öğeleri içermektedir. Weiner’in tanımını şu şekilde belirtebiliriz;

“ Siyasal katılma kavramı, başarılı ya da başarısız, örgütlü ya da örgütsüz, geçici ya da sürekli , meşru ya da meşru olmayan metodları kullanan, kamusal politikaların seçimini kamusal işlerin yönetimini ve hükümet, yerel, ulusal düzeydeki siyasal liderlerin

seçimini etkilemek niyetinde olan herhangi bir gönüllü eyleme karşılık gelir” (Weiner, aktaran Arı, 1993 : 4).

Bu tanımlamadan yola çıkarak yurttaşların devletin çeşitli karar alma mekanizmalarını etkileme eylemlerine siyasal katılma diyebiliriz. Bununla birlikte siyasal katılma, vatandaşların siyasal sistem karşısındaki durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını belirleyen bir kavram olarak da görülebilir (Kapani, 1995 :130 – 131).

Bir ülkedeki, demokrasinin başarısı o ülkedeki vatandaşların siyasete katılmalarıyla doğrudan ilişkili bir konudur. Çünkü “yurttaşlığın ifa edilmesi, her şeyden önce, katılmayı ve aktif olmayı teşvik eden bir demokrasiyi zorunlu kılar ki bu katılımcı demokrasidir” (Sarıbay, 1996 :70).

20. yüzyılda iktidarın halka dayandırılması fikrinin giderek yaygınlaşması sonucu, halk kitleleri politikada ön plana çıkmaya başlamış; bu da siyasal katılım olgusunu beraberinde getirmiştir.

Siyasal katılma, yurttaşların (siyasal topluluğun üyesi olan kişilerin), siyasal elitlerin alacakları kararları etkileyebilmek için giriştikleri, siyasal elitlerin seçilmelerine ve / veya seçimden sonra alacakları kararları etkilemeye yönelik eylemlerin tümü olarak tanımlanabilir. Bu durumda siyasal katılmanın amacının da, siyasal liderlerin kararlarını etkilemek olduğu ileri sürülebilir (Kalaycıoğlu, 1997:536).

Çağdaş dünyada siyasal katılımın vazgeçilmez bir biçimde savunulduğu, bütün toplumların siyasal katılımı benimsedikleri bilinmektedir. Ancak siyasal katılım olgusu, ne bireyler tarafından aynı nedenlerle gerçekleştirilmektedir, ne de bütün toplumlarda tek bir katılım biçimi vardır. Siyasal katılım hem toplumdan topluma farklı biçimler

kazanmakta, hem de aynı toplum içindeki bireylerin katılımı açısından farklılık göstermektedir.

Siyasal katılım olgusunun ortaya çıkmasında halkın iktidarı olarak tanımlanan demokrasi belirleyici olmuştur. İlk olarak Antik Yunan kent devletlerinde temellenen demokrasi ile yurttaşlar, kendileri ile ilgili kararlarda söz sahibi olmuşlardır. Bu demokrasi her ne kadar doğrudan bir yönetim biçimi getiriyor görünse de bir yönüyle eksik ve eşitsiz bir yapıya dayanmaktadır. Çünkü köleler, kadınlar ve yabancılar kent yönetimine katılan yurttaş kapsamına girmemekteydiler.

Batıda Aydınlanma Çağı ve ekonomik liberalizm temelinde yükselen modern ulus – devlet yapıları, siyasal katılıma yeni bir boyut kazandırmıştır. Doğrudan demokrasiyi imkansız kılan yeni toplumsal yapı, artık işlevsel olarak temsili demokrasidir. Temsili demokraside siyasal kararların alınması halk adına, halkın seçtiği temsilciler aracılığı ile mümkün olmaktadır. Modern demokrasilerde siyasal katılım salt temsil ölçütüne indirgenmemekte, yurttaşların siyasal yaşamda aktif olarak yer almaları için uygun koşullar yaratılmaktadır. Bu bağlamda Güldiken'e göre demokrasinin performansını belirleyen unsur da yurttaşların siyasete aktif katılımı, yani yurttaşlık bilincine sahip olmalarıdır (1996 : 32).

Siyasal katılma denilince akla ilk olarak seçimler yani oy verme edimi gelmektedir. Oysa ki siyasal katılımı salt oy verme edimine indirgemek eksik bir durumu gösterir. Nitekim Dahl, yönetime etkin katılımın ve oy kullanma eşitliğinin gerçekleştiği bir birliğin dar anlamda demokratik bir süreçle yönetildiğini ifade etmektedir (1993 :139).

I.4.1. Siyasal Davranış

Siyasal katılma her şeyden önce bir siyasal davranıştır. Bu bakımdan insan davranışlarının tabi olduğu genel düzene uygun olarak hareket eder. Genel olarak davranışların mekanizması hakkında psikologlar çeşitli modeller geliştirmişlerdir. Bu modellerin geliştirilmesinde kuşkusuz davranışın kavramsallaştırılması önemli bir yer tutar. Baykal, siyasal katılım çalışmasında davranışı kavramsallaştırırken, Hull'un geliştirmiş olduğu modelden yola çıkarak, organizmanın belli dürtüler karşısında gösterdiği tepkiler olarak tanımlamıştır (1970 : 29).

İnsan davranışlarının, içinde yaşanan toplumsal ortamdan bağımsız olmadığı, mevcut şartların büyük bir etkisinin bulunduğu, toplumsal ortamın değişmesiyle birlikte davranış şekillerinde de önemli değişmelerin ortaya çıktığı açık bir husustur. Çam bu değişmeyi;

“... geliştirilen davranışsal yaklaşım temel görgü inceleme birimi olarak birey davranışlarını ele almakla beraber bu davranış kalıbına sadece kişinin eylemleri, davranışları değil aynı zamanda özdeşleşmeleri, istekleri, beklentileri ve değerlendirmeleri de girmektedir. Davranışsal araştırmaların çoğu tek başına bireyle ilgilenmemekte daha çok bir grubun, örgütün, topluluğun ya da bir kitle hareketinin betimlenmesi ve açıklanması amaçlanmaktadır”

şeklinde açıklamaktadır (1999 : 165).

Siyasal davranış, vatandaşların, siyasal sistem karşısındaki durumunu ve tutumunu gösteren kavramdır (Daver, 1983 : 203). Başka bir deyişle, siyasal davranış, kişi ile siyasal yönetim arasındaki siyasal ilişkileri gösteren bir kavramdır. Bu tanım, kişilerin yaşadıkları siyasal toplum içindeki aşağı yukarı bütün siyasal eylem ve ilişkilerini kapsayacak kadar geniş görünmektedir. Öyleyse, siyasal davranış

kavramının geniş veya dar anlamlarını birbirinden ayırmak gerekir. Siyasal davranışın çeşitli yolları, yoğunluk dereceleri ve farklı farklı seviyeleri vardır. İnsanlar toplu halde yaşadıklarına göre onların bütün davranışları şu ya da bu yönde, hükümet veya yönetimle ilgili faaliyetler üzerinde etkili olabilir. Siyasal davranışa, az veya çok, yoğun veya gevşek olmak üzere her siyasal toplulukta rastlanabilir. Demek ki, bu olgunun varlık ve kapsamına bakarak, siyasal hayatın olduğu yerde, siyasal davranış da vardır diyebiliriz (Karamustafaoğlu, 1970 : 203).

Siyasal davranış içerisine alınabilecek kavramlar çok çeşitlidir. Merkezi veya yerel devlet organlarının her düzeyinde politikaların seçimini ve kamu işlerinin yönetimini ya da siyasi yöneticilerin seçimini etkilemek amacıyla yasal ya da yasal olmayan araçlara başvuruyu benimseyen, örgütlü ya da örgütsüz, sürekli ya da süreksiz, başarılı ya da başarısızlıkla son bulan tüm bilinçli eylemleri siyasal davranış çerçevesi içine alabilmek mümkündür (Çam, 1999 : 169).

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İlişkiler Dairesi'nce siyasal davranışla ilgili olarak yapılan bir çalışmada siyasal davranış, karar alma süreçlerinde halkın çeşitli düzeylerde etkin olarak yer alması şeklinde tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, siyasal davranış özellikle toplumun bütün bireylerinin kalkınma çabalarına katılması, kalkınma çabalarının toplumun üyelerince paylaşılması ve yine buna koşut olarak kalkınmadan sağlanacak yararların paylaşılması olarak ele alınmaktadır (Çukurçayır, 2000 : 32).

Siyasal davranışların oluşması yaşamın ilk yıllarından başlamaktadır. Çeşitli ülkelerde yapılan araştırmalar, yedi yaşındaki hatta daha küçük yaşlardaki çocukların

genel siyasal davranışlara sahip olduklarını ve ülkenin siyasal kültürü içinde yoğrulduklarını göstermektedir (Çam, 1999 : 176).

Davranışların belirlenmesi kişiyi tanımlayan değişkenlerin bir arada ele alınması ile açıklık kazanmaktadır. Bu değişkenler yaş, cinsiyet, meslek, gelir düzeyi, eğitim ve yerleşme merkezi gibi bireyin sahip olduğu sosyal rollerini kapsamaktadır.

I.4.2. Seçmen Davranışı

Seçim olayının en önemli aktörü durumundaki seçmen, bir toplumda yasalar çerçevesinde yönetici kadroyu seçimle iş başına getirme hakkına sahip olan vatandaşı, sahip olunan kimlik ise seçmenliği ifade etmektedir. Seçmenler, “demokrasilerde siyasal düşünce ve tercihlerini oy kullanarak belirten kişilerdir” (Say, 1998 : 99).

Yine seçmen, varolan karmaşık siyasal yapının bir getirisi olarak ortaya çıkan temsili demokrasinin gereği olarak, kendi adına ve hazır bulunmadığı zaman yasama organında karar verme ve davranma yetkisini anayasal ve yasal çerçevede belirtilmiş olan temsilciye meşru olarak seçim yoluyla devreden kişidir (Yıldırım, 1995 : 142).

Seçmen olabilmek, yani seçme yeterliliğine sahip olabilmek için birtakım şartları yerine getirmek gerekir. Daha önce de açıkladığımız gibi seçme hakkının kullanılmasına ilişkin olarak Antik Yunan kent devletlerinde yer alan sınırlamalar, modern demokrasi anlayışında sınırlı kalmaktadır. Seçme hakkını kullanabilmek için gerekli olan şartları olumlu şartlar ve olumsuz şartlar olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Olumlu şartlar, vatandaşlık, yaş ve seçmen kütüğüne yazılı olmak olarak sıralanabilir.

Seçme hakkını kullanabilmek için gerekli olan bir diğer şart, küçük olmamak, belli bir yaşta olmaktır. Seçmen yaşı şartına “siyasi rüşt” de denmektedir. Seçmen olabilme yaşı, ülkelere ve zamana göre değişiklikler göstermekle birlikte, günümüzdeki genel eğilim, medeni rüşt yaşı ile siyasi rüşt yaşının aynı olması yolundadır.

Bir ülke vatandaşı olmasının kendisine sağladığı bir hak ve ödev olarak seçmenin, o ülkede görev yapacak yönetici kadrosunun belirlenmesi ile ilgili olarak seçimlere katılmayla ortaya çıkan davranışı, seçmen davranışını oluşturmaktadır (Gülmen, 1979 : 18).

Seçmen davranışı, siyasal davranış geneline giren ve aynı zamanda siyasal hayata katılım şekillerinden birisi olması nedeniyle siyaset bilimcilerinin özellikle üzerinde durduğu bir alandır. Siyasal davranışı ve dolayısıyla siyasal katılımı açıklamada yol gösterici olması nedeniyle de, seçmen davranışı konusunda yapılan çalışmalar diğer siyasal konulara nazaran daha da ağırlık kazanmıştır.

Gülmen’e göre seçmen davranışının önemi şu noktalardan kaynaklanmaktadır :

1. Demokratik sistemlerde vatandaşların çoğunluğunun katıldığı ve kendi düşüncesini ortaya koyduğu en önemli siyasal eylem oy vermedir.
2. Demokratik düzenlerde herkesin üstlendiği toplumsal rolleri, siyasal görevleri ve ne olursa olsun seçimlere katılma hakları vardır ve bu haklar bütün bireylere eşit olarak dağıtılmıştır.
3. Ulusal seçimler vesilesiyle herkese eşit etki olanağı sağlanmış, her oy eşit değere sahip olduğu gibi oy kullanma ile kullanmama davranışları etki açısından da birbirine eşit düzeyde bir ağırlığa oturtulmuştur.

4. Seçmen davranışı, hemen hemen tüm toplumlarda gözlenebilen bir olgu niteliği taşıdığından, karşılaştırmalı siyasal çalışmalarda başvurulan bir araç niteliği taşımaktadır.
5. Seçmen davranışını diğer siyasal davranışlardan ayıran önemli bir yönü nitel ve nicel değerlerle ifade edilebilme özelliğinin olmasıdır.
6. Seçmen davranışının gerçek bir anlam kazandığı seçimler, siyasal sistem açısından belirli fonksiyonlara sahiptir (1979 : 14).

Seçmenlerin siyasi kanaatlerini ortaya koyan en belirgin işaret kullandıkları “oy”dur ve demokratik yönetimlerde seçmenlerin büyük bir çoğunluğu bu oylarını, kendilerine hizmet ettiklerine ya da edeceklerine inandıkları siyasal partilere verirler. Bu durumda siyasal partilerin seçim olayında aracı kurum niteliğinde olduğunu ifade edebiliriz. Alkan’ın belirttiği gibi; “bir toplum, kitlesel bir nitelik kazanmaya başlayınca ve kitleler siyasal katılıma yönelince kitlesel katılımın en pratik yolu olarak siyasal partiler ortaya çıkar” (1993:115). Dolayısıyla siyasal sistem içerisinde bu kurum büyük önem taşımaktadır.

I.4.3. Siyasal Katılım Biçimleri

Siyasal katılım toplum içinde bireyin siyasal ilgi, bilgi sahibi olmasından, siyasal partilerde etkin üye olmasına kadar çeşitli yoğunluklarda gerçekleşmektedir. Genel oyun kabul edilmesi ile birlikte siyasal katılımın bütün vatandaşlar tarafından aynı yoğunlukta gerçekleştirilebileceği düşüncesi yıllar önce geçerli olabilirken, bugün genel oyun kabulünün bu düşüncüyü doğrulamadığı, sadece bireylerin siyasete katılmamasının tek nedeninin yasal olanaksızlıklar olmadığını görmekteyiz.

Siyasal katılma kendisini değişik yoğunluk seviyelerinde gösterebilir. Basit bir merakla başlayabileceği gibi, oldukça yoğun bir eylem şekline de dönüşebilir (Baykal, 1979 : 31).

Siyasal katılmanın tür ve biçimlerine ilişkin çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır. Amerikan siyaset bilimci Robert Dahl siyasal katılmanın boyutlarını 4 başlık altında belirtmiştir. Bunlar; ilgi, önemseme, bilgi ve eylem'dir. Burada ilgi, siyasal olayları merak etmek, onları izlemektir. Önemseme, siyasal gelişmelere önem atfetmek siyasete ilişkin konulara diğer konulardan daha fazla değer vermek; bilgi, siyasete ilişkin konularda siyasal olaylar hakkında bilgi sahibi olmak; eylem ise siyasete şahsen katılmak anlamına gelmektedir (Kapani, 1995:131). İlgi, önemseme, bilgi ve eylemin siyasal anlamda birbirleri ile sıkı bir ilişkisi mevcuttur.

Siyasal katılım biçimlerini genel çerçeve içerisinde iki ana başlık altında toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi olağan siyasal katılım, ikincisi ise olağandışı siyasal katılımdır.

I.4.3.1. Olağan Katılım

Olağan katılım biçimini, toplumda yasal olarak kabul edilmiş yöntemlerle geliştirilen katılım biçimi olarak değerlendirebiliriz. Bu da farklı düzeyler ve biçimlerde gerçekleşmektedir.

Özel bir çok siyasal etkinlik biçiminden yalnızca biri olan 'oy kullanma' olağan katılım biçimlerinin ilk akla gelenidir (Kım, 1974 : 91).

Genel olarak bir siyasal katılım biçimi ne kadar fazla gayret gerektiriyorsa, vatandaşların katılım oranı da o derece düşük olur. Oy kullanma diğer katılım biçimlerine göre belirgin bir şekilde daha az bir çaba gerektirerek gerçekleştirilmektedir. Dolayısı ile oy kullanma, bu eylemi gerçekleştirebilecek kadar çaba harcayabilen bir bireyin ilgisini çekebilecek bir katılım biçimi olarak dikkat çeker. Siyasal katılım biçimleri arasında en yüksek katılımı gerçekleştiren eylem oy verme olduğu için bu eylem ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Olağan siyasal katılım biçimleri siyaset bilimi kitaplarında birbirine çok yakın sınıflandırmalarla yer alır. Bu sınıflandırmaları siyasete kayıtsızlıktan etkin katılıma doğru şu şekilde sıralayabiliriz;

1. Siyasal sürece hiç katılmayanlar,
2. Salt oy kullananlar,
3. Kişisel sınırlı katılımcılar,
4. Topluluk düzeyinde katılanlar,
5. Kampanyacılar,
6. Siyasal partilerde görev alma, her türlü siyasi etkinliğe katılma (Turan, 1986 : 74)

Bu sınıflandırmada yer alan düzeyler başka bir çalışmada ayrıntılı olarak yer almıştır. Milbraith, “Political Participation” adlı eserinde dörtlü bir gruplandırma yapmıştır. Buna göre birinci grupta Gladyatör (Aktivist) faaliyetler yer almaktadır. Bu faaliyetler;

- Kamuya veya siyasal partiye ait bir mevkiyi işgal etmek,
- Bir siyasal makam için aday olmak,
- Siyasal fon temininde çaba göstermek,
- Siyasal strateji toplantısına katılmak suretiyle bir siyasal parti faaliyetinde bulunmak,
- Bir siyasi partinin aktif üyesi olmak,
- Seçim kampanyasında faaliyette bulunmaktır.

Geçiş Faaliyetleri olarak adlandırılan grupta ;

- Bir siyasal toplantı veya gösteriye katılmak,
- Bir parti veya adayın kampanyasına para yardımı yapmak,
- Bir siyasal lider veya bürokratla temasta bulunmak gibi faaliyetler yer alır.

İzleyici faaliyetleri ise;

- Bir siyasal partinin ya da adayın rozetini taşımak,
- Bir kimseyi belirli bir yönde oy kullanmak için ikna etmek,
- Siyasal bir konuda konuşma başlatmak,
- Seçimlerde oy vermek,
- Siyasal dürtülere maruz kalmayı kabul etmek.

şeklinde belirtilmiştir (Kalaycıoğlu, 1984 : 203).

Son olarak bu sınıflandırmanın en altına ise kayıtsızları eklemek mümkündür.

Bütün bu sınıflandırmaların hiyerarşik yoğunluk derecelerini gözönünde bulundurarak aşağıdaki çizelgeyi ortaya koyabiliriz.

Çizelge – 1 : Olağan Siyasal Katılım Biçimleri

Gözlemci Eylemler	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Siyasal Uyarılara Açık Olmak ▪ Oy Kullanmak ▪ Tartışmalara Girmek ▪ Başkalarını Belirli Bir Yönde Oy Kullanmaya İkna Etmek ▪ Rozet Takmak
Aracı eylemler	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Siyasal bir liderle ilişki kurmak ▪ Bir partiye aday veya adaya parasal yardım yapmak, ▪ Siyasal bir mitinge katılmak
Siyasal mücadeleye yönelik eylemler	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Seçim kampanyasında çalışmak ▪ Faal parti üyeliği yapmak ▪ Strateji tayin toplantılarına katılmak ▪ Siyasal fonlar toplamaya çalışmak ▪ Siyasal bir mevki için aday olmak ▪ Siyasal bir mevki sahibi olmak

Kaynak : ÇAM, Esat (1999), *Siyaset Bilimine Giriş*, İstanbul : Der Yayınları, s.174.

I.4.3.2. Olağandışı Katılım

Olağandışı siyasal katılım literatürde siyasal katılım biçimlerinden biri olarak tam kabul görmüş değildir. Siyaset bilimcilerin bir kısmı katılımı yalnızca olağan katılım olarak kabul etmektedirler (Nie ve Verba, 1989 : 1 – 3).

Bunun yanında olağandışı katılımı kabul eden yazarlar da kavram üzerinde anlaşamamaktadırlar. Olağandışı katılıma ilişkin Turan'ın açıklaması şu şekildedir :

“Siyasal sistemin işleyişi içerisinde, sistemden beklenenlerin gerçekleşmeyişi, sistemin başarısızlığı, toplum katlarının isteklerinin bağdaştırılmayacak kadar zıtlaşması, belirli toplulukların kendisini sistemden yabancılaşmış görmesi, ya da olağan yollardan katılmayı beceremediği durumlarda siyasal katılmanın olağandışı yollardan gerçekleştiği görülür” (1986 : 72)

Bir başka siyaset bilimci ise olağandışı katılımı fiziksel kuvvet kullanmak, gerekirse yasal ve meşru çerçeve dışına çıkılarak gerçekleştirilen katılım olarak görmektedir (Kalaycıoğlu, 1984 :206).

Olağandışı katılım biçimlerini kısaca;

- Bildiri yayınlamak,
- Gösteri yürüyüşü yapmak, mitingler düzenlemek,
- Zor kullanmak, tedhişe yönelmek,
- Çete savaşı ve devrim girişimleri olarak sıralayabiliriz (Turan, 1986 : 72, Kalaycıoğlu, 1984 : 206)

I.4.4. Siyasal Katılımı Belirleyen Unsurlar

Yurttaşların siyasal sistem üzerinde etkili olabilmesi için belirli ve doğrudan bir siyasal katılma içinde bulunmaları gerekmektedir. Demokratik ülkelerde siyasal liderlerin seçimi, ilke olarak tüm yurttaşlara açık olup, katılım demokrasisinin vazgeçilmez bir ögesi olarak vurgulanmaktadır.

Siyasal katılma, siyasal kültürde yerleşmiş normlardan etkilenmektedir. Bu normlar yurttaşların sorumluluklarını belirlemekte ve davranışlarını sınırlandırmaktadır. Kültürel normlar bir çok ülkede aktif katılma biçimlerinden çok, oy kullanma ve sistem onaylama gibi düşük düzeyde katılımları destekler görünümündedir (Çam, 1999: 175).

Siyasal kültür, bireyin davranışlarını daha çocukluk döneminde “toplumsallaşma” süreci aracılığı ile etkilemektedir.

Siyasal sürece katılan bütün vatandaşların aynı düşünce ve nedenlerle bu davranışı gerçekleştirdiklerini ileri süremeyiz.

Toplumsal ve siyasal davranışların kaynağı olabileceği düşünülen belli nedenlerden, değişkenlerden hareketle siyasal katılımı üç boyutlu bir siyasal davranış olarak ele alabiliriz.

I.4.4.1. Siyasal Katılımın Sosyo - Ekonomik Boyutu

Sosyo-ekonomik değişkenler genellikle sosyo-ekonomik statü olarak adlandırılan yaş, cinsiyet, gelir, meslek, eğitim ile yerleşme birimi olarak adlandırılır (Turan, 1986 :75).

“Seçmen davranışına sosyolojik yaklaşım, seçmeni ortak çıkara sahip üyelerden meydana gelen sosyal gruplar olarak ele alınır. Grup, ortak bir geleneğe, çıkara ve hayat görüşüne sahip kişilerin resmi veya gayri resmi olarak bir araya toplandığı, aile, arkadaş, örgüt, sendika veya bir araya toplanmadığı sınıf, ırk, din topluluğudur” (Gülmen, 1979 :47).

Bireyin siyasal nitelikleri, birbirinden bağımsız değişkenler değildir. Bir topluluğa ait olma, çevreyle ilişkilerin niteliği, çocukluk ve yetişkinlikteki sosyalleşme deneyimleri, bireyin siyasal tutum ve davranışlarını belirlemede önemli rol oynarlar. Gelir, yaş, meslek, eğitim, cinsiyet ve bulunulan toplumsal tabaka gibi etkenler, bireyin toplumsal konumunu ve siyasal davranışını etkileme ölçütleri olarak sosyal bilim araştırmalarında önemle üzerinde durulan ölçütlerdir. Ekonomik refah, sanayileşme, kentleşme, halkın eğitim düzeyi, kitle iletişim araçlarıyla birlikte elektronik basın-yayın araçlarının yayılması ve gelir dağılımı gibi etkenler, katılım oranında artışa neden

olurlar. Kentleşme ve zenginlik düzeyi yüksek olan toplumlarda siyasal davranış ortaya koymanın yüksek olması, bu yargıyı açıklamaktadır (Çukurçayır, 2000 :75).

I.4.4.1.1. Cinsiyet

Sosyal psikoloji araştırmalarında her toplumda, kadına ve erkeğe özgü davranış kategorileri üzerinde çalışılmıştır. Çeşitli ülkelerde yapılan araştırmalarda erkeğe özgü olarak toplumların tanımladıkları rolün “eğitim, başarı, çalışkanlık, kontrollü saldırganlık, girişkenlik” gibi öğeleri içerdiği, bu öğelerin aile ve ev çevresi dışındaki etkinlikler için önem taşıdıkları, diğer yandan kadına özgü olarak nitelenen rolün ise “aile, ev, akrabalık grubuna yönelik bütünleştirici ve uyarlamacı eğilimleri olan, ancak mesleksi başarıya yönelmeyen ve dış dünyaya ilişkin olmayan birtakım özelliklere sahip olduğu bulunmuştur (Kalaycıoğlu, 1983 : 18–19).

Erkeklerin siyasal yaşama olan ilgilerinin kadınlardan daha fazla olduğu ve bu sebeple, erkeklerin siyasal yaşamda kadınlardan daha aktif oldukları genel olarak kabul edilmektedir. Kadınların bu durumunun çeşitli hipotezlere bağlandığı söylenebilir.

Kadınlara erkekler arasındaki düşünce ve davranış farklılıklarının, genel olarak onların toplumdaki konumlarının farklılığından kaynaklanmaktadır. İki cinsin toplumsal konumları arasındaki farklılık ise, çoğunlukla bir eşitsizliğin yansıması biçiminde ortaya çıkmaktadır. Kadın – erkek eşitsizliğini biyolojik, psikolojik ve ekonomik nedenlere dayandıran görüşler mevcuttur. Kadının yapı olarak daha zayıf olduğu görüşünün tartışmalı olduğunu da belirtmek gerekir. Örneğin kadınların acıya dayanma güçlerinin çok daha fazla olduğu bilindiği gibi, kadınların ortalama olarak erkeklere oranla daha fazla yaşadıkları da bir gerçektir. Ancak biyolojik olarak çocuk

doğurma işlevinin kadına ait oluşu, onu ev işlerine itmiş ve giderek toplumsal konumunun belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştır (Kışlalı,1987: 148).

Kadının toplumdaki durumunu açıklayan Kışlalı, kadın ile erkek arasındaki siyasal katılım farklılaşmasını şöyle belirtmektedir:

“Kadının tarihsel koşullar içinde erkeğe göre zayıf bir duruma düşmesi, büyük ölçüde kadının ekonomik rolünün değişmesine bağlı gibi görünmektedir. Kadının zamanla eve kapanması ve ev işleri ile uğraşması, erkeği evi geçindiren bir role büründürmüş, toplumsal ve siyasal yaşamda da kadının rekabetinden uzaklaştırmıştır. Bu durum giderek, erkeğin gerek genel olarak toplumdaki, gerekse aile içindeki konumunu güçlendirmiştir. Erkeğin aile reisliği tartışmasız hale gelmiştir...

..ev kadını siyasal yaşama erkekten daha az ilgi duyar, çünkü siyasal yaşamın boyutları onun küçük dünyasını çok aşar. Siyasal konularla ilgili bilgilerinin azlığı seçimlere daha düşük oranlarda katılmaları, hep siyasal yaşama duydukları ilginin görece azlığından kaynaklanmaktadır. Siyasal konular daha çok kocasının ilgi alanı olduğu için kocasının yaptığı siyasal tercihe katılmaları doğaldır ” (1987 :149).

Kadınların büyük çoğunluğu çocukların, erkeklerin, yaşlı ve hastaların gereksinimlerini karşılamak için çalışır ve evde kalır. Kadınların yaptıkları işler “özel” yaşam alanında, dolayısıyla toplumun “ortak” yaşamının dışında görülür; bu nedenle de kamuoyunu ilgilendirmeyen, diğer deyişle “apolitik” bir dünyaya aitmiş gibi tanımlanır. Bu zihniyet kadınları yaşam alanlarıyla ilgili sorunların siyaset dışı olduğu iddialarına karşı savunmasız bırakmaktadır.

Toplumsal cinsiyet ve geleneksel rollerle ilgili yaygın anlayış nedeniyle kadın sivil toplum kuruluşlarının işlevleri, genellikle “gönüllü sosyal yardım faaliyeti” olarak algılanmaktadır. Kadınlar “topluma yararlı” olduklarını kanıtlayabilmek için ağırlıklı olarak bu tür kuruluşlara girerler; okuma-yazma öğretmek, engelli, yoksul ve

kimsesizlere yardım gibi, esas olarak kamu kuruluşlarının yapması gereken görevleri üstlenirler. Bu durum kadınların sosyal yardım örgütlerinde çalışmalarının yanı sıra kendi cinsiyet rollerinden kaynaklanan sorunlarını çözmek için siyasal güçlenme yollarını aramaları karşısında ciddi bir engel oluşturmaktadır.

Uluslararası Parlamenterler Birliği istatistiklerine göre dünya ülkelerinde ulusal parlamentolardaki kadın temsil oranı sıralamasında ilk sırada 2002 seçim sonuçlarına göre 349 sandalyeli mecliste 158 kadın aday ile İsveç gelmektedir. Meclis içindeki kadın milletvekili oranı %45,3 olan İsveç'i, %38 ile Danimarka, %37.5 ile Finlandiya takip etmektedir. Türkiye ise bu sıralamalarda 159 ülke ve seçim sonuçları belirlenmemiş 5 ülkenin toplamda 164 ülke arasında %4.4 oran ile 149. sırada yer almıştır.

Türkiye özelinde konuya biraz daha açıklık getirmesi açısından siyasal katılımın bir biçimi olarak doğrudan siyasete girme işlevini incelersek hem siyasi partiler düzeyinde aday olan kadın sayısı hem de Türkiye Büyük Millet Meclisinde (T.B.M.M.) kadın milletvekillerinin sayısı bizim için açıklayıcı veriler sunmaktadır.

Bunun için öncelikle 1935 – 2007 yılları arasındaki Meclis sandalye dağılımına bakmakta fayda vardır.

**Çizelge – 2 : Cinsiyete Göre Milletvekili Sayısı
ve
Meclis'teki Temsil Oranı, 1935 – 2007**

SEÇİM YILI	TOPLAM MİLLETVEKİLİ SAYISI	ERKEK MİLLETVEKİLİ SAYISI	TEMSİL ORANI	KADIN MİLLETVEKİLİ SAYISI	TEMSİL ORANI
1935	399	381	% 95,5	18	% 4,5
1939	429	413	% 96,3	16	% 3,7
1943	455	439	% 96,5	16	% 3,5
1946	465	456	% 98,1	9	% 1,9
1950	487	484	% 99,4	3	% 0,6
1954	541	537	% 99,3	4	% 0,7
1957	610	602	% 98,7	8	% 1,3
1961	450	447	% 99,3	3	% 0,7
1965	450	442	% 98,2	8	% 1,8
1969	450	445	% 98,9	5	% 1,1
1973	450	444	% 98,7	6	% 1,3
1977	450	446	% 99,1	4	% 0,9
1983	399	387	% 97,0	12	% 3,0
1987	450	444	% 98,7	6	% 1,3
1991	450	442	% 98,2	8	% 1,8
1995	550	537	% 97,6	13	% 2,4
1999	550	527	% 95,8	23	% 4,2
2002	550	526	% 95,6	24	% 4,4
2007	549	499	% 90,9	50	% 9,1

Kaynak : Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr

Çizelgeden de görüldüğü gibi 2007 genel seçimlerine kadar kadınların meclis içerisindeki sandalye oranı % 5'i bulamamıştır. 22 Temmuz 2007 genel seçimleri bu açıdan oldukça ilgi çekicidir.

Yine benzer bir çizelge ile kadınların genel seçimlerde aday adayı olma durumları kadınların siyasete katılımı açısından son derece önemlidir. Bu açıdan 22 Temmuz 2007 genel seçimlerine göre siyasi partiler ve bağımsızlar içerisinde kadın aday adaylarının ve adaylarının durumunu incelemek yararlı olacaktır.

Çizelge – 3 : 2007 Genel Seçimleri Milletvekili Aday Adayları ve Milletvekili Adaylarının Dağılımları²

SİYASİ PARTİ	ADAY ADAYI SAYISI	KADIN ADAY ADAYI SAYISI	ORANI	ADAY SAYISI	KADIN ADAY SAYISI	ORANI	VEKİL SAYISI	KADIN VEKİL SAYISI	ORANI
SP	2940	147	%5	550	23	%4,18	0	0	-
CHP	1992	246	%12,35	550	52	%9,45	112	10	%8,93
GP	2000	980	%49	550	132	% 24	0	0	-
DP	2618	458	%17,5	550	103	%18,72	0	0	-
MHP	2700	251	%9,3	550	43	%7,81	70	2	%2,86
AKP	3895	454	%11,66	550	62	%11,27	341	30	%8,80
BAĞIMSIZ	700	47	%6,71	700	47	%6,71	26	8	%30,77
TOPLAM				4000	462	%11,55	549	50	%9,11

Kaynak : Radikal Gazetesi 12.06.2007, Zaman Gazetesi 21.07.2007, Referans Gazetesi 23.06.2007, Yüksek Seçim Kurulu 20.06.2007 tarihli kararı, www.ka-der.org.tr, www.akp.org.tr, www.chp.org.tr, www.mhp.org.tr, www.secim2007.com kaynaklarından derlenen verilerle yazar tarafından oluşturulmuştur.

Genel çerçeve içerisinde çizelgeden de anlaşılacağı gibi, kadınların aktif siyasete katılma oranları oldukça düşüktür. Yukarıda da belirttiğimiz gibi bunun bir çok nedenleri bulunmaktadır. Kadınların eğitim seviyesinin erkeklerden daha düşük olması, kadınların eğitim seviyesinin erkeklerden yüksek olsa bile, sosyal hayat içerisinde erkeklerden daha az toplumsal role sahip olması ve toplumsal yaşam içerisinde kadının bastırılmışlığı gibi nedenler, kadınların siyasal yaşamda daha pasif bir durumda bulunmasına neden olmaktadır.

² Parti sıralamaları oy pusulasındaki listeye göre düzenlenmiştir. Çizelge, milletvekili aday aday sayılarına ulaşılabilen Partilerden oluşturulmuştur.

Kadının erkeğinden bağımsız olarak bir siyasal tutum oluşturamaması gerçeği, kadının parlamentoda erkeklerden ayrı bir toplumsal kesit olarak temsil edilmesinde sosyolojik bir zorunluluk bulunmadığı gibi bir sonuç ortaya çıkarmaktadır (Kışlalı, 1987 :152).

Cinsiyetin siyasal katılımın yoğunluğuna ve tercihin yönüne etkisi tam olarak kestirilememektedir. Çünkü, oyların cinsiyete göre dağılımını gösteren veriler yoktur. Ancak kamuoyu yoklamaları ve kadınların siyasal etkinliklere katılımı değerlendirildiğinde, kadınların katılımının her yerde daha az bir yoğunluğa sahip olduğu söylenebilmektedir. Tercihin yönü açısından ele alındığında ise kadınların tercihlerinin erkeklere göre daha tutucu eğilimler gösterdiği görülmektedir. Kadınların tercihlerinde önem verdikleri öğelerin başında, dinsel değerlerin geldiğini ve adayların kişiliklerinden daha çok etkilendiklerini söyleyebiliriz (Kışlalı, 1991 : 122 – 123). Bu tez kapsamında saha çalışması verilerine göre bu hususta ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

I.4.4.1.2. Yaş

Kuşaklar arasında var olan tutum farklarının, siyasal davranışlara da doğal olarak yansıdığını ve özellikle oy verme eğilimlerinde somutlaştığını kanıtlayan oldukça fazla sayıda araştırma mevcuttur.

Demografik evrim, çağdaş toplumları en azından üç kuşağın bir arada yaşadığı bir ortama getirmiştir. Bu gelişme karşısında Kışlalı şu tespitte bulunmaktadır:

“... ÷lkeden ÷lkeye ve başvuruhan kaynaklara göre değişmekle birlikte, ortalama insan ömrünün Demir ağında 17, Ortaçağ’da 25, Fransız Devriminde 37 ve 1955’lerde 70 dolaylarında olduğu anlaşılmaktadır.” (1987 :137).

Özellikle sağlık alanında gerçekleştirilen teknolojik ilerleme insan ömrünün gittikçe daha da uzun olmasını sağlamaktadır. Teknolojideki hızlı ilerlemeye bağlı olarak toplumsal koşullarda da hızlı bir gelişme yaşanmaktadır. Toplumsal koşulların hızla değişmesi, birbirini izleyen kuşakların yetiştikleri ortamlar arasında büyük farklılıklar doğurmaktadır. Günümüz dünyasında yaşanan kuşaklar arası çatışmanın temel nedeni de bu hızlı toplumsal değişmedir.

Yaş ile siyasal ilgi arasındaki ilişkiyi incelemeye alan bir çok araştırma sonuçları, gençlerin yaşlılara oranla daha çok değişme ve yenilenme yanlısı olduklarını, yaşlıların ise daha tutucu eğilimler gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Genel olarak orta yaş grubu insanların diğer yaş gruplarına oranla siyasal yaşama daha çok katıldıkları kabul edilmektedir.

Yaş ile siyasal tercih arasında ilişki kurması bakımından iki örnek bizim için oldukça ilgi çekicidir. Bunlardan ilki Bernard Shaw’ın sözleridir:

“Eğer yirmi yaşında iken komünist değilseniz, kalbiniz yok demektir; kırk yaşına geldiğinizde hala komünist iseniz, kafanız yok demektir.” (Shaw, aktaran Kışlalı, 1987 : 135).

Diğer bir örnek ise Willy Brandt rneğidir. Kendisi sosyal demokrat olmasına karşılık oğlunun komünist olduğunu hatırlatan bir gazeteciye şu yanıtı vermiştir:

“Onsekizinde komünist olmayan, otuzbeşine geldiğinde iyi bir sosyal demokrat olamaz.” (Brant, aktaran Kışlalı, 1987 : 135).

Seçilme yaşı aynı zamanda ülkeden ülkeye de farklılık göstermektedir. Örneğin Almanya'da seçilme yaşı 18 iken, İngiltere'de 21, Fransa'da 23 ve Türkiye'de 25'tir.

Yaş unsurunun siyasetle olan ilgisinde genel kabul edilen yaklaşım, bireylerin siyasete olan ilgileri genç yaşta başlamakta, orta yaşta artmakta, ileri yaş düzeyinde ise yeniden azalma eğilimi içinde girmektedir.

I.4.4.1.3. Eğitim

Eğitim; genel anlamıyla, toplumdaki mevcut değerlerin, bilgilerin ve hünelerinin yetişen kuşaklara iletilmesi ve kazandırılması sürecini ifade etmektedir. Eğitim sosyal bir olgudur. Çünkü eğitim, bir toplum içinde olmaktadır. Toplumun ve toplumsal yaşamın olmadığı yerde eğitim de olmaz. Eğitim, yeni doğan bir bebeği insan yapan, ona insan özelliklerini kazandıran ve onu sosyal bir varlık haline getiren toplumsal yaşam içindeki ilişki ve etkileşimlerin bütünüdür. Toplum, bireyi sosyalleştirme görevini eğitim yoluyla yapar. İnsanın eğitimsiz yaşaması mümkün değildir. Yaşamını sürdürebilmesi için insanın doğuştan gelen neredeyse hiçbir davranışı yoktur (Erden ve Akman, 1997 :123).

Eğitimin üstlendiği üç önemli görev vardır. Bunlardan biri bireyde davranış oluşturma, diğerleri ise bireyin davranışını geliştirme ve davranışını değiştirmedir. Hem davranış oluşturma, hem de davranış geliştirme ve değiştirme, bir süreç içerisinde ve belli prensipler çerçevesinde belli amaç ve hedefe yönelik yapılardır (Arslantürk ve Amman, 1999: 136).

Siyasal davranışta eğitim değişkeni, en güçlü sosyal değişkendir. Campbell bu değişkenin önemini “... tek başına siyasal katılmayı açıklayabilecek unsurların belki de en güvenilirini resmi eğitimde geçen yılların sayısıdır” (Campbell, aktaran Baykal, 1970 : 56) sözleriyle belirtmiştir. Eğitim, bireylerin siyasal yaşamda etkin olmalarını kolaylaştırır ve siyasal davranışın ön koşullarını hazırlar. Eğitim düzeyinin yüksekliği, bireyin siyasal tercihlerini daha bilinçli olarak yapmasında önemli bir rol oynar ve diğer çevresel değişkenlerin belirleme gücünü azaltır, siyasal içeriklerin kavranmasını, yorumlanmasını ve iletilmesini sağlar (Çukurçayır, 2000 : 83).

Eğitimin seçmen davranışı üzerindeki etkilerinin en önemli kaynağı siyasal toplumsallaşmadır. Eğitim siyasal değerlerin aktarılmasında başvurulan bir araç olduğundan ve toplumsallaşma da, bilgi ve değerlerin yeni nesillere aktarılmasını ifade ettiğinden eğitimin, siyasal toplumsallaştırıcı bir rolü olduğunu söyleyebiliriz. Toplumsallaşma bireyin biyolojik bir varlık olarak dünyaya gelmesinden sonra içinde bulunduğu toplumun özelliklerini, kültürünü, yargılarını ve davranış kurallarını öğrenmeye başlamasıyla ortaya çıkan ve tüm hayatı boyunca devam eden bir süreci ifade etmektedir. Toplumun inançlarını, davranışlarını benimsemek toplumsallaşmayı, siyasal inanç ve davranışları benimsemek de siyasal toplumsallaşmayı ifade etmektedir.

İlk olarak ailede başlayan toplumsallaşma sürecinde ve bireyin kimlik kazanmasında etkili olan önemli bir değişken eğitimidir. Bu nedenle eğitim ile siyasal davranış ilişkisi bir çok araştırmanın konusu olmuştur.

Eğitimin bireyin siyasal davranışı üzerindeki etkisi iki şekilde ortaya çıkmaktadır. İlk olarak eğitim, siyasal kültürün duygusal ve bilişsel içeriğini bireye

aktararak bireyin sahip olduğu inanç ve tutumlarını güçlendirmekte, ikincisi ise eğitim düzeyi yükselen bireylerde siyasal olay ve konuların içeriklerini tüm gerçekleri ile anlayabilme, denetleyebilme ve siyasal yaşamda daha etkin olma duygusunun edinilmesinde etkili olmaktadır (Turan, 1986 : 49).

Eğitimin siyasal davranış üzerindeki etkisi açısından bir çok araştırmacının hemfikir olduğu nokta, eğitim seviyesinin yükselmesi ile siyasal konulardaki bilgilerin artması, çok yönlü görüşler kazanılması, siyasal olayları düşünme, sorgulama ve çözüm önerileri getirebilmede, siyasal becerilerin artmasında, rasyonel davranışlarda bulunabilmede ve son olarak bireye meslek ve statü kazandırmada önemli bir etkiye sahip olduğudur (Alkan, 1989 : 96).

Eğitimin siyasal davranışa ilişkin bir işlevi bulunmaktadır. Eğitim düzeyi arttıkça, birey için siyasal davranışını ortaya koyma bir yurttaşlık görevine dönüşür (Çukurçayır, 2000 : 83). Bireye çevresini değiştirme becerisi kazandırır. Böylece birey, çıkarı için toplumun kendisine tanıdığı olanakları, sahip olduğu siyasal kaynakları seferber ederek değerlendirebileceğini ve hatta bunu nasıl yapabileceğini, eğitim kurumlarına devam ederken öğrenebilecektir. Birey siyasal kaynakları nasıl değerlendirebileceğini ayrıntılı bir biçimde öğrenmese bile, siyasal kaynakların kullanılarak siyasal sistemden istemlerde bulunulabileceği inancını edinebilecektir.

Eğitimin siyasal davranışlar üzerindeki etkisini değişik ülkelerde karşılaştırmalı olarak inceleyen Almond ve Verba hangi davranışların eğitime göre bütün ülkelerde aynı şekilde değiştiğini de tespit etmişlerdir. Onlara göre, bu değişimleri sekiz başlık

altında toplamak mümkündür: beş ayrı ülkede de eğitim seviyesi yüksek olan kimse, düşük eğitilmiş kişilere göre;

- Resmi siyasal organların birey üzerindeki etkisinden daha çok haberdardır,
  - Siyasal olayları ve seçim kampanyalarını daha çok izler,
  - Siyasal konularda daha çok bilgi sahibidir,
  - Bildiği siyasal konular daha çeşitlidir ve siyasal ilgi alanı daha geniştir,
  - Siyasal konuları daha çok konuşur,
  - Siyasal konuları serbestçe konuşabileceği kimseler çok daha çeşitlidir,
  - Siyasal organları etkileme bakımından kendisini daha etkili görür,
  - Siyasal davranışlarını ortaya koyma daha yüksek seviyelerde gerçekleşir
- (Baykal, 1970 : 58).

Sonuç olarak, eğitim düzeyinin siyasal katılımın yoğunlaşması ile doğru orantılı olduğunu söyleyebiliriz. Bunun nedeni, siyasal sürece daha etkin katılımı sağlayan siyasal sosyalleşmenin daha çok eğitim kanalı ile gerçekleştiriliyor olmasıdır.

“Farklı toplumların değişik sosyal statü yapısına sahip olmalarına rağmen, sosyal itibarı yüksek grupların genellikle daha yüksek bir siyasal katılım eğilimi gösterdikleri söylenebilir” (Turan, 1986:79).

I. 4.4.1.4. Meslek

Meslek, bireyin sosyal statüsünü gösteren bir ölçüttür. Bireyin yaşadığı çevre ve almış olduğu eğitim gibi değişkenler, bireyin elde edeceği mesleği belirlerler. Bireyin toplumsal statüsü yükseldikçe, kamusal politikalara ilgi düzeyi de artar. İlişki kurma

açısından daha zor siyasal davranış türleri olarak görülen hükümet ve bürokrasi ile ilişkiler, yüksek statülü meslek sahiplerince daha çok kullanılır. Bu gruptakiler, oy verme, siyasal ve toplumsal sorunları çevrelerindekiyle tartışma etkinlikleri, diğerlerine oranla daha kolay ve sık gerçekleştirirler. Birey kariyer yaptıkça örgüt üyeliği ve etkinliği artmakta, siyasal bilgisi ve ilgisi de siyasal etkinliklerle birlikte fazlalaşmaktadır (Çukurçayır, 2000 : 84).

Meslek bir anlamda parayı kazanma biçimidir. Ne var ki, aynı gelir düzeyinde olanlar arasında bile, siyasal davranış eğilimi mesleklere göre farklılıklar gösterebilmektedir. Meslek ve siyasal davranış arasındaki ilişkinin ilk anda fark edilememesinin çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bu sebeplerden ilk öne çıkan mesleklerin birbirleri ile olan karşılaştırmasıdır. Yani bir mesleğin diğer mesleklere nazaran konumunu belirlemek gerekir. Bunun için mesleklerin birbirlerine göre durumlarını gösterecek bir sıralama yapmak gerekmektedir. Meslek çeşitlerinin giderek arttığı bir çağda, böyle bir tasnif yapmak mümkün değildir. Ancak bazı yazarlar, bu sorunu ortadan kaldırmak için, meslekleri taşıdıkları statüye göre sıralandırmışlar ve yüksek statü taşıyan mesleklerde çalışanların siyasete katılma oranlarının daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.

Meslek ile siyasal davranış ilişkisini ortaya koymada engel teşkil eden bir başka neden ise, mesleğin insan hayatının sınırlı bir parçası oluşudur. Bu sebeple meslekten gelen belli bir yöndeki etkiler, diğer değişkenlerde olduğundan daha kolayca başka yöndeki etkilerle telafi edilebilmektedir. (Baykal, 1970 : 45).

Meslek ile siyasal davranış arasındaki ilişkinin sağlanması oldukça güç olmasına rağmen, bu konuda bazı genellemelere ulaşmak mümkündür. Ancak bu genellemeler kesinlik taşımamaktadır. Mesleğin siyasal davranışı ancak şu yollarla etkileyebileceği düşünülebilir (Baykal, 1970 : 46);

- Meslek, insana siyasal önemi olabilecek yetenekler ya da ustalıklar kazanmak imkanını veriyor olabilir,
- Belli bir siyasal görüşü olan insanlarla bir araya getirerek etkileşme imkanı yaratıyor olabilir,
- İnsanın mesleği dolayısı ile hükümetin takip edeceği politikada menfaati bulunabilir,
- Mesleklerin talep ettiği öyle roller vardır ki, bu rollere bürünen birey rahatlıkla siyasal hayata katılabilir.

Mesleğin icra edilme koşullarının da siyasal davranış ile ilişkisi vardır. Toplu halde çalışanların arasındaki etkileşim, her konuda daha yoğundur. Toplu çalışanların kendi gruplarının çıkarlarını, daha iyi algılamaları, daha kolay haberleşmeleri, siyasal bilgi edinmeleri, çevrelerinden etkilenme düzeyleri, ufak işyerlerinde ya da kendi başına çalışanlara göre daha yüksektir.

Meslek ile siyasal davranış arasındaki ilişkinin belirlenmesinde şüphesiz işçi grubunun ayrı bir önemi vardır. Marx ve Engels'in de Manifestoda değindiği gibi,

“...proleterya değişik gelişme aşamalarından geçer. Doğuşuyla birlikte burjuvazi ile mücadelesi başlar. Kendilerini doğrudan sömüren burjuva kişiye karşı başlangıçta tek tek işçiler, sonra bir fabrikanın işçileri, sonra da bir bölgenin bir işkolundaki tüm işçiler mücadeleye girer...” (1998 : 30)

İşçilerin siyasal hayata katılmaları konusundaki davranışları, bu konuda çalışma gösterip göstermedikleri, gösterilmiş ise başarısına bağlı kalmaktadır. İşçi sınıfının kuvvetli bir şekilde örgütlendiği ve bu örgütler kanalı ile de siyasal hayata müdahale ettiği Avrupa’da işçilerin yüksek oranlarda seçime katıldıkları görülmektedir.

I.4.4.1.5. Aile

Referans grupları, kişinin tutumlarını, fikirlerini, değer yargılarını ve davranışlarını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen bir insan topluluğudur. Bu grup, aile ve diğer yüz yüze ilişkilerin olduğu yakın çevre (arkadaşlar, komşular, meslektaşlar, kurum ve kuruluşlar) ile kişinin üyesi olmadığı gruplar ve doğrudan ilişkisi olmayan kişilerden oluşur (Aydın ve Özbek, 2004:147). Aile kurumu ise en etkin referans gruplarından biri olarak bireyi etkilemektedir.

Bu güne kadar bu konuda gerçekleştirilen pek çok bilimsel araştırma verileri ailenin sosyoekonomik olaylarda aile bireylerini etkilediği gibi seçmen tercihlerini de etkilediği konusunda bizlere somut bilgiler sunmaktadır. Ancak, aile kurumunda son yıllarda yaşanan hızlı ve sürekli değişim aile bireyleri arasındaki iletişimin her geçen gün azaldığı ve bireyin aile dışındaki etkenlerden yoğun olarak etkilendiği görüşünün de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle aile üzerine yapılacak araştırmalarda farklı sonuçlar ortaya çıkabilmektedir.

Aile, çocukların bir siyasal partiye karşı duygusal bir bağ geliştirmesinde önemli bir etkidir. Kimi araştırmacılara göre, çocukların siyasal toplumsallaşma sürecinde, siyasal parti kimliğinin aşılmasında, aile, en büyük faktördür. Ailede anne – baba – çocuk arasında siyasal bilgi alışverişinin olması, çocukların küçük yaşta bir

siyasal parti seçmelerinin yanında, seçilen partinin anne–babanın desteklediği siyasal parti olma olasılığını da artırmaktadır (Aydın ve Özbek, 2004:148).

Seçmen davranışlarındaki öğrenme sürecinin, bireyin çocukluğundaki öğrenme süreci ile ilişkilendirilmesini gerektirmektedir. Konuyla ilgili pek çok model çocukluk deneyimlerinin etkilerini yaşam boyu sürdürdüğünü, daha sonraki öğrenmeyi de belirlediğini varsaymaktadır. Aile, bu açıdan uyguladığı bilinçli toplumsallaşma süreci ile çocuğa toplumsal değer ve normları olduğu kadar, aile içi somut ilişkilerle de belli karar verme kalıplarını aktarmaktadır. Bu nedenle aile hem seçme işlemini, hem de davranışın temelini veren bir öge olarak sosyo– politik bir önem taşımaktadır (Uysal, 1981: 67).

Çocuk yaşlardan itibaren bireyin siyasete ilgisinin gelişimini inceleyen araştırmalarda, siyasete ilgiyi şekillendiren çeşitli etki grupları (aile, arkadaşlar vb.), bu grupların birbirlerine kıyasla etkileri ve politik davranışı etkileyen diğer değişkenler (oy verme modelleri, politik katılım, politik ilgi vb.) üzerinde durulmuştur. Bu çalışmaların çoğu aile ve özellikle bireyin siyasete bakış açısını şekillendiren birincil etki grubu olan anne–baba ikilisi üzerinde yapılmıştır. Örneğin kişinin sosyalist, tutucu, anarşist ya da terörist olmasında ailenin çok önemli bir yeri vardır. Nazizmin, Almanya’da gelişebilmesinin de otoriter aile yapısıyla yakından ilişkili olduğu araştırmalar sonucunda elde edilen bilgiler arasında yer almaktadır.

En bildik siyasi tercih mesajı şüphesiz siyasi parti isimleridir. Anne–babanın, bireyin siyasete ilgisinin gelişiminde yaptığı etkiyi inceleyen birçok araştırmacı, anne–babanın tercih ettiği parti kimliğini çocuklarına aktardığını varsaymış ve bu doğrultuda

anne–babanın ve çocukların oy verme davranışı arasında çok güçlü bir korelasyonun olduğu belirlenmiştir. Buna göre çocuklar genellikle anne– babanın tercih ettiği parti kimliğine uymaktadırlar. Uyulan bu parti kimliği, kişinin ömür boyu kendisiyle taşıdığı karakter özelliği gibidir. Ancak parti haritası sıkça değişen ülkelerde kişinin ilk oy verdiği partiye ömür boyu oy vermesi mümkün değildir. Bu tür rejimlerde durum farklıdır. Zira Batılı ülkelerdeki seçmen davranış modellerinin gelişmekte olan ülkelere uygulanıp uygulanamayacağı araştırılmış ve büyük ölçüde uygulanamayacağı sonucuna varılmıştır (Özcan, 2000: 506).

Hollanda’da politik tercih üzerine yapılan araştırmalar, cevaplayıcıların siyasi tercihlerini tek bir parti ile özdeşleştirip aktarmak yerine, benzer ideolojilerde birden fazla parti ismi belirtmek suretiyle ortaya koyduklarını göstermektedir. Çocukların siyasi tercihleri açısından anne-babalarına parti kimliğinden ziyade yine sağ-sol düşüncesiyle benzedikleri; anne-babalarıyla aynı partiye oy vermeyen çocukların genellikle aynı ideolojideki ya da aynı bloktaki bir başka partiye oy verdikleri saptanmasına karşılık; Japonya’da bir çok seçmen, birden fazla parti ismi vermek suretiyle, siyasi tercihlerini belirtmektedir. Yine Fransa’da seçmenler, siyasi tercihlerini parti kimliği ile değil sağ–sol şeklinde ifade etmekte ve çocuklarına da bu şekilde aktarmaktadırlar. Yapılan araştırmalar sağ – sol şeklinde ifade edilen siyasi tercihin parti kimliği şeklinde ifade edilene nazaran, daha kalıcı olduğunu ortaya koymaktadır (Ventura, 2001: 668).

Anne–babanın seçmen tercihlerinde çocukları üzerindeki etkisinin yanında eşlerin de birbirleri üzerindeki etkisi konunun bir başka boyutudur. Bu konuda Amerika’da 1940’ta yapılan başkanlık seçimleriyle ilgili olarak 1944 yılında

yayınlanmış bir araştırmada, iki seçmenli evlerle görüşülerek eşlerin birbirlerinin siyasi tercihleri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Seçimden üç ay önce başlatılan bu araştırmada, seçmenlere birbirlerinden habersiz olarak “Hangi partiye oy vereceksiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Buna göre ilk aşamada cevaplayıcıların %78’i aynı partiyi, %2’si farklı partileri tercih ettiklerini belirtirken, %20’lik kesim ise kararsız olduğunu söylemiştir. Seçim zamanı yaklaştığında araştırmanın ikinci aşamasına geçilmiş ve aynı soru eşlere tekrar yine ayrı ayrı ve birbirlerinden habersiz olmak suretiyle yöneltilmiştir. Bu kez ilk aşamada farklı parti isimleri veren eşlerin %29’unun fikir değiştirdiği ve birbirleriyle aynı partiye yöneldikleri görülmüştür. İlk aşamada kararsız olduklarını belirten seçmenlerin %10’u diğeriyle aynı partiye yönelmiş, %90’ı halen kararsız olduğunu belirtmiştir. Yine ilk aşamada aynı partiye oy vereceğini belirten eşlerin ise sadece %3’ü fikir değiştirdiğini belirtmiştir. Buna göre seçim dönemi yaklaştıkça aynı partiye yönelen seçmenlerin oranı %96’ya ulaşmaktadır (Aydın ve Özbek, 2004:150). Bu da, aile bireylerinin seçim dönemi yaklaştıkça birbirleriyle aynı siyasi partiye yöneldiklerini göstermektedir.

Ülkemizde seçmen davranışındaki ailenin etkisi ise oldukça yüksektir. Davud Dursun bir makalesinde bu durumu şöyle aktarmaktadır;

“...siyasi partileri tercih ederken genellikle fazla rasyonel davranmaz, kendi menfaatlerini uzun vadeli düşünmez ve daha çok ideolojik kalıplar içerisinde karar verir şeklinde bir genel kanaat mevcuttur. Hatta siyasi parti tercihlerinin bir tür spor takımı tutar gibi algılandığı, takım tutar gibi partilerin benimsendiği yaygın bir kanaattir. Parti tercihinin aile boyu devam ettiği, adeta babadan oğula intikal ettiği ve bir miras gibi sürdürüldüğü kanaati vardır” (2003 : 5)

I.4.4.1.6. Yerleşim Yerinin Niteliği

Siyasal davranışın açıklanması bakımından önem taşıyan unsurlardan birisi de bireylerin içinde yaşadıkları toplumun tipidir. Bu toplum tipinin şehir ya da köy oluşuna göre insanların siyasal davranışları belli düzenlilikler göstermektedir. Siyasal davranışı yakından etkilediği bilinen bir çok unsurun dağılımı, yerleşme biçimine bağlı olarak değişmektedir. Şehir – köy ayrımı, hem bu mekanlarda yaşayanların kişisel nitelikleri bakımından hem de onları çevreleyen şartlar bakımından, derecesi ülkeden ülkeye değişen bir farklılığa dayanmaktadır.

Genellikle köy toplumlarında yaşayanlar, eğitim, gelir ve meslekle ilgili nitelikleri dolayısı ile kendilerinden yüksek bir siyasal katılma seviyesi beklenebilecek durumda olan kimseler değildir. Eğitim ve gelir seviyesi şehirlerde yaşayanlara göre daha düşük ve meslek yönünden de daha elverişsiz durumdadırlar. Köy hayatının diğer sosyolojik özellikleri de normal olarak siyasal katılmayı olumlu yönde etkileyecek nitelikte değildir.

Yerleşme biçimi ile siyasal katılım arasındaki ilişki konusunda genellikle varılan sonuç, şehir hayatının siyasal katılmayı arttığı yönündedir (Baykal, 1970:66).

Yerleşme birimlerini yalnızca şehir – köy ayırımına tabi tutamayız. Kentsel yaşam içinde kentlileşme sürecini aktarmak gerekir. Çünkü kentte yaşayan her bireyin kentlileşme olgusunu taşıdığını söylemek mümkün değildir.

Kentlileşme, kırdan kente göç etmiş kişinin kente ilişkin değer ve tutumlarını benimseme sürecidir. Bu süreç içerisinde birey, kıra ilişkin geleneksel tutum ve

davranış kalıplarından arınarak kente özgü tutum ve davranış kalıplarına adapte olmaktadır.

Kentsel yaşam, bir taraftan kendi oluşturduğu toplumsal yapı ve kültür dolayısıyla yaratmış olduğu; diğer yandan da siyasal katılmayı belirlemede küçümsenemeyecek rolü olan, siyasal kaynak ve eğilimlerin ortaya çıkıp güçlenmelerini sağlamaktadır. Siyasal katılmayı yaratıcı ve yoğunlaştırıcı bir grup siyasal kaynak ve eğilimi belirliyor olması, kentleşme ve yerleşme biriminin siyasal katılmayı sağlamakta ne derece önemli bir unsur olduğunu kanıtlamaktadır (Kalaycıoğlu, 1997:540).

Bugün sanayileşmekte olan toplumlarda, kente göç eden nüfus, mekana göçtükleri kent ile hiçbir ilişkileri yokmuş gibi yerleşmektedirler (Kıray, 1998a :90-91). Dolayısı ile kent, yeni gelenlere; yeni gelenler de kente yabancıdır. Kente yeni gelen birey, kente özgü ekonomik ve sosyal ilişkilere adapte olamamakta; kentte yaşayanlar arasında bir uyum sorunu ortaya çıkmaktadır.

Yoğun bir nüfus baskısıyla karşılaşan kent, kırdan gelenlerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılayabilecek mekanizmalardan yoksundur. Bu nedenle kente yeni gelenler, kente uyum stratejilerini yaratmak ve uygulamak zorunda kalmaktadırlar (Kıray, 1998b: 185).

Kentin gecekondulu mahallerinde yaşayanlar için aile, en önemli uyum ve destek mekanizmasıdır. Gecekonduda yaşayan aile üyeleri, birbirleri ile sıkı ilişkilere sahip olmakta, birbirilerini desteklemektedirler. Bununla birlikte, ailenin sağladığı uyum daha çok eski yapıya ait olduğundan, hızlı değişmeyi ve kente çabuk uyum sağlamayı zorlaştırmaktadır (Kıray, 1998c:141).

İbrahim Yasa, gecekondu ailesine ilişkin olarak şu bilgileri aktarmaktadır;

“Gecekondu ailesi, köy ailesine göre kişileri daha az, üyeleri arasındaki iş – güç biçimi çeşitlenmiş, yararlı gördüğü bir takım köy özelliklerini sürdüren, buna karşılık uygun bulunduğu kent özelliklerinden bir bölümünü zamanla kabullenmiş, toplumsal değer ve alışkanlıkları bakımından bir ucu köyde, öbür ucu kentte iki aile tipi arasında bir geçiş çizgisindedir. Bu kurumun yapısında ve görevlerinde, köy ailesi özellikleriyle kent ailesi özelliklerinin bir arada bulunması, onu kendine özgü bir tür yapmıştır.” (1973 : 154)

Gecekondu insanının değer ve tutumlarını anlayabilmek için Yasa'nın şu tespiti oldukça ilginçtir .

“ Gecekondu insanı, köydeki tarlasının küçük bir örneğini evinin önüne yapmaya, sebze, tavuk, ağaç yetiştirmeye çalışırken, bir yandan da kendisini kentin fabrikasında bir işçi olarak görmeyi umut eder. Bu imgelerin, yaşantıların hepsini bir arada yürütmeye çalışır. Bir yandan çocuğuna eski yazıyı öğretmeyi, Kur'an kursuna göndermeyi ödev sayar; bir yandan da onu çağdaş toplumun istediği bir işe yöneltmeye çalışır” (1973 :155)

Gecekondu bölgelerinde yaşayan veya daha geniş bir ifadeyle kırdan kente göç etmiş insanlar, siyasal sisteme etkide bulunmak için yüz yüze ilişkileri tercih etmektedirler. Yeni kentlinin geldiği ilden ya da bölgeden seçilmiş milletvekili ve bürokrasideki akrabalar ve hemşehri birlikleri, yeni kentlinin kentle bütünleşmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması açısından hayati bir öneme sahiptir.

“Göç eden nüfus için şehirde geçen yıllar şehirdeki kurumlar üzerine bilgiyi arttırmakta ve kentten ve kamu kuruluşlarından yararlanma zamanla artmaktadır. Aynı modern örgütlere şehirde geçen yıllarla birlikte bir katılım artışı söz konusudur. Fakat yine de, dernekler, siyasi partiler gibi modern örgütlere katılım son derece azdır” (Ayata, 1993 : 341).

Yerleşme birimi ve siyasal tercihin yönü arasındaki ilişkiyi açıklarken, yerleşme birimi büyüdükçe bireylerin çevre baskısından daha bağımsız oy kullanabileceğini belirtebiliriz. Çünkü küçük yerleşim birimlerinde, özellikle köylerde

oyların daha kolay mobilize edilebildiği ve çevre baskısının daha etkili olduğu gibi bir durum çeşitli araştırmalarla ortaya konulmuştur.

I.4.4.1.7. Gelir Düzeyi

Sosyal statünün en belirgin göstergelerinden birisi şüphesiz bireyin sahip olduğu gelir düzeyidir. Ancak gelir düzeyi, sosyal statüyü belirlemede tek başına belirleyecek bir ölçütten ziyade; eğitim, yaş ve meslek gibi diğer değişkenlerle birlikte ele alındığında kullanılabilir bir gösterge olmaktadır.

Gelirin tanımına geçmeden önce, bu tanımlamanın ülkeden ülkeye farklılık gösterebileceğini belirtmek gerekir. Çünkü her ülke kendine ait bir gelir teorisi benimsemiştir. Bu teoriler çerçevesinde genel bir gelir tanımlaması yapacak olursak; “Gelir, bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarıdır” (Gelir Vergisi Kanunu, 1960 : Madde -1).

Gelir ve siyasal tercih arasındaki ilişki, çalışmamızın ana konusu olduğu için burada ayrıntılı olarak ele almaktan ziyade genel çerçeveyi sunmak gerekir. Gelir ile siyasal davranış arasında eskiden beri gözlenmiş bir ilişki vardır. Yapılan araştırmalar, insanların gelirlerinin artıkça siyasal ilgilerinin de artacağını ortaya koymaktadır.

Gelir ile siyasal katılım konusunda düşünülebilecek noktalardan birisi de, ülke içindeki gelir dağılımı ile siyasal davranışlar arasında bir ilişkinin bulunup bulunmadığıdır. Gelir dağılımındaki adaletin, bireyin siyasal davranışı üzerinde etki yaratıp yaratmadığının ortaya çıkarılması, siyasal davranış üzerinde gelirin etkisini gösterecektir.

Ülkemizde olmasa bile gelir ile siyasal davranış arasındaki ilişkinin dolaylı olarak ortaya çıkarılmasına yardımcı olacak bazı çalışmalar yürütülmüştür. Almond ile Verba'nın beş ülke üzerinde yaptıkları çalışma, gelir ile siyasal davranış arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya yöneliktir. Çalışma sonucunda, eğitim sabit tutulunca ekonomik gruplar arasındaki farklılıkların (siyasal katılım ile ilgili) azaldığı, bununla birlikte ekonomik hiyerarşinin üst seviyelerinde yer alan bir kimsenin, tıpkı daha iyi eğitim görmüş birisi gibi, siyasal bakımdan aktif ve kendine güvenen birisi olma ihtimalini yükselttiği ortaya konulmuştur (Baykal, 1970 : 40).

Yine Baykal'ın çalışmasında belirttiği bir araştırma, yüksek ekonomik statüde olanların kendi çevrelerine göre siyasal ilgilerinin daha yüksek olduğu sonucunu göstermiştir (1970 : 43). Ancak burada ekonomik statü sadece geliri değil mesleği de kapsamaktadır.

Gelir ile siyasal davranışın yönü arasındaki ilişki bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

I.4.4.2. Siyasal Katılımın Yasal Boyutu

Bir ülkede var olan yasal düzenlemeler, siyasal katılım üzerinde doğrudan etkilidir. Demokratik ve özgürlükçü bir anayasa ile yönetilen ülkelerde, siyasal katılım konusunda vatandaşların önünde hukuki bir engel yoktur. Bir ülkede siyasal hayatta aktif rol oynamaya izin veren bir anayasa mevcut ise, o ülke vatandaşları siyasal hayatta daha aktif olacaktır. Aksi takdirde, vatandaşlar yasal sınırlamalar yönünden siyasal yaşamda pasif kalacaklardır.

Her siyasal sistem, siyasal sürecin bir kurallar dizisi içerisinde cereyan etmesini öngörür, yasalarla siyasal yaşantıyı düzenler. Her siyasal sistemde kimin siyasal sürece hangi düzeyde katılabileceğine ilişkin kayıtlar vardır.

Örgütlenmeye ilişkin yasalar da siyasal katılım ile yakından ilişkilidir. Bazı sistemlerde örgüt kurmak izne bağlıdır. Özellikle, siyasal partilerin bir ülkenin hukuk yapısı içinde ele alınışı katılmayı etkileyebilir. Örneğin partilerin seçime katılabilmesi için belirli bir örgütlenme yaygınlığına erişmesi koşulu, dar bölgelere bağlı kalan eğilimlerin siyasal ifadesini kısıtlayabilmektedir.

Siyasi katılım kurumlarının sınırlı olduğu ülkelerde, katılımın derecesi ve yoğunluğu düşükken, katılım kurumlarının gelişmesi ile siyasi katılımın sınırları da genişlemektedir. Bu çerçevede siyasi partilerin yapısı ve fertlerin siyasi partilerle olan ilişkileri siyasi katılım üzerinde oldukça etkilidir. Her şeyden önce etkili katılım için, birbirleriyle mücadele eden siyasi partilerin varlığına ihtiyaç vardır. Ayrıca bu partiler arasında yoğun bir yarışmanın ve bundan kaynaklanan, vatandaşları siyasi faaliyete bulunmaya teşvik eden bir çalışmanın olması gerekir. Bu çerçevede siyasi partilerin seçim dönemlerinde düzenlemiş oldukları kampanya faaliyetleri ve bu kısa dönemlerin haricinde uzun bir süreci kapsayan siyasi toplantılar, miting gibi faaliyetler katılımı teşvik etmektedir.

I.4.4.3. Siyasal Katılımın Psikolojik Boyutu

Sosyo-ekonomik koşulları aynı olan bireylerin farklı siyasal davranışlar göstermeleri, kişi psikolojisinin de siyasal davranışta bir etki yapabileceğini göstermektedir.

Kişilerin siyasal davranışlarını etkileyen psikolojik etkenlerin etkinlik duygusu, sosyal girişkenlik duygusu, güven duygusu, empati, yabancılaşma gibi duygulardan oluştuğu ve her birinin farklı etkiler yarattığı ortaya konmuştur (Turan, 1986 : 86 – 88).

Siyasal katılmayı etkileyen ya da belirleyen psikolojik faktörler arasında etkinlik duygusunun başta gelen bir unsur olarak göz önünde bulundurulması gerekir. Etkinlik duygusu “kişinin kendi eylem ve davranışı ile çevresine ve olayların akışına etkide bulunabileceği inancını taşıyıp taşımadığını ifade eden bir kavramdır” (Kapani, 1995 :133). Bu durumda siyasal etkinlik duygusu da yurttaşın ya da bireyin içinde yaşadığı siyasal sisteme etki edebileceği, onu yönlendirebileceği inancıdır. Şayet yurttaş, siyasal sistemi veya onun herhangi bir parçasını etkileyebileceğine inanıyorsa bu durumda söz konusu yurttaşın siyasal etkinlik duygusunun yüksek oluşundan söz edilir.

Siyasal etkinlik duygusu yüksek olan bir birey, siyasal karar alma mekanizmasına etki edebileceğine inandığından siyasal hayatta pasif kalmayacak, daha aktif bir katılım sergileyecektir.

Bireyin siyasete karşı duruşunu belirleyen bir diğer psikolojik etken ise, siyasal ilgi düzeyidir. Siyasal ilgi, bir kişinin kendi ülkesindeki siyasal yaşama, siyasal olaylara ve gelişmelere karşı duyduğu, onları yakından izlemeye yönelik tutumu şeklinde tanımlanabilir (Kalaycıoğlu, 1997 :540). Siyasal ilgi, kişinin sahip olduğu siyasal bilgi düzeyi üzerinde de doğrudan etkili bir unsurdur. Siyasal ilgi ne kadar derin olursa siyasal bilgi o kadar fazla, siyasal katılım da o derece yoğun olur.

Siyasal katılmayı etkilediği görülen diğer bir kişisel nitelik, sosyal girişkenliktir. Girişkenliği sosyal temaslarda bir rahatlık duygusuna ve bunlar için gerekli yeteneğe sahip olmak şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu niteliği taşıyan kimselerin, siyasete girmesi, özellikle sosyal temas gerektiren siyasi faaliyetlerde bulunma olasılığı daha yüksektir. Sosyo-ekonomik statü değişkeni sabit tutulduğu zaman da bu bağıntının devam ettiği görülmüştür (Baykal, 1970:102).

Diğer yandan siyasi katılmayı olumsuz olarak etkileyebilecek psikolojik değişkenler de mevcuttur. Bunları yabancılaşma, anomi ve sinizm olarak sıralayabiliriz. Yabancılaşma, bireyin siyasi sistemden en genel şekli ile kopmasıdır. Bu kopma siyasi sistemin birey için bir anlam ifade etmez, onun gerçek ihtiyaçlarına cevap veremez, onun kendisini gerçekleştirmesini engeller bir duruma düşmesi halinde ortaya çıkabilir. Böyle bir gelişme bireyin kontrolü dışında kendiliğinden olabileceği gibi, bireyin bilinçli bir kararı ile de gerçekleşebilir.

Anomi ilk kez Durkheim tarafından kullanılmıştır. Bu şekliyle kavram, toplumsal yapıdaki önemli değişmelerin, bireyle toplum arasındaki bütünleşmeyi olumsuz yönde etkilemesi sonucu ortaya çıkan kriz olarak görülmüştür. Daha sonra psikolojide anomi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kavram, genel bir değer, inanç ve istikamet yokluğu ya da karışıklığı ifade etmektedir.

Sinizm ise siyasi hayata karşı takınılan olumsuz bir tavidir. Bu tavrın ayırıcı unsurları itimsizlik, şüphecilik ve düşmanlıktır. Sinist kişiyi diğerlerinden ayıran özelliği, siyasi sistemden kopması değil, sisteme karşı patolojik sayılabilecek derecede kökten olumsuz bir tavır takınmasıdır.

Bireyin içinde bulunduğu psikolojik değişkenlerinin çoğunun, eğitim, gelir, statü gibi bir sosyolojik değişken tarafından belirlendiği, bir kısmının da bu sosyolojik değişkenlerin sabit tutulması halinde, etkisini devam ettirebileceği gözlemlenebilir.

I.4.5. Oy Verme

Oy verme seçimlere katılımın doğrudan aracıdır. Bu çerçevede günümüzde evrensel bir nitelik kazanan seçimin niteliğini açıklamak, oy vermenin niteliğini anlamamıza yardımcı olur.

Seçmenlerin genellikle üyesi bulunduğu grubun siyasal tercihlerine göre oy kullanacağı kabul edilebilir. Bilinçli seçmenin bu doğrultuda oy kullanacağı kabul edilmektedir (Kongar, 1992: 39 – 40). Ancak burada kişinin nesnel olarak hangi toplumsal grubun üyesi olduğu esasında bilinç tanımlaması yapılmaktadır. Yoksa birey öznel olarak kendisini üyesi hissettiği grubun çıkarları doğrultusunda oy kullanabilir ve kendince bilinçli bir tercih yapmış olabilir. Seçmenin öznel olarak kendisini üyesi gördüğü grubun çıkarları doğrultusunda oy kullanması o gruba olan bağlılığıyla orantılıdır (Gülmen, 1979:48).

I.4.5.1. Oy Vermenin Niteliği

Powell'e göre oy verme iki nedenden dolayı çok özeldir. Birincisi yerine getirilmesinin görece kolaylığı, ikincisi ise seçimlerde alternatifleri oluşturan parti kurumlarının vatandaşlarla ilişkisine tamamen bağlı olması (Powell, 1990 : 152).

Seçim bir olgu olarak evrensel bir nitelik kazanmış olmakla birlikte seçimin niteliği farklı siyasal sistemlerde farklı boyutlar kazanmıştır. Örneğin demokratik

siyasal sistemlerde seçim, siyasal sistem içinde hükümet edecek kadroyu çok seçenekli bir ortamda belirlemenin aracı olurken, otoriter ve totaliter siyasal sistemlerde düzene meşruluk kazandırmak ve siyasal sosyalleşme aracı olmaktan ileri gidememektedir (Altan, 2002 : 21). Dolayısıyla seçim demokratik siyasal sistemlerde daha anlamlı görülmektedir.

Demokratik seçimin birinci özelliği, klasik demokrasinin genel ve eşit oy ilkesidir. Bu ilke seçim kurumunun ortaya çıkmasından bu yana geçen iki yüzyıl içerisinde bu niteliği kazanmıştır. Başlangıçta seçmen olabilmek belirli bir servet gerektirmekte, ayrıca sadece erkekler seçmen olabilmekteydiler.

Ülkemizde 1982 Anayasasınının 67. maddesine göre genel ve eşit oy hakkı benimsenmiştir. Bu maddeye göre seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır.

Demokratik seçimin ikinci özelliği ise dürüst seçim yapılmasıdır. Bu da günümüzde gizli oy, açık sayımla gerçekleştirilmektedir.

Demokratik seçimin bir başka özelliği ise, seçim etkenliğidir (Eroğul, 1991: 207). Seçim ortamının serbestliğinin birinci koşulu seçmene birden çok seçeneğin sunulmasıdır. Bu yüzden tek parti sistemlerinde partiler açısından demokratik seçim yoktur denilebilir. Seçim ortamının serbestliğinin ikinci koşulu, seçime katılımın içtenlikli olmasıdır. Yani oy hakkının bir hak olarak korunması ve bir göreve dönüştürülmemesi gerekmektedir.

“Siyasete ilgisizliğin nedenini oluşturan olumsuz etkenleri değiştirmek için çaba göstermek yararlıdır. Ancak, siyasal yaşama tamamen ilgisiz kitleleri zor kullanarak sandık başına getirmeye çalışmak konusunda aynı şey söylenemez. Oy kullanmanın yasal zorunluluk haline getirildiği yerlerde, bazı kitleler, ilgisiz ve bilgisiz olduğu konularda ve tamamen güdümlü biçimde kullanılmış olmaktadır” (Kışlalı, 1991:56).

I.4.5.2. Oy Vermenin Önemi

Oy kullanma, vatandaşlık eylemlerinin en sık gerçekleştirilen biçimlerinden birisidir. Oy verme bir siyasi liderin oluşturduğu kadroyu ve programı tercih etme anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla vatandaşın liderlerin oluşturacağı kadro ve programa da etki edebileceğini akla getirir.

“Çağdaş demokrasinin gelişmişliği siyasal katılımın yaygınlığı ve etkinliğiyle ölçülür hale gelmiştir” (Kışlalı, 1991 :154).

Oy kullanmak diğer siyasal katılım biçimleri ile karşılaştırıldığında daha az gayret gerektiren ve daha yüksek bir katılım oranı sağlayan bir siyasal katılma biçimidir. Bu katılma tarzı düzenli seçimler yoluyla gerçekleşmektedir.

Seçimlerin iki türlü işlevi vardır. Birincisi siyasal sistemle ilgili işlevleri, ikincisi ise vatandaşlar açısından seçimin işlevleridir.

Öz, siyasal sistemle ilgili işlevleri üç başlık altında toplamıştır; liderlik pozisyonuna geçişte ve bu pozisyonu kabul ettirmede rol oynamak, hükümet politikalarını az çok denetleme ve etkileme olanağı sağlamak, bir siyasal sistemin meşruluğunu korumada ve gerçekleştirmede rol oynamak (1992 : 47).

Seçimlerin vatandaşlar açısından işlevlerini ise liderlere seçmenin tercihleri hakkında bilgi vermek, oy kullanmanın kişinin siyasal rejime olan bağlılığını arttırmasına aracı olmak, halkın siyasal eğitime yardımcı olmak olarak sıralayabiliriz (Öz, 1992 : 47; Kalaycıoğlu, 1984 : 251 – 252).

Burada hemen belirtmemiz gereken bir nokta, seçimin olumlu işlevlerinin yanı sıra vatandaşlar açısından olumsuz etkilerinin de olabileceğidir. Oy vermek, seçmenin siyasal rejime karşı soğumasının da sebebi olabilir (Kalaycıoğlu, 1984 : 252). Bunun sebebi, hiçbir aday veya partiye oy vermek istemeyen seçmenin zorla oy vermesinin sağlanması olabilir. Örneğın Türkiye’de 1980 sonrası seçimlerde oy kullanmayan vatandaşlara karşı çeşitli cezalar uygulanmaktadır. Bunlardan para cezası günümüzde hala uygulanan bir yaptırım türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çerçevede oy kullanmanın anlamı siyasal ortama göre değişmektedir. Cezai yaptırımlardan kurtulmak için oy verme ile vatandaşlık duygusuyla oy verme birbirinden farklıdır.

Oy vermenin yanında oy verilerinin de önemine değinmek gerekirse, bu veriler sadece seçime katılma oranları hakkında değil, aynı zamanda oy oranları hakkında da bilgi sağlar. Parti oyları da siyasal eğilimin yönünü açıklar (Özbudun, 1975 : 7).

II. BÖLÜM

GELİR VE SEÇMEN TERCİHİ

Seçmen tercihini etkileyen unsurlardan birisinin de, bireyin sahip olduğu gelir düzeyi olduğunu belirtmiştik. Ancak gelir düzeyinin tek başına etkili olmayacağını, diğer değişkenlerle birlikte böyle bir etki yaratacağını yineleyelim.

Gelir, üretim ve hizmet süreçleri sonucu elde edilen parasal ya da nesnel getirdir. Gelir; bir kişiye, bir topluluğa belli zamanlarda, belli yerlerden gelen para olarak değerlendirildiği gibi üretim ve hizmet süreçleri sonucu elde edilen parasal ya da nesnel getiri olarak da değerlendirilmektedir (DPT, 2001 :3).

Gelir, bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarıdır (Gelir Vergisi Kanunu: Madde – 1). Ancak burada bir takvim yılı içinde elde edilen her türlü kazanç ve iratların gelir olup olmayacağı tartışmalıdır. Özellikle son zamanlarda çıkarılan yasalarla gelir tanımında değişikliklere gidilmiş ve tanımsal olarak bir anlam kargaşası yaşanmıştır. Bunun temel sebebi, gelirin hem sosyolojik bir anlam taşıması, hem de maliye politikaları açısından sahip olduğu işlevdir. Üzerinde tartışılan esas nokta ise maliye politikaları ile ilgili olan işlevidir.

Bireyin sahip olduğu gelir üzerinden devlete intikal eden vergi oranları ve vergilendirmenin, hangi ölçütlere göre yapılacağı ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, kabul edilen vergi sistemi açısından da farklılıklar yaşanmaktadır. Bu tanımsal yoğunluktan kurtulmak amacı ile geliri daha çok bireyler arasındaki gelir dağılımı yönü ile ele almak daha sağlıklı sonuçlar doğuracaktır.

II.1. Gelir Dağılımı

Toplum içindeki gelir farklılıkları, başka bir deyişle gelir dağılımı, tarihin her döneminde insanların ilgisini çekmiştir. Filozoflar, yönetenler ve yönetilenler sürekli olarak böyle bir sorunla karşılaşmışlardır. Kitlelerin yönetime katılmaları ve eşitlik bilincinin son derece güçlendiği günümüzde ise, bütün sistemlerin en büyük sorunlarının başında gelir dağılımı gelmektedir (Aksu, 1993 : 9).

Gelir dağılımı denilince, bir ülkede belirli bir dönemde yaratılan milli gelirin, bireyler veya üretim faktörleri sahipleri arasında dağılım biçimi anlaşılır. Gelir dağılımı incelemesinin amacı, gelir farklılaşmasının neden ve sonuçları ile ortaya konulmasıdır. Milli gelirin belirli bir dönemde, ekonomik faaliyetleri dikkate alınmaksızın, bireyler arasında nasıl dağıtıldığı kişisel gelir dağılımının, üretim faktörleri arasında nasıl bölüştüğü ise fonksiyonel gelir dağılımının konusudur (Şahin, 2000: 449).

Gelir dağılımının ekonomik yönü kadar önemli sosyal yönleri de vardır. Gelir dağılımının eşitlikten uzak olduğu toplumlarda kötü beslenme, düşük eğitim ve kültür seviyesi ve bozuk sağlık şartları ile karşılaşılır. Geniş halk kitlelerinin sefaleti yanında yüksek gelirli grupların sefahati; gösteriş tüketimi, gelişmiş ülkelerin tüketim biçimine özentisi, yabancı malları kullanma yarışı vardır. Böyle bir toplumda sosyal barışı sağlamak mümkün olamamaktadır. Sosyal barışın olmadığı bir ortamda düzenli ve istikrarlı bir ekonomik gelişme gerçekleştirilemez (Şahin, 2000: 449).

Kişisel gelir dağılımı, cinsiyet, yaş, meslek, işteki durum, eğitim, sosyal gruplar ve bölgesel farklılıklar gibi karakteristikler ile açıklanabilmektedir. Elde edilen

sonuçlar, insan sermayesine yapılacak yatırımların gelir dağılımını düzeltici boyutları olacağını kanıtlaması bakımından önemlidir (DPT, 2001 : 16).

Kişisel gelir dağılımında, ülke nüfusu genelde beş eşit parçaya bölünür. Her bir parça, nüfusun %20'sini temsil eder. %20'ye düşen milli gelir hesaplanarak, hane halkının yüzde dağılımı ile gelirin yüzde dağılımı karşılaştırılır. Bireysel gelir dağılımı analizinde milli gelirin bireyler ve aileler arasında dağılımı incelenir. Başka bir deyişle, bireylerin veya ailelerin gelirlerini oluşturan öğeler ve gelirlerin nispi büyüklükleri inceleme konusu yapılır. Bireylerin gelirleri milli gelirden hareketle hesaplanabilir.

Bireysel gelir bölüşümü analizinde önemli olan elde edilen gelirin kaynağı ve bileşimi değil, miktarıdır. En düşük ve en yüksek gelir grupları arasındaki farklar; yani eşitsizlik derecesi ve bu eşitsizlik gelir dağılımına yön veren mekanizmalar incelenir. Çalışmamızı bu yönüyle kişisel gelir dağılımı üzerinde yürütmek daha sağlıklı olacaktır Burada önemli bir noktaya dikkati çekmemizde yarar var. Bireysel gelir dağılımı fonksiyonel gelir bölüşümüne dayanır (Işığışok, 1998: 13).

II.2. Dünya lkelerinde Gelir Dağılımı ve Türkiye

Gelir dağılımının hem Türkiye'de hem de dünyada eşit ve adil olmadığı bir gerçektir. Gelir dağılımı eşitsizliğinin sebeplerini başlıklar halinde ele alırsak bunları; çalışma yoğunluğundaki farklılıklar, çeşitli rizikoları kabullenebilmek, işin özelliğı dolayısıyla ücretlerin farklılaşması, eğitim sistemi ve tarzı, bireyin iş tecrübesi, aileden gelen servetin çözülmesi, piyasada değişen koşullardaki rekabet, bölgelere göre değişen gelişmişlik düzeyi şeklinde sıralayabiliriz (Karakayalı,2005: 96–97).

Birleşmiş Milletler 2006 yılı İnsani Gelişme Raporu ile dünya üzerindeki gelir dağılımı adaletsizliği ortaya konulmuştur. Rapora göre, en fakir yüzde 20'lik kesim dünya gelirinin yalnızca yüzde 1,5'ini almaktadır. Bunun yanı sıra en fakir yüzde 40'lık dilim toplam gelirin yalnızca yüzde 5'ini almaktadır. OECD (Organization for Economic Co-operation and Development / Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) ülkelerinde yaşayan her 10 kişiden 9'u dünya gelir dağılımında ilk yüzde 20'lik dilimdedir (UNDP, 2006 : 58).

Çizelge – 4 : Çeşitli Ülkelerin Gelir Dağılımları ve Gini³ Katsayıları

Ülkeler	Çalışma Tarihi	Gini Katsayısı (x 100)	En Düşük % 20	En Yüksek % 20
ABD	2000	40,8	5,4	45,8
Almanya	2000	28,3	8,5	36,9
Avusturya	1997	30,0	8,1	38,5
Danimarka	1997	25,7	8,3	35,8
Finlandiya	2000	26,9	9,6	36,7
Fransa	1995	32,7	7,2	40,2
Güney Kore	1998	31,6	7,9	37,5
Hollanda	1999	30,9	7,6	38,7
İngiltere	1999	36,0	6,1	44,0
İsveç	2000	25,0	9,1	36,6
İtalya	2000	36,0	6,5	42,0
Kanada	1998	33,1	7,0	40,4
Norveç	2000	25,8	9,6	37,2
Portekiz	1997	38,5	5,8	45,9
Yunanistan	1998	35,4	7,1	43,6

Kaynak : Türkiye İstatistik Kurumu (2006), Türkiye İstatistik Yıllığı 2005, Ankara : DİE Yayınları, s. 384

Çizelge – 4'te çeşitli ülkelerin gelir dağılımları verilmiştir. Burada yer alan 15 ülkenin ortak noktası, gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler olmalarıdır. Dikkat çeken en önemli nokta, kişi başına ulusal geliri yaklaşık 35 bin dolar olan ABD'nin diğer

³ Gini katsayısı; Bir ülkede milli gelirin dağılımının adil olup olmadığını ölçmeye yarayan bir katsayıdır. 0 ile 1 arasında değişir. 0'a ne kadar yakınsa mutlak eşitliğe o kadar yaklaşımış; 1'e ne kadar yakınsa mutlak eşitlikten o kadar uzaklaşımış demektir.

ülkeler arasında en eşitsiz Gini katsayısına sahip olmasıdır. Bir diğer önemli nokta ise Akdeniz ülkeleri olarak sayılan İtalya, Yunanistan ve Portekiz'in de gelir dağılımlarının nispeten eşitsiz olduğudur. Bu ülkelerin tek ortak noktaları sadece eşitsiz Gini katsayılarına sahip olmaları değil, aynı zamanda birinci ve beşinci yüzde yirmilik dilimlerin ulusal gelirden aldıkları paylar arasında da önemli fark olmasıdır. Çizelge – 4'ün en adaletli gelir dağılımına sahip olan ülkesi olarak İsveç göze çarpmaktadır. Söz konusu İskandinav ülkesi, yaklaşık 35 bin dolarlık kişi başına yıllık gelirinin yanı sıra, en eşit Gini katsayısı olan 0,25'e de sahiptir. Yüzdeler dilimler arasındaki en az fark da yine İsveç'e aittir.

Çizelge –5:

1963 – 2005 Yılları Arasında

Türkiye'de Gelir Dağılım Yüzdeleri ve Gini Katsayıları

Yüzde 20'lik Gruplar	1963	1968	1973	1986	1987	1994	2002	2003	2004	2005
En Düşük % 20	4,50	3,00	3,50	3,90	5,24	4,86	5,3	6,0	6,0	6,1
İkinci % 20	8,50	7,00	8,00	8,40	9,61	8,63	9,8	10,3	10,7	11,1
Üçüncü % 20	11,50	10,00	12,50	12,60	14,08	12,91	14,0	14,5	15,2	15,8
Dördüncü % 20	18,50	20,00	19,50	19,20	21,15	19,03	20,8	20,9	21,9	22,6
En Yüksek % 20	57,00	60,00	56,50	55,90	49,94	54,88	50,1	48,3	46,2	44,4
Gini Katsayısı	0,55	0,56	0,51	0,46	0,43	0,49	0,44	0,42	0,40	0,38

Kaynaklar : İbrahim Güran YUMUŞAK – Mahmut BİLEN (2000), “Gelir Dağılımı - Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Kocaeli : Kocaeli Üniversitesi Yayınları Sayı:1, s.79. ; Türkiye İstatistik Yıllığı (2007), Türkiye İstatistik Yıllığı Turkey's Statistical Yearbook 2006, Ankara : Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, s. 339; DPT (2001), “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, Ankara : DPT Yayınları, DPT: 2599, ÖİK : 610, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ek>. Erişim Tarihi : 04.07.2007 kaynaklarından derlenen verilerle yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çizelgede görüldüğü gibi, nüfusun yüzde 20'lik dilimlerinin gelirden aldığı paylar çeşitli araştırmalar itibariyle verilmektedir. İlk kez 1963 yılında yapılan gelir dağılımı araştırmasında, nüfusun en düşük gelirli %20'lik kesimi, gelirin ancak %4,5'ini alırken, nüfusun en yüksek gelirli %20'lik kesimi, gelirin %57'sini almaktadır. Gelirin yarısından fazlası nüfusun %20'si tarafından kullanılmaktadır. 1963 yılından sonra 1987 yılına kadar yapılan çeşitli araştırmalarda, söz konusu kesimlerin paylarında sınırlı bir şekilde düşme ve yükselme olmakla birlikte, 1987'de DİE tarafından yapılan gelir dağılımı araştırmasında, aynı kesimlerin sırayla gelirdeki payı %5,2 ve %50 olmuştur. 1987 araştırmasında elde edilen veriler, 1963 yılı sonuçlarıyla karşılaştırıldığında; Türkiye'de, üst gelir gruplarından alt gelir gruplarına doğru sınırlı bir gelir aktarımı olduğu görülmektedir. Fakat 1987 araştırmasına göre meydana gelen bu iyileşme, yine DİE tarafından yapılan 1994 gelir dağılımı araştırmasıyla gelir dağılımının bozulma yönünde bir eğilim içine girdiğini ortaya koymuştur. Nitekim 1994 yılındaki gelir dağılımı araştırmasına göre nüfusun en düşük gelirli %20'lik dilimi gelirin %4,9 oranında pay alırken, nüfusun en yüksek gelirli %20'lik kesimi gelirin %54'ünü almaktadır.

Türkiye'de gelir dağılımının yeniden düzenlenmesi, kesimler arası açıdan daha adaletli ve kabul edilebilir hale gelmesi uzun zamandır üzerinde düşünülen bir olgudur. Ancak bu konuda günümüze kadar olumlu sosyal ve ekonomik politikaların ortaya çıkarılıp uygulamaya konulması mümkün olmamıştır.

Çizelge – 6 :
Türkiye’de 2002 – 2005 Yılları Arası Gelir Dağılımı

	Türkiye (Genel)				Kent				Kır			
Nüfus Dilimleri	2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005
Birinci % 20	5,3	6,0	6,0	6,1	5,5	6,1	6,4	6,4	5,2	6,4	6,3	6,1
İkinci % 20	9,8	10,3	10,7	11,1	9,7	10,3	10,8	11,5	10,3	11,0	11,2	11,3
Üçüncü % 20	14,0	14,5	15,2	15,8	13,9	14,5	15,2	16,0	14,7	15,0	15,8	15,9
Dördüncü % 20	20,8	20,9	21,9	22,6	20,5	20,8	21,4	22,6	21,7	21,2	22,7	22,6
Beşinci % 20	50,1	48,3	46,2	44,4	50,4	48,3	46,1	43,5	48,0	46,3	43,9	44,2

Kaynak : Türkiye İstatistik Kurumu (2006), Türkiye İstatistik Yıllığı 2005, Ankara : DİE Yayınları, s. 374 ve <http://www.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi : 16.08.2007

Çizelge – 6’da Türkiye genelinin yanı sıra, kent ve kır kesiminde yaşayan kişilerin de 2002 – 2005 yılları arasında gelir dağılımları incelenmiştir. Nüfusu 20.001 ve üzeri olan yerleşim yerleri kent, nüfusu 20.000 ve altı olan yerler ise kırsal (kır) olarak adlandırılmaktadır. Genele yakın olmakla beraber, kent ve kır nüfusunun gelir dağılımları çeşitli farklılıklar göstermektedir. Burada en önemli nokta kent dışı nüfusu temsil eden ve kırsal kesim olarak adlandırılan nüfusun gelir dağılımının biraz da olsa daha eşit ve adaletli olduğudur.

Çizelge – 7 :
Türkiye’de 2002 – 2005 Yılları Arası Gelir Dağılımı (Gini)

	2002	2003	2004	2005
Gini Katsayısı	0,44	0,42	0,40	0,38

Kaynak : Türkiye İstatistik Kurumu (2006), Türkiye İstatistik Yıllığı 2005, Ankara : DİE Yayınları, s. 374 ve <http://www.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi : 16.08.2007

Türkiye’nin söz konusu yıllardaki gelir dağılımı Gini Katsayısı kullanılarak incelendiğinde, 2002 yılında oluşan 0,44 rakamı 0,5’e olan yakınlık açısından orta düzeyde bir gelir dağılımı eşitsizliğini göstermektedir. 2003 yılında oluşan 0,42 , 2004 yılındaki 0,40 rakamı ve 2005 yılındaki 0,38 rakamı da Türkiye’de gelir dağılımı eşitsizliğinin önemli oranlarda olmasa da giderek azalmakta olduğunu göstermektedir.

II.3. Gelirin Seçmen Tercihindeki Rolü

Gelir düzeyinin bireylerin oy verme davranışı üzerindeki etkisi ilk bakışta oldukça basit ve doğrusal bir ilişki gibi görünmektedir. Oy verme, mükafatlandırma veya cezalandırmayı amaçlayan beğenme veya öfkenin ifadesiymiş gibi görünmektedir. Siyasetin tanımı gereği, çıkar peşinde koşan insanlar, ekonomik durumları iyiye gittiğinde hükümeti mükafatlandırarak, kötüye gittiğinde ise cezalandırarak oy verme davranışını yerine getireceklerdir. Seçmen davranışında ekonomik faktörlerin etkisi konusunda yapılan çok sayıda araştırma bu ilişkinin görüldüğü kadar basit ve her durumda geçerli olmadığını ortaya koymaktadır (Sitembölükbaşı, 2001:8).

Ülke ekonomisinin, önceki yıllarla karşılaştırıldığında görece durumu, ekonomik faktörlerin oy verme davranışındaki etkisini inceleyen araştırmacıların üzerine en fazla durduğu konulardan biridir. Bulutay ve Yıldırım'ın Türkiye'nin tarım kesimi üzerine yaptıkları araştırmada, iktidar partisinin oylarını arttırması için sadece mevcut ekonomik şartları korumanın, hatta çok düşük bir artış gerçekleştirmenin bile yeterli olmadığını, oy artışının ancak önemli bir ekonomik büyümeyle mümkün olabildiğini 1950, 1954, 1957 ve 1961 seçimlerinden önce örnekler vererek ortaya koymaktadırlar. Bu araştırmaya göre 1950 ve 1954 seçimlerinde kişi başına gelirden artma olduğunda iktidarın oylarında bir artma meydana gelmiş, 1957 seçimlerinde birey başına gelir artmayınca iktidarın oyları azalmıştır (Bulutay ve Yıldırım, 1968 :9 – 21).

Seçmenleri gelir düzeylerine göre gruplandırırken pek çok araştırmacının benimsediği alt, orta ve üst gelir düzeyi sınıflandırmasını temel olarak benimsemekle

birlikte bu sınıflandırmalar arasındaki çizginin, her araştırmacının kendine özgü yöntemleri nedeni ile birebir örtüşmediği gerçeğini de dikkate almamız gerekmektedir.

Hemen hemen bütün sanayileşmiş ülkelerde yapılan araştırmalar, çiftçiler ve işçiler gibi alt gelir sınıfında bulunan meslek gruplarının sol partilere, işveren ve yönetici gibi üst gelir grubunda yer alan kimselerin ise daha çok sağ partilere oy verdiği görülmektedir (Lipset, 1964: 216). Sanayileşmiş ülkelerde sağ partiler mevcut düzeni koruyan, sol partiler ise düzende daha köklü değişiklikler öneren ve toplumsal kesimlerin sorunlarına daha çok sahip çıkan partiler olarak tanımlanırlar. Bu yüzden bu yönelişler bireysel çıkarların seçmen davranışı üzerinde önemli olduğu varsayımının en azından sanayileşmiş ülkelerde geçerli olduğunu ortaya koymaktadır (Sitembölükbaşı, 2001 : 18).

Burada bir açıklama yapmamız yerinde olacaktır. Özellikle ülkemizde sağ ve sol kavramlarının artık anlamsızlaştığı, sağ partilerin sol partilerden daha sol, sol partilerin ise sağ partilerden daha sağ kararlar ve uygulamalar gösterdiği görülmektedir. Bu açıdan Batı'yla bir karşılaştırma yapabilmek amacı ile sağ ve sol kavramlarının Türkiye'de kullanılan geleneksel anlamında değil, Batı'da kullanıldığı şekliyle yerleşik kurulu düzeni ve onun politikalarını benimseme (sağ) ve yerleşik düzene karşı çıkma (sol) anlamında algılamamız gerekmektedir. Bu iki kavramı günümüz Türkiye'sinde kullanmanın ne denli zor olduğu ortadadır. Bu açıdan daha çok, partilere oy veren siyasal tabanların özelliklerinden hareket etmek gerekecektir.

II.3.1. Çok Partili Hayat ve Seçmen Tercihi

II.Dünya Savaşı'nın sonu, Türkiye'nin siyasi ve ekonomik gelişimini tamamlamak adına Batı dünyasının yanında yer almasını gerektirmiştir. Avrupa'da tek partili idarelerin hakimiyetinin son bulması, Türkiye'nin idare sistemini değiştirmesi yönünde adımlar atmasını sağlamıştır. Demokratikleşme adına atılan ilk adım, tek parti iktidarının her alandaki gücünü gevşetmek ve siyasi rejim değişikliği yapmaktır. Tek partili sistemden, çok partili sisteme geçişin temelinde cumhuriyeti oluşturan liberal düşünceler, sosyal, siyasi, ekonomik iç gelişme ve değişmelerle, Birleşmiş Milletler Anayasası'nın imzalanması yatmaktadır (Karpat, 1996 :127).

Türkiye Cumhuriyeti'nin çok partili dönemi, 1946 yılından itibaren Türk siyasi hayatının Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) dışında ikinci bir partinin kurularak seçimlere çok partili olarak gidilmesi ile başlamıştır. Çok partili hayat, 1945 yılında Nuri Demirağ tarafından kurulan Milli Kalkınma Partisi (MKP) ile başlamıştır. Ancak parti, İsmet İnönü tarafından kapatılmıştır.

Çok partili hayata geçiş bir çok kesim tarafından istenmiş ve buna CHP genel başkanı ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de yaptığı konuşmalarla destek vermiştir. Bunu takip eden gelişmelerde, meclisteki bütçe görüşmeleri sırasında, CHP içinde başını Adnan Menderes, Feridun Fikri Düşünsel, Yusuf Hikmet Bayur, Emin Sazak gibi bazı milletvekillerinin çektiği bir muhalefet oluşmuştur. 11 Haziran'da kabul edilen Çiftçiye Topraklandırma Kanunu, parti içindeki muhalefetin güçlenmesine yol açmıştır. Bu yasanın görüşüldüğü sırada Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan, parti Meclis Grubuna Dörtlü Takrir olarak bilinen bir önerge vermişlerdir.

Ülke ve parti yönetiminde liberal düzenlemeler yapılmasını isteyen bu önerge, 12 Haziran'da reddedilmiş, bu gelişmelerden sonra Menderes, Köprülü ve Koraltan partiden çıkarılmıştır. Bayar ise önce vekillikten sonra partiden istifa etmiştir.

Cumhuriyet döneminde seçmenlerin birden çok siyasal parti arasından gerçekten bir seçim yapma imkanı buldukları seçim 21 Temmuz 1946 seçimleridir, ancak bunun uygulamadaki bazı özellikleri nedeniyle demokratik seçim olmaktan uzak olduğu görülür. Bu yüzden 1946 seçimleri tarihe şaibeli seçimler olarak geçmiştir. Ayrıca bu seçimler ülkedeki tek parti yönetimine son vermiş, iktidar kadrosunu değiştirmiş ve yeni bir dönemi başlatmış da değildir.

1946 seçimlerinin en büyük zaafı, demokratik seçimlerin olmazsa olmaz şartı olan “gizli oy – açık tasnif” ilkesine uyulmayarak tam tersine “açık oy – gizli tasnif” ilkesinin gözetilmesinin yanı sıra, seçim yönetimi ve denetiminin de hükümet yanlısı memurlarca gerçekleştirilmiş olmasıdır. Bundan dolayı ilan edilen sonuçlar tarafları tatmin etmemiş ve 1946 – 1950 arasında seçim sonuçları üzerindeki tartışmalar bitmemiştir. Buna rağmen Demokrat Parti (DP), 61 milletvekili ile meclise girmeyi başarmıştır.

Bu süreçte yer alan partileri analiz etmeye çalışan Sitembölükbaşı CHP ve DP'ye ilişkin olarak şu aktarımı yapmaktadır;

“CHP, Cumhuriyeti kuran ve Batılılaşma yönündeki reformları gerçekleştiren bir parti olarak aynı zamanda oluşturulmuş olan bu yeni düzeni koruma görevini de üstlenmekteydi. Altı Ok'la simgeleştirdiği yeni düzeni en çok savunan ve onu korumaya çalışan CHP'ydі. CHP'nin tabanı ise bu yıllarda büyük ölçüde bürokratlardan, devletle bütünleşmiş kesimlerden, kentliler ve özellikle onların gelir düzeyi yüksek sakinlerinden

ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun hükümet çevreleriyle iyi ilişkiler kurmuş aşiret toplumlarından oluşmaktaydı...

...DP, mevcut düzende radikal değişiklikler yapmayı hedeflememekte bazı politika değişiklikleri amaçlamaktaydı. Bu yüzden CHP'ye göre daha fazla değişim yanlısı olmakla birlikte CHP kadar mevcut düzene sahip çıkan görüntüsüyle siyasal yelpazede solda bir parti değil sadece sağın biraz solundaydı. Partinin tabanını ise gelirleri bakımından çoğunlukla alt ve orta düzeyden kimseler oluşturmakta ve modernleşmekte olan kesimlerden oy toplamaktaydı.” (2001 : 19)

1950 ve daha sonraki seçimlere ilişkin olarak yapılan araştırmalarda, gelir düzeylerine göre seçmenlerin oy verdikleri partiler saptanmaya çalışılmıştır.

Abadan ve Yücekök'ün araştırmasına göre 1961 ve 1965 seçimlerinde CHP, oylarını en çok üst ekonomik gruptan, sonra orta ve alt gruplardan almıştır. Bu parti, 1965 seçimlerinde en fazla oyu, orta gelir grubundan kaybetmiştir (Abadan ve Yücekök, 1966 : 506 – 507).

1960 Askeri müdahalesinden sonra kurulan Adalet Partisi (AP) ise, aynı seçimlerde en çok alt sosyoekonomik gruplardan, sonra orta ve en az da üst gruplardan oy almıştır. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) 1961 seçimlerinde AP gibi, çoğunlukla dar gelirli gruplardan oy alırken, 1965 seçimlerinde sosyo-ekonomik değişkenlerden bağımsız olarak oy almıştır (Gülmen, 1979 : 62 – 67).

CHP, 1965 yılından itibaren “ortanın solu”na yönelmiştir⁴. Ancak bu slogan orta gelir grubuna itici gelmiş, onların ekonomik sorunlarının çok ileri boyutlarda olmaması ve yeni bir değişim riskini göze almalarını engellemiştir. CHP'nin bu yeni sloganı en çok kentlerdeki gecekondu bölgelerinden destek almıştır. Özellikle bilinç

---

⁴ Ortanın solu, CHP tarafından Türkiye'nin gittikçe sanayileşmesine paralel olarak ortaya çıkan yeni sınıfları tabanına katmayı hedefleyen bir programdır.

düzeyi yüksek, alt gelir grupları toplumsal şartların değişmesini hedefleyen bu programı, kendi durumlarının düzelmesi açısından bir umut olarak görmüşlerdir. Diğer yandan köy ve kasabalılar bu yaklaşımı benimsememişlerdir.

Türkiye İşçi Partisi (TİP) ise, nüfusu 100.000'in üzerindeki şehirlerden % 6, köy ve kasabalardan ise % 3 oy almıştır. TİP'in en çok oy aldığı yerler sanayileşmenin geliştiği ve ona paralel olarak işçi sınıfının doğduğu yerlerdir (Abadan ve Yücekök, 1966: 108-113).

Gülmen'in 1960 – 1970 dönemi üzerine yaptığı araştırmada, siyasal partilerin seçmen tabanlarıyla sosyoekonomik değişkenlerin ilişkisini ortaya koyarken, hangi partilerin hangi gelişme düzeyindeki bölgelerden daha çok oy aldığını tespit etmeye çalışmıştır. Buna göre CHP'nin iller arasındaki dağılımı sosyo-ekonomik yapıdaki değişimi yansıtmayan bir özellik göstermektedir. 1969 yılına kadar iller arasında sosyoekonomik yapıdan bağımsız bir dağılım gösteren CHP, 1969'da gelişmiş kentlerden yüksek destek sağlamıştır (Gülmen, 1979 : 147).

AP'nin oy yüzdesi 1961, 1965 ve 1969 seçimlerinde en gelişmiş illerde yüksek olduğu halde, gelişme düzeyi azaldıkça partinin oyları da azalmaktadır. AP, sanayisi gelişmiş, haberleşme ve ulaşım araçlarının çok sayıda olduğu büyük kentlerde desteklenirken, TİP işçi oranının yüksek olduğu sanayileşmekte olan bölgelerde daha çok destek sağlamıştır (Gülmen, 1979:159 – 164).

Gülmen'in araştırma sonuçları ile Abadan ve Yücekök'ün araştırma sonuçları AP'nin seçmen tabanı konusunda çelişkilidir. AP'nin oyları Abadan ve Yücekök'e göre 1961 ve 1965 seçimlerinde alt gelir gruplarından geldiği halde, Gülmen'in

araştırmasında gelişmiş illerden gelmektedir. Bu çelişkinin temel sebebi ise, AP'nin oylarının özellikle büyük kentlerin gelir düzeyi düşük seçmenlerinden gelmesidir.

Muzaffer Sencer'in 1970'li yıllarda yaptığı araştırma da, diğer araştırmaları destekler niteliktedir. Sencer'in yüksek gelir düzeyi olarak tanımladığı 2001 TL'den yüksek gelire sahip kimselerin CHP'ye desteği, AP'ye desteğine göre % 6 oranında daha fazladır. TİP'e ilişkin verilerde de benzer sonuçlar çıkmaktadır. Buna göre alt gelir grubunda oransal olarak TİP oyları göze çarpmaktadır (1974:146-147).

Sarıbay'ın 1973 seçimleri verilerini dikkat alarak yaptığı çalışmada illeri gelişmişlik düzeyi bakımından "gelişmiş", "az gelişmiş" ve "orta gelişmiş" olarak 3'lü bir ayrıma tabi tutmuştur. Bu çalışmada CHP'nin en çok "gelişmiş", en az da "az gelişmiş" illerden oy aldığı tespit edilmiştir. AP ise "gelişmiş" ve "orta gelişmiş" illerden yüksek, "az gelişmiş" illerden düşük oranda oy almıştır. Milli Selamet Partisi (MSP) en az "gelişmiş", en fazla "az gelişmiş" illerden oy sağlamıştır. MSP özellikle 100.000'in üzerindeki kentlerin az gelişmiş kategorilerinde % 33 oyla Türkiye ortalamasının çok üzerinde oy almıştır (1985 : 154).

1980 ve 90'lı yıllarda Anavatan Partisi'nin (ANAP) 1983 ve 1991 seçimlerinde "orta gelişmiş" düzeydeki illerde küçük farkla da olsa daha çok oy aldığı, 1987 seçimlerinde ise her gelişmişlik düzeyindeki illerden eşit oranda oy aldığı tespit edilmiştir. ANAP'ın sosyo-ekonomik değişkenlerden büyük ölçüde bağımsız olarak her düzeydeki illerden eşit olarak oy alması, bu partinin sınıfsal bir temele oturmaktan çok olağanüstü bir dönemin ürünü olarak ortaya çıktığını ve 1980'li yıllarda aldığı oyların çok büyük bir kısmının 1980 öncesi terör olaylarına tepki niteliğinde huzur ve güvene

duyulan bir ihtiyacın dönemin şartları içinde muhtemelen ANAP'la simgeleşmesinden kaynaklandığını söylemek mümkündür (Sitembölükbaşı, 2001 : 25).

1987 seçim sonuçlarına göre Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP), “gelişmiş” illerde en fazla oy almakta, ilin gelişmişlik düzeyi düştükçe partinin oyu da düşmektedir. Bu sonuç, CHP'nin 1960 ve 1970'li yıllardaki oy dağılımına benzemektedir. 1991 seçimlerinde SHP, ilginç olarak “az gelişmiş” illerden en çok oyu almıştır. Bu durum, CHP'nin geleneksel seçmen yapısının değiştiğini göstermekten çok, Halkın Emek Partisi (HEP) adaylarının SHP listesinden aday olmaları nedeni ile, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki “az gelişmiş” illerin oylarının büyük bir kısmının SHP oylarına katılmasının bir sonucu gibi görünmektedir. Doğru Yol Partisi (DYP) ise 1987 ve 1991 seçimlerinde en çok, “orta gelişmiş” ve “gelişmiş” illerden oy toplarken en az “az gelişmiş” illerden oy almıştır. Bu sonuç, DYP'nin AP'nin geleneksel tabanından oy aldığını göstermektedir (Arı, 1993:86).

II.3.2. Ekonomik Kriz, 2002 Seçimleri ve Seçmen Tercihi

Ülkemiz çok partili hayata geçtiği 1950 yılından bu yana zaman zaman siyasi krizler ve askeri müdahaleler ile karşılaşmıştır. Karşılaşılan bu krizlerin çok çeşitli siyasi ve sosyal maliyetleri olduğu gibi ihmal edilemeyecek ekonomik maliyetleri de bulunmaktadır. Siyasi krizler, ekonominin küçülmesi, milli gelirin azalması, bütçe dengelerinin bozulması sonucunu doğurarak, ülkenin gelişme ve çağdaşlaşma hamlelerini engellemektedir.

Ekonomik sistem çok hassas dengeler üzerinde yürümektedir. Reel piyasalar dediğimiz mal ve hizmet piyasaları ile mali piyasalar dediğimiz para ve sermaye

piyasaları, içeriden veya dışarıdan gelebilecek siyasi, sosyal, psikolojik etkilenmelere olabildiğince açıktırlar. Ekonominin içinden veya dışından kaynaklanabilecek herhangi bir olumsuz olay veya beyan, insanların beklentilerini etkileyerek toplumun yatırım, tüketim ve harcama kararlarının değişmesine yol açmaktadır. Bu anlamda ülkemizin geçmişine baktığımızda dönem dönem yaşanan siyasi krizlerin ağır ekonomik maliyetler bıraktıkları görülmektedir.

Çizelge – 8:
Türkiye Ekonomisinde Siyasi Kriz Öncesi ve Sonrası Dönemlere Ait Bazı Ekonomik Göstergeler (1949-2002)

Yıllar	GSMH (Milyar \$)	Fert Başına GSMH (\$)	Bütçe Dengesi/ GSMH (%)	Büyüme
1949	3,2	158,5	0,6	-5,0
1950	3,4	166,5	-0,5	9,4
1951	4,1	194,3	0,5	12,8
1959	15,5	584,1	-0,8	4,1
1960	9,8	358,7	-0,8	3,4
1961	5,4	194,3	-0,9	2,0
1970	19,0	539,0	0,1	5,8
1971	17,2	476,0	-2,2	10,2
1972	21,9	592,0	0,0	7,4
1979	81,6	1.877,0	-2,3	-0,4
1980	68,3	1.540,3	-3,1	-2,8
1981	56,4	1.570,0	-1,5	4,8
1996	184,6	2.928,0	-8,3	7,1
1997	191,1	3.079,0	-7,6	8,3
1998	204,7	3.255,0	-6,9	3,8
1999	186,9	2.879,0	-11,6	-6,1
2000	201,3	2.948,0	-10,2	6,3
2001	148,2	2.160,0	-16	-9,4
2002	165,6	2.400,0	-14	7,8

Kaynak : Muhammet AKDİŞ (2004), Siyasi Krizler ve Ekonomik Maliyetleri, <http://makdis.pamukkale.edu.tr/kriz.htm>, Erişim Tarihi : 11.09.2007

Ülkemizin çok partili hayata geçtikten sonraki süreçte karşılaştığı siyasi kriz ve müdahale dönemlerinin ekonomik verileri, bu krizlerin ekonomik faturalarını gözler önüne sermektedir. Çizelge – 8’de 1950 çok partili hayata geçiş, 1960 askeri

müdahalesi, 1971 muhtırası, 1980 ihtilali ve 28 Şubat 1997 sürecinin birer yıl önceki ve birer yıl sonraki ekonomik göstergeleri verilmektedir.

1949'da 158,5 \$ olan fert başına düşen GSMH, 1950 sonrasında hızla artış sürecine girerek, 1959'da, yani darbeden bir yıl önce, 584 \$ düzeyine çıkmıştır. 1960 darbesi ile fert başına düşen milli gelir 358,7 \$ iken, bir yıl sonra 194 \$ gibi neredeyse on yıl öncesi düzeye gerilemiştir. Benzer gelişmeler 1971 muhtırası öncesi ve sonrası için de söz konusudur. 1970'te 539 \$ olan fert başına milli gelir, 1971'de 476 \$'a gerilemiştir. 1980 ihtilali öncesi bile, her türlü olumsuzluğa rağmen, fert başına düşen milli gelir 1877 \$ iken, ihtilal yılı olan 1980'de 1540 \$ seviyesine gerilemiştir. 28 Şubat 1997 süreci ve sonrası, Türk insanının üçte bir oranında fakirleşmesine yol açan gelişmelerin başlangıcı olmuştur. 1996 yılında 2928 \$ ile başlayan fert başına düşen milli gelir düzeyi, 1998 yılında 3255 \$ seviyesine ulaşmış, ancak daha sonraki yıllarda hızla düşen milli gelir düzeyi, 2001 yılında 2146 \$'a kadar gerilemiştir. Diğer göstergeler açısından da benzer durumlar söz konusudur. Kriz veya müdahale dönemleri sonrasındaki Bütçe Dengesi/GSMH oranları da, kriz dönemleri öncesine göre daha da kötüleşmiştir. Benzer şekilde ülkenin kalkınma hızını gösteren büyüme oranları da kriz sonrasında düşmüştür. Hatta Türkiye, İkinci Dünya Savaşından sonraki en büyük ekonomik küçülmesini 2001 yılında yaşamıştır.

“Kara Çarşamba” olarak adlandırılan 2001 Şubat krizi, Milli Güvenlik Kurulu'nda (MGK) Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile Başbakan Bülent Ecevit arasında yaşanan gerginlikle başlayan bir siyasi kriz olarak görülmüş ve Cumhuriyet tarihinin en büyük ekonomik krizinin patlamasına yol açmıştır. Etkileri o kadar kapsamlı ve derin olmuştur ki, yakın siyasal tarihin şahit olduğu askeri darbeler,

hükümet krizleri kadar ve belki daha fazla sosyal, sosyo-ekonomik ve siyasal etkiler doğurmuştur.

Kasım 2002 seçimlerinde, Adalet ve Kalkınma Partisi'ni (AKP) iktidara getiren en önemli etkenin 2001 ekonomik krizi sonrasında, seçmenin varolan ve denenmiş partilere karşı olan tepkisi olduğu bilinmektedir. AKP, konjonktürün kendisine vermiş olduğu bu fırsatı kullanmış ve 11 yıl aradan sonra Türkiye'nin ilk tek parti iktidarı olarak hükümeti devralmıştır.

AKP'nin iktidara gelişi, özellikle 1999 seçimleri sonucunda oluşan siyasal konjonktürün getirdiği süreç olarak değerlendirilebilir. Bu açıdan 18 Nisan 1999 seçimleri oldukça önemlidir.

18 Nisan seçimleri sonucunda “milliyetçi” söylemleriyle dikkat çeken iki parti, Demokratik Sol Parti (DSP) ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ülkenin ilk iki büyük partisi konumuna gelmişlerdir. DSP'nin aldığı sonuç beklenen bir sonuç olmasına rağmen MHP'nin %200'den fazla bir artışla ikinci parti konumuna yükselmesi kamuoyunda büyük bir şaşkınlık yaratmıştır.

Türkiye, 18 Nisan seçimlerinde seçmen tercihlerinin kalın çizgileriyle, üç parçaya bölünmüştür. Birinci bölge, seçimin birinci partisi DSP'nin rengine boyanan, yüzü batıya dönük, modernleşmiş, sosyo-ekonomik olarak gelişmiş bölgesi; MHP'nin ekonomik olarak “kenara itilmiş”, kültürel olarak taşralaşmış bölgesi ve son olarak Halkın Demokrasi Partisi'nin (HADEP) “olağanüstü hal” ile idare edilen, ekonomik olarak yoksul, kültürel olarak geri kalmış bölgesi.

Seçime katılan 20 partiden sadece 5 tanesi meclise girebilmiştir. Öte yandan 1983 yılından bu yana ilk kez bağımsız adaylar Meclise girmiştir. TBMM'ye giren 3 bağımsız milletvekilinden biri Elazığ'dan, biri Malatya'dan diğeri ise Tunceli'den seçilmiştir. Bağımsızlar ve 12 partinin oy oranı %1'in altında kalırken sadece DSP'nin oy oranı %20'yi geçmiş, diğeri partiler bu oranın altında kalmıştır.

MHP, oy oranını dramatik bir biçimde artırarak 2. sıraya yerleşmiştir. Fazilet Partisi (FP) ise 3. sırayı almıştır. ANAP ve DYP erimeye devam etmiş ve bu partiler baraj sınırına yaklaşmıştır. CHP ile birlikte 15 parti meclisin dışında kalmıştır.

Seçimlerde sadece DSP, MHP ve HADEP oy oranını artırırken, daha önceki seçimlere giren diğeri tüm partiler oy kaybetmiştir. 1995 seçimlerine göre MHP %9.80, DSP %7.55, HADEP ise %0.58 puanlık artış göstermiştir. Bu üç partinin ortak özelliği ise 1980 sonrasında yapılan seçimlerde sürekli olarak oylarını arttırmalarıdır. Diğeri bir yandan ise 1995 seçimlerine göre oy kaybeden partilerden ANAP 6.43, DYP 7.17, CHP 2.00 ve Refah Partisi'nin devamı sayılan FP ise 5.97 puanlık oy kaybına uğramıştır.

Parlamentoya giren partilerin ve bağımsızların aldığı oy 25.311.550 olurken bu oyların tekabül ettiği oran %81.17 olmuştur. Dolayısıyla %18.83 oranındaki seçmen parlamentoda temsil edilememiştir.

Hiç bir parti tek başına iktidar çoğunluğunu sağlayacak sayıda milletvekili çıkaramamış, en çok milletvekilini 136 milletvekili ile DSP almıştır. Hükümet kurabilecek çoğunluğa ulaşabilmek için, en az üç partinin bir araya gelmesi gerekmiştir.

Çizelge – 9 :
1999 Yılı Genel Seçimlerinde Siyasi Partilerin Aldıkları Oylar ve Oranları

Parti Adı	Alınan Oy	Oy Oranı	Milletvekili Sayısı
DSP	6.919.670	22,19	136
MHP	5.606.583	17,98	129
FP	4.805.381	15,41	111
ANAP	4.122.929	13,22	86
DYP	3.745.417	12,01	85
CHP	2.716.094	8,71	-
HADEP	1.482.196	4,75	-
BBP	456.353	1,46	-
BAĞIMSIZ	270.265	0,87	3
ÖDP	248.553	0,80	-
DTP	179.871	0,58	-
LDP	127.174	0,41	-
DP	92.093	0,30	-
MP	79.370	0,25	-
BP	78.922	0,25	-
İP	57.607	0,18	-
EMEP	51.756	0,17	-
YDP	44.787	0,14	-
SİP	37.680	0,12	-
DEPAR	37.175	0,12	-
DBP	24.620	0,08	-

Kaynak : www.tbmm.gov.tr, Erişim tarihi : 13.09.2007

DSP, MHP ve HADEP ülke düzeyinde bölgesel güç olma özelliğini kazanmıştır. Ülke coğrafi olarak adeta 3 parçaya bölünmüştür. DSP'nin birinci sırada olduğu iller ülkenin batı bölgesinde ve kuzey kıyı şeridinde; MHP'nin birinci olduğu iller ülkenin orta kesimlerinde; HADEP'in birinci olduğu iller ise ülkenin doğu ve güneydoğusunda yer almaktadır. DSP 27 ilde, MHP 25 ilde, HADEP ise 11 ilde birinci parti olmuştur.

Ortalama gelirin üstünde yer alan 23 ilde DSP ve MHP ilk sıraları paylaşmışlardır. Bu illerin 18'inde DSP, 5'inde ise MHP birinci parti olmuştur.

Seçimlere girdiği tarihten 18 Nisan seçimlerine kadar sürekli olarak oy oranını yükselten DSP, bu seçimlerde %22.19'luk oy oranıyla ülke düzeyinde birinci parti olmuştur. 1995 seçimlerine göre %51.57 oranında oy artışı sağlayan DSP, seçime girdiği 80 ilin 78'inde oylarını artırmış sadece 2 ilde oy kaybetmiştir. DSP, 50 ilden toplam olarak 136 milletvekili çıkarmıştır. DSP, geleneksel olarak güçlü olduğu Trakya bölgesinin yanı sıra Marmara, Ege ve Karadeniz bölgelerinde de birinci parti haline gelmiştir. Ülke düzeyinde bu gelişmeyi gösteren DSP, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde son sıralarda kalmaktan kurtulamamıştır. Ülke düzeyinde dengesiz bir oy oranına sahip olan DSP, 30 ilden milletvekili çıkaramamıştır. partinin oyları 13 ilde %5'in altında, 17 ilde ise %5-10 arasındadır. DSP'nin, özellikle geri kalmış yörelerde güçsüz olduğu görülmüştür.

1999 – 2002 yılları arasında hükümette yer alan DSP – MHP – ANAP koalisyonu, 2001 krizi, koalisyon ortakları arasındaki çekişmeler, siyasi doğrultu eksikliği ve üç partinin de zayıf bir tabana sahip olması nedeniyle zayıf bir hükümet dönemi geçirmiştir. Temel referansı 28 Şubat sürecinde darbe yiyen Refah Partisi (RP)'nin devamı olan Fazilet Partisi'nin hükümete girmesini engellemeye dayanan koalisyon, bu anlamıyla bir zoraki ortaklık niteliğinde görünmüştür. Özelleştirme sürecinin ortaklar arasındaki çekişmeler nedeniyle ağır ilerliyor olması, koalisyon hükümetine olan desteğin azalmasına, ortaya çıkan banka skandalları da, başta ANAP olmak üzere, üç partiye yönelik büyük bir toplumsal tepkinin oluşmasına neden olmuştur (Karaoğlu, 2007).

1999 seçimleri ile iktidara gelen DSP – MHP ve ANAP koalisyon hükümeti, ülkenin içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik istikrarsızlığı, çeşitli önlemlerle aşmaya çalışsa da başarılı olamamıştır. 3 Kasım 2002 erken seçimi ile son bulan koalisyon hükümeti, yerini AKP hükümetine bırakmıştır.

2001 yılının Şubat ayı içerisinde meydana gelen kriz, Türkiye ekonomisinin çalkantıları arasında en belirgin dibe vuruş olarak tanımlanabilir. Ancak burada bir noktaya değinmek gerekir. Çizelge – 8’de belirttiğimiz gibi 2000 yılında 2948 \$ olan Kişibaşı Gayri Safi Milli Hasıla, 2001 yılında 2160 \$’a düşmesine rağmen, gelir dağılımındaki eşitsizlik ilginç bir biçimde azalmıştır. Çizelge – 5 incelendiğinde, 1994 yılında en düşük % 20’lik grubun gelirden aldığı pay %4,86 iken, 2002 yılında bu oran % 5,3’e yükselmiştir. En yüksek % 20’lik grubun aldığı pay ise 1994’te %54,88 iken, 2002 yılında % 50,1 olarak gerçekleşmiştir. Gelir dağılımındaki eşitsizliğin azaldığının bir göstergesi de yine bu yıllara ait gini katsayısıdır. 1994 yılında 0,49 olan gini katsayısı 2002 yılında 0,44’e gerilemiştir (Yumuşak ve Bilen, 2000 : 79).

III. BÖLÜM

GELİR DÜZEYİ – SİYASAL EĞİLİM İLİŞKİSİ :

MERSİN ÖRNEĞİ

III.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Türkiye'nin bir çok ilinde olduğu gibi Mersin kentinde de siyasal konularda alan çalışmaları yeteri kadar yapılamamıştır. Bu tarz çalışmalar, yerel düzeyde de olsa, ulusal ve evrensel nitelikte ortaya atılan kuramların doğruluk oranlarının tespit edilmesine ve değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Mersin ilinde gelir düzeyinin seçmen davranışı üzerindeki etkilerini ortaya koyan ilk çalışmalardan olan bu alan araştırması ve sonuçlarının, konuyla ilgili olarak ortaya atılan evrensel düzeyde varsayımların sınanmasına bir ölçüde katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Seçmen davranışı ile ilgili ortaya konulan ülke düzeyindeki kuramlara belli ölçüde katkı sağlamak amacı ile yola çıkılarak yapılan bu araştırma, Mersin kentinde yaşayan seçmenlerin gelir durumları ile siyasal eğilimleri arasındaki ilişkilerini ele almaktadır.

Bu araştırmanın varsayımlarını sınamak için seçilen temel veri toplama aracı, deneklerle yüz yüze yapılan görüşmelerde uygulanan soru kağıdı olmuştur. Buna ek olarak, araştırma yapılan mahalleler ile ilgili elde edilen bilgiler, yapılan gözlemler ve deneklerin verdiği bilgi ve yaptıkları yorumlar da araştırmaya veri teşkil etmiştir.

Araştırmanın sınırları doğrultusunda Mersin İl Seçim Kurulu'ndan Mersin merkezde yer alan tüm mahallelerin listeleri ve seçmen sayıları alınmış; bu bilgiler tüm araştırma boyunca temel örnekleme çerçevesi olarak kullanılmıştır. Saha çalışması öncesinde ana kitleden çekilen bir odak grupta çalışma yapılmıştır. Bu grup beş kadın ve beş erkek olmak üzere on kişiden oluşmuştur. Grubu oluşturmanın amacı, araştırma kapsamında kullanılacak anket formu için anlaşılabilir sorular hazırlayabilmek, halkın kullandığı siyaset terminolojisi hakkında fikir edinmek ve belirlenen hipotezlerin yeterli olup olmadığını görmektir. Nitekim, bu çalışmanın sonucunda elde edilen bilgilerle araştırma kapsamında kullanılacak anket formu hazırlanmış, hipotezlere son şekli verilmiş ve akabinde araştırmanın örnekleme süreci başlamıştır.

Örnekleme belirlenirken basit tesadüfi örneklem tekniği benimsenmiştir. Seçmen kitlesi gibi tabakaların hareketli olduğu durumlarda tabakalı örneklem tekniğinin hatalı sonuçlar verebileceği düşünülerek basit tesadüfi örneklem tekniği kullanılmıştır. Çünkü basit tesadüfi örneklem, örneklem iyi alındığında ve yeterli bir örneklem kitlesine ulaşıldığında tabakalı örneklem alınmış gibi etkili sonuçlar verebilen bir tekniktir (Sitembölükbaşı, 2001 : 177).

Örnekleme tespiti için Mersin İl Seçim Kurulu'ndan alınan bilgilere dayanılmıştır. Bu verilere göre Mersin merkezde toplam 508,083 kayıtlı seçmen yer almaktadır. Mersin merkezde yer alan kayıtlı seçmenlerden seçilecek örneklem sayısını % 95 güvenilirlik düzeyinde belirlemek için şu formül uygulanmıştır;

$$n = [N \times t^2 \times (p \times q)] / [d^2 \times (N-1) + t^2 \times (p \times q)]$$

Uygulanan formül sonucunda, Mersin merkezde kayıtlı 508,083 seçmen için gerekli görülen denek sayısı yaklaşık 288 olarak bulunmuştur. Araştırmamızın sağlam temellere oturması için denek sayısı daha büyük tutulmuştur. Böylelikle denek sayısı 1000 olarak belirlenmiştir.

Anketlerin uygulanmasında yüz yüze görüşme yapılmış ve gerekli olduğu zaman sorunun doğru anlaşılması için açıklama getirilmiştir. Kişilerin eğitim düzeyindeki farklılıklar ve bazı kavram ve sözcüklerin anlaşılmama olasılığı nedeni ile eşanlamlı sözcükler kullanılarak sorular yinelenmiştir..

22 Temmuz 2007 genel seçimlerinden önce yapılan bu araştırmanın asıl amacı, seçmen oyunun yönünü tespit etmek değil, esas olarak yaş, meslek, cinsiyet, öğrenim durumu, gelir düzeyi gibi faktörlerin seçmen davranışına olan etkileri ile siyasi parti tercih nedenleri, seçmenlerin öncelikli gördüğü sorunlar ve araştırmanın en önemli noktası olan gelir düzeyi ile siyasi eğilim arasındaki ilişki ve bu ilişkinin partilere yansımalarını belirlemektir.

III.2. Alan Araştırmasında Karşılaşılan Güçlükler

Anketlerin uygulanmasında yer yer beklenen ve beklenmeyen güçlükler ve aksaklıklar da olmuştur.

Deneklerden bazıları, çoğunlukla bayanlar ve ileri yaşta kişiler, cahil oldukları ve böyle şeylerden anlamadıkları gibi gerekçelerle anketi cevaplandırmak istememişlerdir.

Uygulamada karşılaşılan en büyük sorun ise, ankete katılan deneklerin cinsiyetleri arasında bir denge kurma konusunda yaşanmıştır. Anket yapılan evlerde

erkeğin de bulunması durumunda kadınlar, ankete katılma konusunda erkeği ön plana çıkarmışlar, evin hanımları ile anket yapılmak istenmesi durumunda ise erkeklerin engelleyici davranışları ile karşılaşmıştır.

Bazı mahallelerde de ankete katılan deneklerin Türkçe bilmemesi nedeni ile iletişim kopukluğu yaşanmıştır.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen, ankete katılan deneklerin büyük bir kısmının ankete katılmak istemeleri, bu konuda yardımcı olma çabaları ve bu tür çalışmaların yararına inanmaları anket uygulamasında önemli kolaylıklar sağlamıştır.

III.3. Tarihi, Coğrafi ve Sosyo-Ekonomik Yönleriyle Mersin

Mersin'in Kalkolitik, İlk Tunç ve Orta Tunç Çağlarından bu yana bir yerleşim yeri olduğu bilinmektedir. Yörede Hititler, Asurlar, Fenikeliler, Frigyalılar, Yunanlılar, Selefkoslar, Araplar, Selçuklular, Karamanoğulları ve Osmanlıların kültür birikimi mevcuttur.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1918 yılında tüm Çukurova'yı işgal eden Fransız ve İngilizler, Kurtuluş Savaşı sonunda Ankara Anlaşması ile 3 Ocak 1922'de Mersin'i terk etmişlerdir. 1924 yılında Mersin Vilayeti kurulmuştur. 1933 yılında, merkezi Silifke olan İçel vilayeti lağvedilerek Silifke, Anamur, Gülnar, Mut ilçeleri Mersin'e bağlanmış ve vilayetin adı İçel olarak değiştirilmiştir. 1954 yılında Erdemli, 1989 yılında Aydıncık (Gilindre), Bozyazı ve Çamlıyayla ilçelerinin kurulmasıyla İçel'in merkezi ilçesi olan Mersin ile birlikte ilçe sayısı 10'a yükselmiştir. İçel adı,

20.06.2002 tarihli ve 4764 sayılı kanunun 1. maddesinde Mersin olarak değiştirilmiştir (MTSO, 2007 : 8).

Toplam yüzölçümü 15.853 olan Mersin ili doğudan Adana, batıdan Antalya, kuzey batıdan Karaman, kuzeyden Konya ve kuzeydoğudan Niğde ili ile çevrili bir Akdeniz kentidir.

2007 yılında adrese dayalı nüfus kayıt sistemi ile yapılan son nüfus sayımı sonuçlarına göre ilin toplam nüfusu 1.595.938'dir (TÜİK, 14.02.2008).

Net göç hızına göre iller sıralamasında, %1,24 net göç hızı ile Mersin, Türkiye genelinde 16. sırada yer almaktadır. 1985-1990 döneminde ise il % 6,83 net göç hızı ile 4. sırada yer almıştır (MTSO, 2007 : 18).

Mersin ili, arazi yapısı tarımsal çeşitlilik sunan, özellikle meyve üretiminde ülke ekonomisine önemli katkısı olan illerden biridir. Elverişli toprak yapısı, bitkisel üretimde sulu tarımın yaygınlığı, ılıman iklimi ve gelişmiş alt yapısı ile yüksek katma değerli ürünler yetiştirilmektedir. Türkiye narenciye üretiminin %25'ini, sebze üretiminin %6'sını, meyve üretiminin %9'unu, toplamda ise Türkiye tarım ürünlerinin %3'ünü Mersin sağlamaktadır (MTSO, 2007 : 38).

2001 yılı TÜİK verilerine göre Mersin'in GSYİH içindeki payı % 2.8, GSYİH gelişme hızı ise % 47.2'dir. Cari fiyatlarla kişi başına düşen GSYİH 2452 dolardır (MTSO, 2007 : 88 – 90).

III.4. Deneklerin Sosyo-Ekonomik Özellikleri

III.4.1. Deneklerin Cinsiyetleri

Araştırmamıza katılan deneklerin 612'sini (%61.2) erkek denekler, 388'ini de (%38.8) bayan denekler oluşturmuştur. Araştırmamızda Mersin merkez nüfusunda yer alan cinsiyet dağılımı göz önüne alınmışsa da özellikle bayan deneklerin ankete cevap vermekten kaçınmaları erkek denek sayısının fazla olması sonucunu doğurmuştur. Ayrıca Mersinin yarı geleneksel bir toplumsal yapıya sahip olması nedeniyle erkeklerin kadınlara göre siyasete daha fazla katıldıkları gözlemlenmiş, bu da deneklerin cinsiyet dağılımında erkek deneklerin sayıca üstünlüğüne yol açmıştır.

Çizelge – 10 : Deneklerin Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Erkek	612	61,2
Bayan	388	38,8
Toplam	1000	100

III.4.2. Deneklerin Yaş Dağılımı

Çalışmamızda dört ana yaş grubu belirlenmiştir. “18-25 yaş grubu”nu genç denekler, “26-40 yaş grubu”nu orta yaş denekler, “41-60 yaş grubu”nu orta yaş üstü denekler ve “60 yaş ve üstü grubu”nu ise ileri yaş denekler oluşturmaktadır. Buna göre deneklerin 194’ü (%19.4) “18-25 yaş grubu”nda, 387’si (%38.7) “26-40 yaş grubu”nda, 352’si (%35.2) “41 – 60 yaş grubu”nda, 67’si ise “60 yaş ve üstü grubu”nda yer almaktadır. Özellikle 26-60 yaş grupları arası deneklerde bir yığılma görülmektedir.

Çizelge – 11 : Deneklerin Yaş Dağılımları

Yaş Grubu	N	%
18-25 Yaş Grubu	194	19,4
26-40 Yaş Grubu	387	38,7
41-60 Yaş Grubu	352	35,2
60 Yaş ve Üstü Grubu	67	6,7
Toplam	1000	100

III.4.3. Deneklerin Eğitim Durumları**Çizelge – 12 : Deneklerin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı**

			Eğitim						Toplam
			Okuryazar değil	Okuryazar	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite +	
Cinsiyet	Erkek	N	18	10	165	74	193	152	612
		%	2.9	1.6	27.0	12.1	31.6	24.8	100
	Bayan	N	24	8	112	39	102	103	388
		%	6.2	2.1	28.9	10.0	26.3	26.5	100
Toplam		N	42	18	277	113	295	255	1000
		%	4.2	1.8	27.7	11.3	29.5	25.5	100

Araştırma evrenindeki deneklerin cinsiyet ayrımı yapmaksızın eğitim durumuna göre dağılımı şöyledir : Okuryazar olmayanların toplam denekler içindeki payı %4.2'dir. Okuryazar olduğu halde hiçbir diploma sahibi olmayanların oranı %1.8'dir. İlkokul mezunları %27.7, Ortaokul mezunları %11.3, Lise mezunları %29.5, en az üniversite diplomasına sahip olanlar ise %25.5'tir.

Erkek ve bayan deneklerin eğitim durumlarına göre dağılımı ise şöyledir : Araştırma kapsamındaki 612 erkek ve 388 bayan deneğin içinde okuryazar olmayanların erkeklerde %2.9, bayanlarda %4.2 oranında olduğu görülmüştür. Diploması olmayan okuryazarlar, erkeklerde % 1.6, bayanlarda %2.1'dir. İlkokul mezunları, erkeklerde %27.0, bayanlarda %28.9 oranındadır. Lise mezunlarının oranı erkeklerde %31.6, bayanlarda %26.3'tür. En az üniversite diplomasına sahip olanlar erkeklerde %24.8, bayanlarda %26.5'tir.

Burada ortaya çıkan bulguların Mersin nüfusunun tümünün eğitim durumuna göre dağılımından sapmalar gösterdiği belirtilmelidir. Bunun başlıca nedenlerinden biri araştırma kapsamında anket uygulanan kadın ve erkek denek sayısının eşit olmamasıdır.

Ortaya çıkan bulgulardaki en önemli nokta, ortaokul mezunu olanların oranının lise mezunu olanların oranından düşük olmasıdır. Ortaokul sonrası eğitimine devam edenlerin çok büyük bir kısmı lise eğitimlerini tamamlamışlardır. Bunun yanı sıra deneklerdeki eğitim durumu en yüksek oran, %29.5 ile lise eğitimidir. Bu oranı %27.7 ile ilkokul takip etmektedir. En az üniversite mezunu olanların oranı ise %25.5'tir.

Denekler arasında üniversite mezunu olanların oranının yüksek çıkması sonucuna paralel bir bilgi olarak, Mersin ilinin eğitim düzeyi açısından Türkiye sıralamasında 11. sırada yer aldığını belirtmek gerekir (MTSO, 2007 : 19).

Mersin'de yüksek öğrenim alanında biri resmi (Mersin Üniversitesi), biri özel (Çağ Üniversitesi) olmak üzere iki üniversite ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ne bağlı Deniz Bilimleri Enstitüsü ile Selçuk Üniversitesi Silifke-Taşucu Meslek

Yüksekokulu bulunması, bunun yanı sıra en yakın illerden Adana'da Çukurova Üniversitesinin varlığı üniversite mezunlarının fazla olma sebebi olarak gösterilebilir.

III.4.4. Deneklerin Mesleki Durumları

Araştırmaya katılan deneklere yönelttiğimiz “Gelir getirici herhangi bir işte çalışıyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplara göre 443 denek çalıştığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra emekli olduğu halde çalışan denek sayısı ise 19’dur. 402 denneğin ise işsiz olduğu görülmüştür.

Çizelge – 13 : Deneklerin Çalışma Durumları

		N	%
Çalışma Durumu	Çalışıyor	443	44,3
	Emekli	136	13,6
	İşsiz	402	40,2
	Emekli, Çalışıyor	19	1,9
Toplam		1000	100

Deneklerin mesleki durumlarına göre dağılımı ise şöyledir. Deneklerin %24.8’i esnaf, %14.7’si ise memurdur. %23.7’si özel sektörde işçi olarak çalışmakta iken kamuda işçi olarak çalışan deneklerin oranı %3.1’dir. Ev hanımlarının oranı %24, çiftçilik ile geçimini sağlayanların oranı %2’dir. Bunun yanı sıra araştırmaya katılan deneklerin %7.7’si öğrencidir. Bu öğrencilerin 18 yaşını doldurmuş olduklarına dikkat edecek olursak, genellikle üniversite öğrencileri olduğu sonucuna varabilmek mümkündür.

Çizelge – 14 : Deneklerin Mesleklere Göre Dağılımı

		N	%
Meslek	Çiftçi	20	2
	Esnaf	248	24,8
	Memur	147	14,7
	Kamuda İşçi	31	3,1
	Özelde İşçi	237	23,7
	Ev hanımı	240	24
	Öğrenci	77	7,7
Toplam		1000	100

III.4.5. Deneklerin Mersinde İkamet Etme Süreleri

Deneklere yöneltilen bir başka soru ise kaç yıldır Mersinde ikamet ettikleri sorusudur. Bu soru ile göç olgusunun Mersindeki durumu ortaya çıkartılmak istenmiştir. Bunun yanı sıra Mersin'in hangi bölgelerden göç aldığı da araştırma kapsamında incelenen bir başka konudur.

Çizelge – 15 : Deneklerin Mersinde İkamet Etme Süreleri

		N	%
Mersinde ikamet etme süresi	1 – 5	161	16,1
	6 – 10	137	13,7
	11 – 15	77	7,7
	15 +	625	62,5
Toplam		1000	100

Ankete katılan deneklerin %62.5'i, 15 yıldan fazla bir süredir Mersinde ikamet ettiklerini belirtmişlerdir. Bu deneklerin büyük bir kısmının Mersinin yerlisi olduğu

varsayımı altında bile Mersine göç olgusunun 15 yıldan fazla bir süredir var olduğunu belirtmemiz gerekir. Zira 11 – 15 yıldır Mersinde ikamet ettiğini belirtenlerin oranı % 7.7'dir. Bu oran araştırmamız içerisindeki oturma sürelerine göre en düşük orandır. Deneklerin % 13.7'si, 6 – 10 yıldır Mersinde bulunmaktadır. 1 – 5 yıl arası Mersinde olduğunu söyleyen deneklerin oranı ise % 16.1'dir.

Mersine göç olgusunu incelerken deneklere doğum yerleri de sorulmuştur. Bu soru ile Mersinin hangi bölgelerden göç aldığı ortaya çıkartılmak istenmiştir. Bunun için deneklere doğum yerleri sorulmuştur.

Çizelge – 16 : Deneklerin Doğum Yerleri

		N	%
Doğum Yeri	Mersin	364	36,4
	Marmara	22	2,2
	Ege	10	1
	Akdeniz	128	12,8
	Karadeniz	11	1,1
	İç Anadolu	127	12,7
	Doğu Anadolu	169	16,9
	Güneydoğu Anadolu	163	16,3
	Yurtdışı	6	0,6
Toplam		1000	100

Deneklerin verdikleri yanıtlara göre 364 denek Mersin doğumludur. Anketimizi yanıtlayan 169 denek Doğu Anadolu, 163 denek ise Güneydoğu Anadolu doğumlu olduğunu belirtmiştir. Böylelikle Mersinin en fazla göç aldığı bölgelerin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri olduğunu söylemek mümkündür.

Mersinin bir Akdeniz kenti olmasından kaynaklı olarak bu bölgedeki illerden de göç aldığı düşünülebilir. Zaten anketimize katılan deneklerin %12.8'i de doğum yeri olarak Akdeniz bölgesini bildirmiştir.

Deneklerin %12.7'sinin doğum yerini İç Anadolu, %2.2'sinin Marmara, %1.1'inin Karadeniz, %1'inin de Ege bölgesi olarak verdiği görülmüştür. Ayrıca çalışmamızda %0.6 oranında da yurtdışı doğumlu denek vardır.

Deneklerin kentlileşme durumlarını belirleyebilmek amacı ile bugüne kadar en uzun süre yaşadıkları yerin nüfusu da sorulmuştur. Zira bireyin uzun süre yaşadığı yerin toplumsal özelliklerini taşıması tartışılmazdır. Kentlileşme olgusu, kentte yaşam süresi ile ilgilidir. Kentlileşmenin sosyo-kültürel açıdan tanımına bakıldığında, kente göç edenlerin ve kentte yaşayanların, kent toplumunun değer-norm sistemini, kentli insanın düşünme, davranış biçimlerini ve giderek yaşama biçimini benimsemesidir. Bu, kentin bir ögesi olma, toplumsal değişme, uyum ve bütünleşme sürecidir. Bu süreci belirleyebilmek amacı ile deneklere en uzun süre yaşadıkları yerin nüfusu sorulmuştur.

Bu soruya verilen yanıtlar aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge – 17 : Deneklerin En Uzun Süre Yaşadıkları Yerin Nüfusu

		N	%
Nüfus	0 - 5.000	13	1,3
	5.000 - 20.000	27	2,7
	20.000 - 100.000	64	6,4
	100.000 - 500.000	96	9,6
	500.000 - 1.000.000	472	47,2
	1.000.000 +	328	32,8
Toplam		1000	100

Deneklerin büyük bir çoğunluğunun Mersin doğumlu olduğu göz önüne alındığında deneklerin en uzun süre yaşadıkları yerin nüfusu için verilen cevabın genelde Mersin nüfusu olduğu dikkat çekmektedir. Ancak Mersinin nüfusunun kesin olarak bilinmemesi nedeni ile denekler tarafından verilen cevaplarda 500.000 – 1.000.000 ve 1.000.000 + seçeneğinde tereddüt yaşandığı gözlemlenmiştir.

Deneklerin %1.3'ü en uzun süre 0 – 5.000 nüfuslu yerde yaşadıklarını belirtirken, %2.7'si 5.000 – 20.000 nüfuslu yerleri en uzun süre yaşadıkları yer olarak göstermişlerdir. 20.000 – 100.000 seçeneğini belirtenlerin oranı %6.4 iken, 100.000 – 500.000 nüfuslu yerleşim yerini en uzun süre yaşam yeri olarak belirtenlerin oranı %9.6'dır. Bu oran 500.000 – 1.000.000 diyenlerde %47.2'ye kadar yükselmiştir. En uzun süre yaşadıkları yeri 1.000.000 üzeri olarak belirten deneklerin oranı ise %32.8'dir.

Kentte yaşam süreleri dikkate alındığında deneklerin %80'inin kentte uzun süredir yaşadığı ortaya çıkmaktadır.

III.4.6. Deneklerin Aile Yapısı

Deneklerin aile yapılarını belirlemek amacı ile deneklere “Ailenizde sizinle beraber kaç kişi yaşıyor?” sorusu yöneltilmiştir.

Araştırmamıza katılan deneklerin %2.7'si yalnız yaşadığını belirtmişlerdir. Ailede 2 kişi olduğunu belirten deneklerin oranı ise %13'tür. Çizelgeden de görülebileceği gibi, özellikle çekirdek aile yapısı olarak bilinen 3 ve 4 kişilik aileler, denekler arasında büyük bir orana sahiptir. Deneklerin %23.5'i kendisi ile birlikte

ailesinde 3 kişinin yaşadığını, %29.7'si kendisi ile birlikte 4 kişinin yaşadığını belirtmiştir. Ailesinde 5 kişinin bulunduğunu söyleyen denek oranı ise %14.7'dir. Kalabalık aile olarak adlandırabileceğimiz bir denek grubu da %7.7'lik bir oranla ailesinde 6 kişinin yaşadığını söylemiştir. Deneklerin %8.7'sinin ailesinde 7 ve daha fazla sayıda birey yaşamaktadır.

Çizelge – 18 : Deneklerin Aile Yapısı

		N	%
Ailede bulunan birey sayısı	Yalnız	27	2,7
	2	130	13
	3	235	23,5
	4	297	29,7
	5	147	14,7
	6	77	7,7
	7 +	87	8,7
Toplam		1000	100

III.4.7. Deneklerin Gelir Düzeyleri

“Ailenizin aylık gelir durumu ne kadar?” sorusuna verilen cevaplarla deneklerin hane gelirine göre dağılımı ortaya çıkarılmıştır. Araştırmamızda gelir düzeylerini 3 ana grupta topladık. Bu grupları, “450 YTL ve Altı” alt gelir grubu, “450 YTL – 1000 YTL” orta gelir grubu, “1000 YTL ve üzeri” üst gelir grubu olarak adlandırdık.

Çizelge – 19 : Deneklerin Aylık Hane Gelirine Göre Dağılımı

		N	%
Gelir Düzeyi	450 YTL ve Altı	209	20,9
	450 – 1000 YTL	493	49,3
	1000 YTL ve Üzeri	298	29,8
Toplam		1000	100

“Ailenizin aylık gelir durumu ne kadardır?” sorusuna verilen cevaplar dikkate alındığında, deneklerin %20.9’unun alt gelir grubunda, %49.3 gibi hemen hemen deneklerin yarısına eşit bir oranın orta gelir grubunda, %29.8’inin ise üst gelir grubunda yer aldığını belirtmek gerekir.

Bireylerin beyanlarına dayanarak belirlenen gelir düzeyinde bazı sorunlarla karşılaşıldığını belirtmek gerekir. Özellikle böyle bir araştırmada sorulan bu tür sorulara gerçek dışı bilgi verme eğilimi olabileceği düşüncesi ile bireylere bu bilgileri teyit ettirme amacı ile başka sorular da yöneltilmiştir. Bu amaçla kişilere yöneltilen bir başka soru ise “Oturduğunuz konut kendinize mi ait?” sorusudur. Bu soru ile bir önceki soru karşılıklı olarak analiz edildiğinde şu tablo ortaya çıkmaktadır.

Çizelgeden de görüleceği üzere aylık gelir düzeyi 450 YTL ve altında olan 209 denegin yaklaşık yarısı olan 108 denek, kendisine ait konutta otururken bu deneklerin toplam deneklere oranı %10.8’dir. Alt gelir düzeyine sahip deneklerden 86’sı kirada otururken, 15 denek ailesinin evinde oturmakta ancak kira ödememektedir. Orta gelir grubu olarak adlandırdığımız 450 YTL – 1000 YTL gelir düzeyine sahip deneklerin 293’ü kendi evinde oturduğunu belirtmiştir. Bu grupta kirada oturan denek sayısı 162

iken, ailesinin evinde oturup kira ödemeyen denek sayısı 38'dir. Üst gelir grubunda ise 177 denek kendine ait konutta, 92 denek kirada, 29 denek ise ailesinin evinde oturup kira vermediğini belirtmiştir. Sonuçta 578 deneğin kendine ait konutta, 340 deneğin kirada ve 82 deneğinde ailesine ait konutta oturduğu görülmektedir. Bu sonuç aslında beklendik bir sonuç olmakla birlikte, bu sonucu doğuran asıl nedenin mersin ilinde yer alan konut fiyatlarının diğer illere nazaran daha uygun olduğunu belirtmek gerekir. Bireylerle yapılan görüşmelerde Mersine özgü bir özellik nedeniyle bireylerin konut alma isteklerinin olduğu görülmüştür. Mersin ilinde konutların yıllık olarak kiralanması, bireyleri konut satın alma zorunda bırakmıştır.

Çizelge – 20 : Deneklerin Gelir Düzeyleri ile Konut Durumları

		Konut Durumu			Toplam	
			Kendime ait	Kira		Aileme ait ancak kira ödemiyorum
Aylık Gelir Düzeyi	450 YTL ve Altı	N	108	86	15	209
		%	10,8	8,6	1,5	20,9
	450 – 1000 YTL	N	293	162	38	493
		%	29,3	16,2	3,8	49,3
	1000 YTL ve Üzeri	N	177	92	29	298
		%	17,7	9,2	2,9	29,8
Toplam		N	578	340	82	1000
		%	57,8	34	8,2	100

III.4.8. Deneklerin Öznel Algılamalarına Göre Gelir Düzeyleri

Deneklerin gelir düzeyini belirlerken aynı zamanda kendilerini nerede gördüklerini de saptamak gerekir. Bu amaçla deneklere “Sizce haneniz hangi gelir grubunda yer alıyor?” biçiminde bir soru yöneltilmiştir. Alınan yanıtlardan deneklerin genelde kendilerini orta gelir grubunda gördükleri anlaşılmıştır.

Bireylerin elde edilen aylık gelirle kendilerini hissettikleri gelir düzeyleri arasında oldukça yakın sonuçlar ortaya çıkmıştır. Aylık 450 YTL ve altında geliri olduğunu belirten 209 deneğin 149’u kendisini gerçekten alt gelir grubu olarak görmektedir. Burada ilginç bir nokta, yapılan görüşmelerde bu soruya kendisini alt gelir grubu olarak tanımladığımız deneklerin büyük bir çoğunluğu “en alt”, “açlık sınırının da altında” gibi yanıtlar vermiştir.

Çizelge – 21 : Deneklerin Öznel Algılamaya Göre Gelir Düzeyleri

		Hissedilen Gelir Düzeyi				
			Üst	Orta	Alt	Toplam
Gelir Grupları	450 YTL ve Altı	N	1	59	149	209
		%	0,1	5,9	14,9	20,9
	450 – 1000 YTL	N	6	291	196	493
		%	0,6	29,1	19,6	49,3
	1000 YTL ve Üzeri	N	20	246	32	298
		%	2	24,6	3,2	29,8
	Toplam	N	27	596	377	1000
		%	2,7	59,6	37,7	100

450 YTL – 1000 YTL arası gelir düzeyine sahip olduğunu belirten 493 deneğin 291’i kendisini orta gelir düzeyinde görmekte iken, 196’sı alt gelir düzeyinde görmektedir. 6 denek ise kendisini üst gelir düzeyinde hissetmektedir.

Üst gelir grubu olarak adlandırdığımız 298 denek içerisinde sadece 20’si kendilerini üst gelir grubunda görmektedir. 32 denek ise kendilerini alt gelir grubunda hissetmektedirler. Bunun yanı sıra 246 denek de 1000 YTL ve üzeri aylık gelire sahipken kendilerinin orta gelir grubunda olduklarını belirtmiştir.

Araştırmaya katılan deneklerin yalnızca %2.7’si kendisini üst gelir grubunda hissederken, %59.6 gibi yüksek bir orana sahip denekler ise kendilerini orta gelir grubunda görmektedirler. Deneklerin %37.7’si kendisini alt gelir grubu olarak tanımlamıştır.

III.5. Sosyo-Ekonomik Değişkenlere Göre Deneklerin Siyasal Eğilimi

Oy kullanmak, diğer siyasal katılım biçimleri ile karşılaştırıldığında daha az gayret gerektiren ve daha yüksek bir katılım oranı sağlayan bir siyasal katılma biçimidir. Bu katılma tarzı düzenli seçimler yoluyla gerçekleşmektedir.

Seçmenlerin genellikle üyesi bulunduğu grubun siyasal tercihlerine göre oy kullanacağı kabul edilebilir. Ancak burada kişinin nesnel olarak hangi toplumsal grubun üyesi olduğu esasında bilinç tanımlaması yapılmaktadır. Yoksa birey öznel olarak kendisini üyesi hissettiği grubun çıkarları doğrultusunda oy kullanabilir ve kendince bilinçli bir tercih yapmış olabilir. Seçmenin öznel olarak kendisini üyesi gördüğü grubun çıkarları doğrultusunda oy kullanması o gruba olan bağlılığıyla

orantılıdır (Gülmen, 1979:48). Bireyin siyasal eğilimini belirleyebilmek için kullanılacak nesnel ölçüt, bireyin tercih ettiği siyasal partidir.

Deneklerin siyasal eğilimini belirlemek için 1999 ve 2002 genel seçimlerinde hangi siyasal partiye oy verdikleri, 2007 genel seçimlerine ilişkin olarak da hangi siyasal partiye oy vermeyi düşündükleri soruları yöneltilmiştir.

III.5.1. Cinsiyet Farklılaşmasına Göre Siyasal Eğilim

Cinsiyetin siyasal katılımın yoğunluğuna ve tercihin yönüne etkisi tam olarak kestirilememektedir. Çünkü, oyların cinsiyete göre dağılımını gösteren veriler yoktur. Ancak kamuoyu yoklamaları ve kadınların siyasal etkinliklere katılımı değerlendirildiğinde, kadınların katılımının her yerde daha az bir yoğunluğa sahip olduğu söylenebilmektedir. Tercihin yönü açısından ele alındığında ise kadınların tercihlerinin erkeklere göre daha tutucu eğilimler gösterdiği görülmektedir. Kadınların tercihlerinde önem verdikleri öğelerin başında, dinsel değerlerin geldiğini ve adayların kişiliklerinden daha çok etkilendiklerini söyleyebiliriz (Kışlalı, 1991 : 122 – 123).

Araştırmamızda deneklere her ne kadar 1999, 2002 ve 2007 genel seçimlerine yönelik sorular yöneltilmişsek de, 2002 genel seçimleri sonrasında oluşan siyasi tablo, 1999 genel seçimlerini, analizimizin dışında bırakmıştır. Çünkü 1999 genel seçimlerinde yüksek oy oranlarına sahip bazı partilerin 2002 seçimlerinde barajı dahi aşamamış olmaları ve 2002 genel seçimlerinde yeni partilerin kurulmuş olması, çalışmamızda seçimler arası karşılaştırma yapmayı zorlaştırmıştır. Bu nedenle 2002 genel seçimlerinde tercih edilen siyasi partiler ile 2007 genel seçimlerinde tercih edilecek siyasi partiler karşılaştırılmıştır.

**Çizelge – 22 : Cinsiyetlere Göre
2002 ve 2007 Genel Seçimlerinde Siyasal Tercihler (%)**

Siyasal Tercih	Genel Seçimler	Cinsiyet		Ortalama
		Erkek	Bayan	
AKP	2002	19,1	24,7	21,3
	2007	17,8	19,3	18,4
ANAP	2002	0,7	3,1	1,6
	2007	0,7	1,3	0,9
CHP	2002	24,2	31,2	26,9
	2007	19,6	27,8	22,8
DEHAP / DTP	2002	12,4	3,4	8,9
	2007	11,3	2,1	7,7
DSP	2002	1,8	2,3	2,0
	2007	0,5	1,0	0,7
DYP	2002	3,1	3,9	3,4
	2007	2,0	4,4	2,9
MHP	2002	12,6	6,2	10,1
	2007	13,7	7,7	11,4
Genç Parti	2002	1,0	2,6	1,6
	2007	3,9	2,1	3,2
Hiçbiri	2002	0,7	0,8	0,7
	2007	10,8	9,0	10,1
Diğer	2002	2,5	1,0	1,9
	2007	1,8	1,3	1,6
Cevap yok	2002	1,1	1,5	1,3
	2007	0,7	0,8	0,7
Oy Kullanmadım	2002	20,9	19,3	20,3
Kararsız	2007	17,1	23,2	19,6
Toplam	2002	100	100	100
Toplam	2007	100	100	100

2002 genel seçimlerinde bayanların erkeklere göre daha çok oy kullanma davranışını gösterdiği görülmektedir. Oy kullanmadığını belirten erkeklerin oranı %20.9, oy kullanmadığını belirten bayanların oranı ise, %19.3'tür. Böylelikle 2002 genel seçimlerine ilişkin olarak oy kullanmayan oldukça yüksek bir seçmen kitlesinin olduğunu belirtmek mümkündür.

Mersin'de, 2002 ve 2007 genel seçimlerinde en yüksek ortalamaya sahip parti olan CHP'ye bayanların daha fazla eğilim gösterdikleri görülmektedir. 2002 genel seçimlerinde erkekler, %24.2 oranında CHP'ye oy verdiklerini söylerken, CHP'ye oy verdiklerini söyleyen bayanların oranı %31.2'dir. 2007 genel seçimlerinde oy vermeyi düşündükleri siyasi partiyi CHP olarak gösteren erkek deneklerin oranı %19.6'dır. Bu oran bayanlarda %27.8'dir. Görüldüğü gibi siyasal tercih olarak CHP'yi seçen denekler içerisinde bayanların üstünlüğü mevcuttur.

Bayanların erkeklere oranla daha fazla tercih ettikleri bir başka parti ise, ANAP'tır. 2002 genel seçimlerinde ANAP'a oy veren bayanların oranı %3.1 iken, bu oran erkeklerde %0.7'dir. 2007 genel seçimlerinde de erkeklerin oranı %0.7'de kalırken, bayanların oranı %1.3 olmuştur.

Kadınların DSP içinde de yoğunlaştığı görülmektedir. 2002 genel seçimlerinde DSP'ye oy veren bayanların oranı %2.3, erkeklerin oranı %1.8 iken, 2007 genel seçimlerinde DSP'ye oy vermeyi düşünenlerin oranında azalma yaşanmıştır. Bayanların yalnızca %1'i DSP'ye oy vereceğini belirtirken, bu oran erkeklerde %0.5'e kadar düşmüştür.

DYP'nin düzen yanlısı merkezi sağı temsil ettiği kabul edildiğinde, bayanların daha fazla eğilim göstermesi normal karşılanabilir. 2002 genel seçimlerinde DYP'ye oy verdiğini söyleyen erkek deneklerin oranı %3.1, bayan deneklerin oranı ise %3.9'dur. 2007 genel seçimlerinde de aynı tablo ile karşılaşılmaktadır. Bayan denekler, erkeklere göre DYP'yi daha çok tercih etmektedirler. 2007 genel seçimlerinde DYP'yi destekleyecek erkeklerin oranı %2.0, bayanların oranı ise %4.4 olmaktadır.

Kadın erkek farklılaşmasının en açık görüldüğü partiler MHP ve DTP'dir. Bu durumlarıyla hem MHP, hem de DTP erkek partisi görüntüsü çizmektedirler. MHP'nin 2002 genel seçimlerinde almış olduğu oylara bakıldığında erkeklerde %12.6, bayanlarda ise %6.2'lik bir orana sahiptir. Bu oranlar 2007 genel seçimlerinde de aynı tabloyu vermektedir. 2007 genel seçimlerinde MHP'ye oy vermeyi düşünen erkeklerin oranı %13.7 iken, MHP'ye oy vermeyi düşünen bayanların oranı %7.7'dir. DTP'de de erkeklerin bayanlara oranla daha yoğun olduğu görülmektedir. 2002 genel seçimlerinde DTP'ye oy verdiğini söyleyen erkek deneklerin oranı %12.4, bayan deneklerin oranı ise %3.4'tür. 2007 genel seçimlerinde DTP'ye oy vermeyi düşünen erkeklerin oranı %11.3 iken bayanların oranı %2.1'dir. Kadınların bu partilere yönelik düşük destekleri, onların eylem partisi görüntüsü veren ideolojisi ve örgüt yapısından kaynaklanmaktadır. Eskiden beri MHP, radikal sağı temsilcisi olarak, şiddet ve çatışma yanlısı bir imaj ortaya koymuştur. Bu imajın kargaşa ve kaostan daha fazla rahatsız olan kadınları MHP'den uzaklaştırması oldukça normaldir. Aynı unsuru DTP için de söylemek mümkündür. Ancak, DTP'nin hangi çizgide olduğunu belirlemek oldukça zordur. Zira hem milliyetçilik temelli bir parti görüntüsü çizmesi, hem de özgürlük ve insan haklarını temel alan bir prensip belirtmesi, bu partinin çizgisini belirlemede güçlük

yaşatmaktadır. Bu noktada şunu belirtmek gerekir ki, bayanların DTP'ye olan düşük desteklerinin sebebi DTP ile MHP'yi aynı görmelerinden kaynaklanmaktadır.

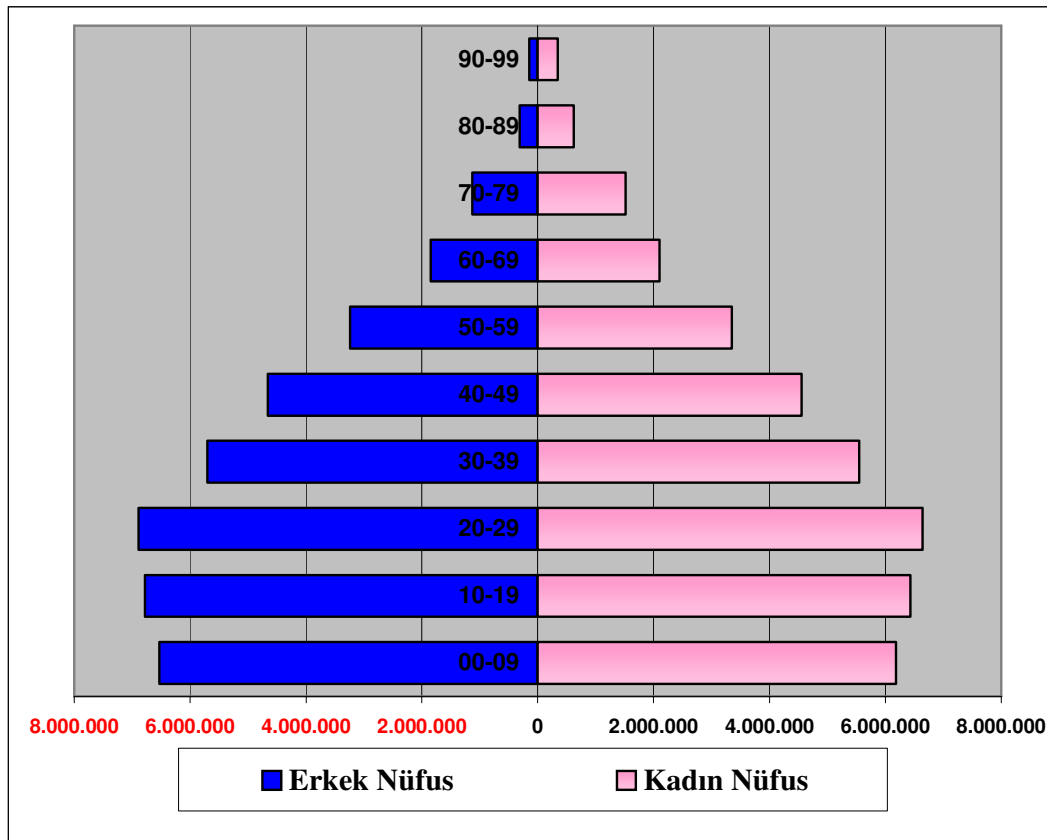
Son olarak 2002 genel seçimleri ile iktidara gelen AKP açısından bakılacak olursa, bayanların erkeklere göre daha fazla destekledikleri görülmektedir. 2002 genel seçimlerinde AKP'ye oy veren bayanların oranı %24.7, erkeklerin oranı % 19.1'dir. 2007 genel seçimlerinde AKP'ye oy vermeyi düşünen denekler içerisinde de tablo değişmemiş, bayanların daha fazla destekledikleri anlaşılmıştır. 2007 genel seçimlerinde AKP'ye oy vereceğini belirten bayan deneklerin oranı %19.3, erkek deneklerin oranı ise %17.8'dir. AKP'nin bayarlardan daha yüksek oranda destek görmesinin sebebini, liderin karizması ile açıklayabilmek mümkündür. Çünkü AKP'nin en önemli unsuru olan Recep Tayyip ERDOĞAN'ın liderlik özellikleri bayanlar tarafından ilgi görmüştür. Bunun yanı sıra 2002 genel seçimleri sonrasında tek başına iktidara gelen bir parti olan AKP'nin istikrarı sembolize etmesi, bayanların 2007 genel seçimlerinde de AKP'ye olan desteklerinin sürmesi sonucunu doğurmuştur.

2007 genel seçimleri öncesinde henüz kararını vermeyen toplam denek oranının %19.6 olduğu görülmektedir. Bayanların erkeklere göre daha kararsız kalması ise erkeklerin siyasal yaşama olan ilgilerinin kadınlardan daha fazla olduğu ile açıklanabilir. 2007 genel seçimlerinde hangi partiyi tercih edeceğine henüz karar vermemiş erkeklerin oranı, %17.3 iken, bayarlarda bu oran %23.2'dir.

III.5.2. Yaş Gruplarına Göre Siyasal Eğilim

Günümüz Türkiye'si, büyük bir genç nüfusa sahip olmak gibi çok büyük bir ayrıcalığa sahip bulunmaktadır. Bununla birlikte, bu genç ve dinamik nüfustan, diğer alanlarda olduğu gibi, siyasi alanda da yeterince yararlanıldığı söylenemez. Ülkemiz nüfus piramidi Çizim – 1'de gösterilmiştir.

Çizim – 1 : 2000 Genel Nüfus Sayımı Verilerine Göre Türkiye Nüfus Piramidi

Kaynak : Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr

Genç nüfusun, orta yaşlı ve ileri yaşlılar tarafından siyaset sahnesinden izolasyonu, dün olduğu gibi bugün de sürmektedir. Daha önceleri Anayasanın 76. maddesinde yer alan, milletvekili adayı olabilmek için 30 yaşın üzerinde olma zorunluluğu, son düzenlemelerle 25 yaşa indirilmiş olduğu halde, günümüz Türk

parlamentosunda 30 yaşın altında hiçbir milletvekili bulunmamaktadır. Oysa 30 yaş ve altı nüfus grubu, günümüz Türkiye nüfusunun yüzde 60'ından fazlasının oluşturmaktadır.

Ülkemizde siyaset sahnesinde yer alanların yaş ortalaması da oldukça yüksektir. Sadece son dört dönem parlamentoda yer alan milletvekillerinin yaş ortalaması 49'un üzerindedir.

Çizelge – 23 : Son Dört Dönem Parlamentonun Yaş Ortalaması

PARLAMENTO	YAŞ ORTALAMASI
20. Dönem (1995)	48,28
21. Dönem (1999)	48,9
22. Dönem (2002)	48,32
23. Dönem (2007)⁵	54,3
Genel Ortalama Yaş	49,95

Kaynak : Ali, ARSLAN, (2005), “Günümüz Türk Siyasi Elitlerinin Sosyolojik Analizi”, III. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, 5–9 Haziran 2005, s. 8

20., 21. ve 22. dönem parlamentolarında yer alan milletvekillerinin yaş dağılımı ise şöyledir;

Çizelge – 24 : Dönemlere Göre Milletvekillerinin Yaş Grupları

Parlamento	YAŞ GRUPLARI (%)					
	30-34	35-44	45-54	55-64	65-74	75, +
20. Dönem (1995)	2.74	33.76	42.34	16.42	4.74	-
21. Dönem (1999)	2.9	29	45.9	18.2	4	-
22. Dönem (2002)	5.8	25.8	45.1	20.4	2.7	0.2
Yaş Gruplarının Ortalama Oranı	3.81	29.52	44.45	18.34	3.81	0.06

Kaynak : Aksiyon Haftalık Haber Dergisi, 11.12.2006, www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=26137

⁵ 23. dönem milletvekillerine ait yaş ortalaması, 28/07/2007 tarihli Milliyet gazetesinden derlenmiştir.

Milletvekilliği açısından genç kategorisi olarak adlandırılabilen 35 yaş altı Türk nüfusunun, bu dönemlerde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde temsil edilme oranı yüzde 4'ü bile bulamamaktadır. Bu ise, Türk siyaset hayatında köşe başlarını tutmuş durumda olan orta ve ortanın üstü yaş gruplarındaki bireylerin, uzun yıllardır ellerinde bulundurdukları bu ayrıcalığı kimseye kaptırmamakta ısrarlı ve kararlı olduklarını göstermektedir (Arslan, 2005 :8). Daha önce gösterdikleri “yasal engel” mazereti de ortadan kalkmış olmasına rağmen, dominant yaş grubunun, siyasi iktidarı gençlerle paylaşım konusunda pek de gönüllü olmayacağı, gençlerin parlamentoda temsili sembolik olmaktan öteye geçemeyeceği gözlemlenmektedir.

Siyasal tercih ile yaş arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çok araştırma sonuçlarına göre, gençlik döneminde değişime ve devrim hareketlerine büyük değer verilmekte, buna karşılık durgunluk ve değişmezliğe karşı ileri derecede tepki duyulmaktadır (Geçtan, 1988:97). Büyük ideallerine kısa sürede ulaşmak gençlerin amaçladıkları ve arzu ettikleri bir düşüncedir. İçine atıldıkları hayata, kendilerine pek çok sorumluluk ve görev verilmiş olmasına karşılık çok az yetki, fırsat ve imkan sunulduğunu görmek, gençleri mevcut düzen hakkında karamsar olmaya itmektedir. Gençler, bu nedenle daha uçlarda yer alan partileri tercih ederler.

İnsanlar, yaşları ilerledikçe düzeni değiştirme konusunda daha ihtiyatlı davranmaya başlar, düzende köklü ve ani değişiklikler yapmanın kolay olmadığını öğrenir ve böylelikle uç partilerden daha ılımlı partilere doğru yönelirler.

Araştırmamız kapsamında deneklerin yaş grupları ile siyasi tercihleri arasındaki ilişki de ortaya konmaya çalışılmıştır.

**Çizelge – 25 : Yaş Gruplarına Göre
2002 ve 2007 Genel Seçimlerinde Siyasal Tercihler (%)**

Siyasal Tercih	Genel Seçimler	Yaş grupları				Ortalama
		18-25	26-40	41-60	60+	
AKP	2002	6,7	23,0	27,3	22,4	21,3
	2007	16,0	19,1	18,2	22,4	18,4
ANAP	2002	-	1,6	2,3	3,0	1,6
	2007	1,5	1,3	0,3	-	0,9
CHP	2002	14,9	25,8	33,5	32,8	26,9
	2007	25,3	20,2	24,4	22,4	22,8
DEHAP / DTP	2002	6,2	10,6	8,2	10,4	8,9
	2007	7,7	8,5	7,1	6,0	7,7
DSP	2002	1,0	1,6	3,1	1,5	2,0
	2007	0,5	0,8	0,9	-	0,7
DYP	2002	1,0	3,4	4,3	6,0	3,4
	2007	3,6	1,8	4,0	1,3	2,9
MHP	2002	6,7	11,4	10,2	11,9	10,1
	2007	13,4	12,1	10,2	7,5	11,4
Genç Parti	2002	1,2	1,6	2,0	-	1,6
	2007	3,6	2,8	3,7	1,5	3,2
Hiçbiri	2002	0,5	0,8	0,9	-	0,7
	2007	14,9	11,2	6,5	9,0	10,1
Diğer	2002	0,5	2,6	2,0	1,5	1,9
	2007	2,1	1,8	1,1	1,5	1,6
Cevap yok	2002	1,0	1,3	1,1	3,0	1,3
	2007	1,0	0,5	0,6	1,5	0,7
Oy kullanmadım	2002	60,3	16,3	5,1	7,5	20,3
Kararsız	2007	10,4	19,9	23,0	26,9	19,6
Toplam	2002	100	100	100	100	100
Toplam	2007	100	100	100	100	100

2002 genel seçimlerinde oy kullanmadığını belirtenlerin büyük bir çoğunluğunun 18 – 25 yaş arası olduğu görülmektedir. Bunun nedenini henüz seçme yaşına erişememe olarak görebiliriz. Yine bu yaş grubu, 2007 genel seçimlerinde oy vereceği partiyi ise büyük bir oranda belirlemiştir. Çünkü kararsız seçmenlere bakıldığında en düşük oran %10.4 ile bu gruba aittir.

18 – 25 yaş grubunu oluşturan genç seçmenler, 2002 seçimlerinde %14.9 ile CHP'yi tercih etmektedir. CHP'den hemen sonra tercih edilen partiler aynı oranla MHP ve AKP'dir. Her iki partinin de tercih oranı %6.7'dir. Genç seçmenlerin tercih sıralamasında bir sonraki parti ise %6.2 oranla DEHAP'dır. 18 – 25 yaş grubundaki seçmenlerin bu seçimde diğer partilere oldukça düşük düzeyde destek verdikleri görülmektedir. %1.5 ile ANAP, %1.2 ile Genç Parti, %1.0 ile de DSP ve DYP, 18 – 25 yaş grubu seçmenlerden hemen hemen hiç destek görememişlerdir. Bu yaş grubuna giren deneklerin %0.5'i de hiçbir partiyi desteklemediğini belirtmiştir.

2007 genel seçimlerine ilişkin oy verilecek siyasal parti ise, bu yaş grubu tarafından büyük oranda belirlenmiştir. Diğer yaş grupları ile karşılaştırıldığında kararsız seçmen kitlesinin en az olduğu yaş grubunun 18 – 25 olduğu görülmektedir. Bu yaş grubunda yer alan deneklerin öncelikli tercihi %25.3 oran ile yine CHP'dir. CHP'nin solun temsilcisi görüntüsü ve alternatifsiz oluşu, bu denli büyük bir orana ulaşmasına neden olmuştur. Araştırmaya katılan 18 – 25 yaş grubu deneklerin %16'sı 2007 genel seçimlerinde AKP'yi tercih edeceğini belirtirken, %13.4'lük bir oranda da MHP destekçisi bulunmaktadır. %7.7 oranla tercih edilen bir diğer parti DTP'dir. Genç Parti ve DYP ise bu yaş grubundan %3.6 oranında destek görmektedir.

Genç seçmenlerin %14.9'u ise hiçbir siyasal partiye oy vermeyeceğini belirtmiştir. Bu derece yüksek bir oranda oy verilmeyeceğinin belirtilmesi, gençlerin aynı zamanda siyasi partilere olan güvensizliğini de ortaya koymaktadır. %2.1 oranında genç seçmen de siyasal tercihini belirtmekten kaçınmaktadır.

26 – 40 yaş grubunda yer alan deneklerin 2002 genel seçimlerinde %25.8 oranla CHP'yi, %23.0 oranla da AKP'yi tercih ettiği görülmektedir. Bu deneklerin %16.3'ü ise oy kullanmadığını belirtmiştir. Burada oy kullanmama davranışını hem tepki, hem de seçme yaşına erişememe olarak açıklayabiliriz. 2002 genel seçimlerinde bu yaş grubunun %11.4 ile MHP'ye, %10.6 ile de DEHAP'a oy verdiği görülmektedir. Diğer siyasal partilerin aldıkları oy oranları ise oldukça düşük düzeydedir.

2007 genel seçimlerinde hangi partiye oy vereceğine henüz karar vermemiş oldukça yüksek bir orta yaş grubu bulunmaktadır. %19.9 oranında karar vermediğini belirten deneklerin olmasına karşın, %20.2'lik bir oran da CHP destekçisi bulunmaktadır. Bunu %19.1 oranla AKP ve %12.1 oranla MHP takip etmektedir. Hiçbir partiye oy vermeyeceğini belirtenlerin oranı ise bu yaş grubunda %11.2'dir. 26 – 40 yaş grubunda yer alan seçmenlerin %8.5'i de DTP'ye oy vereceğini belirtmişlerdir. Diğer partilere verilen desteğin de oldukça düşük olduğu görülmektedir.

41 – 60 yaş grubunda yer alan seçmenler de 2002 genel seçimlerinde ilk tercihlerini %33.5 ile CHP olarak belirtmişlerdir. AKP'ye oy verdiğini söyleyen seçmenlerin oranı ise bu yaş grubunda %27.3'tür. Bu yaş grubunun %10.2'si MHP'ye oy verdiğini belirtirken, %8.2 oranında da DTP'ye oy verildiği görülmektedir. Deneklerin diğer tercihleri ise şöyledir; %5.1 oy kullanmadım, %4.3 DYP, %3.1 DSP,

%2.3 ANAP, %2.0 Genç Parti, %2.0 diğçerleri. 41 – 60 yaş grubunda yer alan deneklerin %1.1'i ise siyasal tercihini belirtmemiştir. %0.9'luk bir oranda da hiçbir siyasal partiye oy verilmediğı belirtilmiştir.

2007 genel seçimlerinde bu yaş grubunda hangi partiye oy vereceğine karar vermemiş olan seçmenlerin oranı %23,0 gibi oldukça yüksek bir orandır. CHP'ye oy vereceğini belirtenlerin oranı %24.4'tür. AKP'yi destekleyenlerin oranı %18.2, MHP'yi destekleyenlerin oranı ise %10.2'dir. DTP ise, %7.1 gibi bir oranda bu yaş grubundan destek görmektedir. Hiçbir partiye oy kullanmayacağını belirtenlerin oranı %6.5'tir. Bu oran, aynı zamanda hiçbir partiyi desteklemeyecek olanların yaş grupları içerisindeki en düşük orandır.

Yaşlı seçmen olarak adlandırabileceğimiz 60 üzeri yaş grubunda yer alan seçmenlerin %32.8'i, 2002 genel seçimlerinde CHP'ye oy vermiştir. Yine aynı seçimlerde bu yaş grubu, %22.4 oranında da AKP'yi tercih etmiştir. Bu yaş grubunda yer alan seçmenlerin %11.9'unun MHP, %10.4'ünün de DTP destekçisi olduğu görülmektedir. Diğçer partilere olan destek ise oldukça düşük düzeydedir.

2007 genel seçimlerinde hangi partiye oy vereceğini belirlememiş olan seçmen kitlesinin %26.9 oranla bu yaş grubuna ait olduğu görülmektedir. Buradan yaşlı seçmenlerin daha temkinli davrandıkları sonucuna ulaşılabilir. Yaşlı seçmenlerin %22.4'ü CHP'ye yine aynı oranla da AKP'ye destek verdikleri görülmektedir. Burada ilginç bir sonuç, bu yaş grubunda yer alan seçmenlerin %26.9'u ise henüz hangi partiye oy vereceğini belirlememiştir. Bu oranla 60 üzeri yaş grubunun en kararsız seçmen olduğu sonucuna varılabilir.

III.5.3. Eğitim Düzeyine Göre Siyasal Eğilim

Eğitimin siyasal davranış üzerindeki etkisi açısından bir çok araştırmacının hemfikir olduğu nokta, eğitim seviyesinin yükselmesi ile siyasal konulardaki bilgilerin artması, çok yönlü görüşler kazanılması, siyasal olayları düşünme, sorgulama ve çözüm önerileri getirebilmede, siyasal becerilerin artmasında, rasyonel davranışlarda bulunabilmede ve bireye meslek ve statü kazandırmada önemli bir etkiye sahip olduğudur (Gümüş, 2006 :15).

Campbell eğitimin siyasal davranış üzerindeki etkisini, “tek başına siyasal katılmayı açıklayabilecek unsurların belki de en güvenilirini resmi eğitimde geçen yılların sayısıdır” şeklinde açıklamıştır (Campbell, aktaran Baykal, 1970 : 56).

Araştırmamızda özellikle AKP, DTP, CHP ve MHP'ye oy verenlerin eğitim düzeyleri ile siyasal tercihleri arasında yakın ilişki bulunmuştur.

Öncelikle okuryazar olmayan deneklerin en çok tercih ettikleri parti, 2002 genel seçimlerinde %42.9'luk bir oranda AKP'dir. AKP'yi %28.6 oranıyla DEHAP takip etmektedir.

2002 genel seçimlerinde, eğitim seviyesi yükseldikçe AKP'ye verilen desteğin büyük oranda azaldığı görülmektedir. Yine aynı düşüş DEHAP için de geçerlidir.

Okuryazar olmayan deneklerin 2002 genel seçimlerinde, oy kullanma davranışını en çok yerine getiren seçmen kitlesi olduğu görülmektedir. Çünkü, eğitim seviyesi yükseldikçe oy kullanmadığını belirtenlerin oranı da yükselmektedir.

CHP ve MHP açısından bakıldığında ise eğitim seviyesi ile siyasal tercih arasında olumlu bir ilişkinin olduğu gözlemlenmektedir. 2002 genel seçimlerinde MHP'ye oy veren üniversite mezunlarında bir düşüş gözlemlenmekte ise de genel olarak eğitim seviyesi yükseldikçe, bu partiye oy verme eğiliminin de yükseldiği görülmektedir.

2007 genel seçimlerinde seçmenlerin destekleyecekleri siyasal partiler ile eğitim düzeyleri arasında da bir ilişki mevcuttur. Buna göre 2002 genel seçimlerinde olduğu gibi bu seçimlerde de, AKP ve DTP eğitim seviyesi düşük kesimlerden en çok desteği görmektedir. Buna karşın MHP ve CHP, daha çok eğitim seviyesi yüksek seçmenlerden oy almaktadır.

2007 genel seçimlerinde hangi partiye oy vereceğine henüz karar vermemiş olan seçmenin ise eğitim seviyesi yüksek kesimlerin olduğu gözlemlenmiştir. Eğitim seviyesi ile kararsızlık arasında negatif bir ilişki saptanmıştır.

III.5.4. Mesleklere Göre Siyasal Eğilim

Araştırmada yer alan seçmen kitlesi, meslek yapısına göre de önemli bir farklılık arz etmektedir. Farklı oranlarda esnaf, serbest meslek, memur, işçi, emekli, ev kadını, çiftçi ve öğrenci gibi değişik kategorilerden kişiler, araştırma kapsamına alınmıştır. Deneklerin meslekleri ile siyasal parti tercihleri arasındaki ilişki aşağıdaki çizelgede sunulmuştur.

Esnaf olanların 2002 genel seçimlerindeki ilk tercihi %25 ile CHP'dir. CHP, esnaf kesiminden bu seçimlerde aldığı desteği, 2007 genel seçimlerinde alamamaktadır. 2007 genel seçimlerinde CHP'ye destek vereceğini belirten esnafların oranı %17.7'dir.

AKP açısından bakıldığında, 2002 genel seçimlerinde AKP'ye oy verdiğini belirten esnafların oranı %22.2'dir. 2007 genel seçimlerinde, AKP de tıpkı CHP gibi esnaflardan aldığı desteği azaltmıştır. Bu seçimlerde AKP'ye oy vereceğini söyleyen esnafların oranı %19.8'dir.

2002 genel seçimlerinde esnafların %15.7'si oy kullanmadığını belirtirken, 2007 genel seçimlerinde hangi partiye oy vereceğine henüz karar verememiş olan %17.7 oranında kararsız bir esnaf grubunun olduğu görülmektedir.

2002 genel seçimlerinde esnaflardan %13.3 oranında bir destek sağlayan MHP'nin 2007 genel seçimlerinde bu desteği artıracığı görülmektedir. 2007 genel seçimlerinde MHP'ye oy vermeyi düşünen %14.1'lik bir esnaf kesiminin olduğu gözlemlenmiştir.

Esnaf kesiminden oy kaybına uğrayan bir başka parti de DTP'dir. 2002 genel seçimlerinde esnafların %12.9'u DEHAP'a oy verdiğini belirtirken 2007 genel seçimlerinde DEHAP'a oy verecek olan esnafın oranı %10.1'e düşmüştür.

Esnaflardaki en büyük değişiklik ise hiçbir siyasal partiye oy vermediğini belirtenlerin oranındaki artıştır. 2002 genel seçimlerinde bu oran %0.8 iken, 2007 genel seçimlerinde %10.1'e ulaşmıştır. Bu sonuç esnaf kesiminin siyasal partilere olan güvensizliğini belirtmektedir.

Memurlar, 2002 genel seçimlerinde çok büyük bir oranda CHP'yi desteklediklerini belirtmişlerdir. Ancak bu desteğin 2007 genel seçimlerinde CHP açısından azaldığını belirtmek gerekir. 2002 genel seçimlerinde CHP, memurlardan %44.2 oranında bir destek sağlarken, 2007 seçimlerinde bu oran %34.7'ye kadar gerilemiştir. Bu sonuçla CHP'nin oy tabanının en çok memurlardan oluştuğunu söylemek mümkündür. Yine AKP de, CHP gibi memurların desteğini kaybeden bir başka parti görünümündedir. 2002 genel seçimlerinde AKP, memurlardan %16.3 oranında oy alırken, 2007 seçimlerin de memurların desteği %8.8 oranındadır.

Memurlar, siyasal partilere olan güvensizliklerini hiçbir partiye oy vermeyeceklerini belirterek dile getirmektedirler. Çünkü 2002 seçimlerinde hiçbir partiye oy vermediğini belirtenlerin oranı %0.7 iken, 2007 genel seçimlerinde bu oran %11.6 seviyesine kadar ulaşmaktadır.

MHP ise 2002 genel seçimlerinde memurlardan %9.5 oranında bir destek sağlarken, 2007 genel seçimlerinde bu desteğin arttığı görülmektedir. %13.6 oranındaki memur kesimi, gelecek seçimlerde MHP'ye oy vereceğini belirtmiştir.

2007 genel seçimlerinde hangi partiye oy vereceğine henüz karar vermemiş olan memur kesiminin oranı da oldukça yüksektir.

DEHAP açısından bakıldığında ise her iki seçimde de aynı oranla memurlardan destek sağladığı görülür. 2002 genel seçimlerinde DEHAP'a oy veren %3.4'lük memur kesiminin yine 2007 genel seçimlerinde aynı oranda DTP'yi destekleyeceği gözlemlenmiştir.

Ev hanımları büyük bir oranla AKP'ye destek vermektedir. 2002 seçimlerinde AKP'nin ev hanımlarından almış olduğu destek, %32.1'dir. Bu oranla AKP, kendisine oy veren meslek grupları içerisinde en çok oyu ev hanımlarından sağlamaktadır. Yine 2007 seçimlerine ilişkin olarak ev hanımlarının AKP'ye olan desteklerinin devam edeceğini öngörebiliriz.

Cinsiyete göre siyasal tercihlerde belirttiğimiz gibi bayan seçmenlerin erkek seçmenlere göre daha kararsız olduğu ev hanımlarının durumunda da kendisini göstermektedir. Ev hanımlarının %28.8'i, 2007 genel seçimlerinde, hangi partiye oy vereceğine karar vermemiştir. Bu oranla ev hanımları, diğer meslek grupları içerisinde en kararsız seçmen kitlesidir.

Ev hanımlarının %25.8'i, 2002 seçimlerinde CHP'yi tercih ettiğini belirtirken, 2007 seçimlerinde CHP'yi tercih edeceğini belirten ev hanımlarının oranı %21.7'dir.

2002 seçimlerinde %0.4'lük bir oranda hiçbir partiye oy vermediğini belirten ev hanımı bulunurken, 2007 seçimlerinde hiçbir partiye oy vermeyeceğini belirten ev hanımlarının oranında artış yaşanmaktadır.

MHP ve DTP ise ev hanımlarının çok büyük bir rağbet görememektedir. 2002 genel seçimlerinde ev hanımlarından %7.5 oranında bir destek gören MHP, bu oranını 2007 genel seçimlerinde %6.7 seviyesine düşürmüştür. DTP de MHP'de olduğu gibi oy oranını düşüren bir başka partidir. 2002 seçimlerinde sağlamış olduğu %3.3 oranındaki desteği, 2007 genel seçimlerinde göremeyecek olan DTP, ev hanımlarından sadece %1.7 oranında oy alabilmektedir.

Öğrenci olduğunu belirten deneklerin büyük bir kısmı 2002 seçimlerinde oy kullanmadığını belirtmiştir. Oy kullanan öğrenciler içerisinde ilk tercih %11.7 ile CHP'dir. AKP, öğrencilerden %7.8 oranında bir destek sağlarken, MHP %3.9, DEHAP %2.6 oranında destek görmüştür.

2007 genel seçimlerinde öğrencilerin %22.1'i, CHP'yi destekleyeceğini belirtmiştir. Öğrencilerin %22.1'inin ise hiçbir siyasi partiye, 2007 genel seçimlerinde destek vermeyeceğini belirtmesi oldukça ilginçtir. Bu oran, öğrencilerin siyasal partilere en güvensiz kesim olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

2002 genel seçimlerinde oy kullanmamış olan öğrencilerin 2007 seçimlerinde oy kullanacağı göz önüne alındığında genel olarak tüm siyasi partilerin oylarını arttıracığı görülmektedir. Ancak burada ilginç bir nokta olarak şunu belirtmek gerekir; ANAP, 2007 seçimlerinde meslek grupları içerisinde en çok desteği öğrencilerden sağlamaktadır.

İşçiler açısından bakacak olursak, bu meslek grubunu kamu işçileri ve özel sektörde çalışan işçiler olarak iki ana başlık altında topladık.

Kamu işçileri olarak çalışanların %35.5'i 2002 seçimlerinde CHP'yi desteklediğini belirtirken, 2007 seçimlerinde CHP'yi destekleyecek olan kamu işçilerinin oranında düşüş yaşanmış ve %32.3 olmuştur.

2002 seçimlerinde AKP'yi tercih ettiğini belirten kamu işçilerinin oranı %16.1 iken, 2007 seçimlerinde bu oranın %12.9 seviyesinde olacağı görülmektedir.

2007 genel seçimlerinde kamu işçilerinden desteğini artıran iki partiden birisi MHP, diğeri ise Genç Partidir. MHP, 2002 seçimlerinde kamu işçilerinden %16.1 oranında bir destek sağlarken, 2007 seçimlerinde bu destek %19.4'e çıkmıştır. Genç Parti'de 2002 seçimlerinde kamu işçilerinde %3.2 oranında bir destek görürken, 2007 seçimlerinde Genç Partiyi destekleyecek kamu işçilerinin oranı %6.5'e çıkmıştır.

Kamu işçilerinin tercihlerini belirtirken 2002 seçimlerinde hiçbir partiye oy vermediğini belirtenlerin olmaması dikkat çekicidir. 2007 seçimlerinde hiçbir partiye oy vermeyeceğini belirten kamu işçilerinin oranı ise %3.2'dir. Bunun yanı sıra kamu işçilerinin %9.7'si hangi partiye oy vereceğine henüz karar vermemiştir.

Özel sektörde işçi olarak çalışan kesim ise, 2002 seçimlerinde %24.5 oranında CHP'yi desteklediğini belirtirken, 2007 seçimlerinde bu desteğin %21.5'e düşeceği görülmektedir. Buna rağmen CHP 2007 seçimlerinde de özel sektörde çalışan işçilerin en çok destek verdikleri siyasal partidir.

2002 seçimlerinde oy kullanmadığını belirten %22.8 oranında özel sektör işçisi bulunurken, 2007 seçimlerinde oy vereceği partiye henüz karar vermemiş olan %16.5 oranında bir kesimle karşılaşmaktadır.

Özel sektör işçilerinin 2002 genel seçimlerinde AKP'ye olan %17.3'lük desteği, 2007 genel seçimlerinde %16.5 seviyesinde kalmıştır.

2007 genel seçimlerinde özel sektör işçilerinden desteğini artıran iki parti dikkat çekmektedir. Bu iki parti MHP ve DTP'dir. 2002 seçimlerinde DTP'ye oy verdiğini söyleyen özel sektör işçilerinin oranı %13.5 iken, bu oran 2007 genel seçimlerinde

%14.3 düzeyine çıkmıştır. MHP'de de aynı durum görünmektedir. 2002 seçimlerinde %11.4 oranında bir özel sektör işçisi desteği sağlayan MHP, 2007 genel seçimlerinde bu desteği artırarak %12.2 seviyesine çıkarmıştır.

Son olarak özel sektör işçilerinden 2002 genel seçimlerinde hiçbir siyasi partiye oy vermediğini belirtenlerin oranı %1.3 iken, 2007 genel seçimlerinde hiçbir partiye oy vermeyeceğini belirtenlerin oranında yaşanan artış sonucu bu oran %10.1'e kadar yükselmiştir. Bir diğer dikkat çekici husus ise, özel sektörde çalışan işçilerin hiçbiri, anketimizde yer alan siyasal içerikli sorulara cevap vermekten kaçınmamıştır. Diğer partilere verilen destek ise oldukça düşük düzeydedir. Hem 2002 hem de 2007 genel seçimlerine ilişkin olarak, özel sektör işçilerinin diğer partilere olan desteklerinde önemli bir değişim gözlemlenmemiştir.

III.5.5. Yerleşim Durumuna Göre Siyasal Eğilim

Büyük kentte, kasabada yada köyde oturan insanların siyasal yaşama aynı biçimde ve düzeyde katılmadıkları görülür. Büyük kentteki katılma, daha bağımsız ve daha bilinçli iken, kırsal kesimdeki katılma genellikle bağımlıdır. Bu bağımlılıkta eğitim düzeyinin yanında, toplumsal ilişkilerin ve genel olarak toplumsal ortamın etkisi daha fazladır. Küçük yerleşme birimlerindeki aile ilişkileri ve dayanışma bir yandan, bazı durumlardaki ağa ve benzeri toplumsal güçlerin etkisi öte yandan, kişinin bağımsız katılımını zorlaştırmaktadır (Kışlalı, 1987 : 187).

Deneklerin doğum yerleri il düzeyinde analiz etmenin mümkün olmayacağı gözönüne alınarak bölge düzeyinde ele alınmıştır. Mersin doğumlu deneklerin siyasal tercihlerine bakıldığında 2002 genel seçimlerinde %33.8 oranında CHP desteği göze çarpmaktadır. Buna karşılık %22.5 oranında oy kullanmadığını belirten Mersin doğumlu denek mevcuttur. AKP, Mersin doğumlu deneklerin %15.9'unun desteğini görürken, %12.1'i 2002 seçimlerinde MHP'ye oy verdiğini belirtmiştir. DEHAP'a oy verdiğini belirten Mersin doğumlu seçmenlerin oranı ise %2.7 düzeyindedir. Hiçbir partiye oy vermediğini belirten Mersin doğumlu seçmenlerin oranı %0.8'dir. Diğer partilere ise fazla ilgi gösterilmediği görülmektedir.

Mersin doğumlu seçmenlerin 2007 genel seçimlerinde ise yine ilk tercih olarak CHP'yi destekledikleri görülmektedir. Ancak CHP, 2007 genel seçimlerinde Mersin doğumlu seçmenlerin desteğini %28.8 düzeyine düşürmüştür. Bu seçmenlerin %19.8'i hangi partiye oy vereceğine karar vermiş değildir. AKP de Mersin doğumlu seçmenlerin desteğini azaltan bir başka partidir. 2007 seçimlerinde AKP'yi tercih edecek olan Mersin doğumlu seçmenlerin oranı %15.1'dir.

Mersin doğumlu seçmenlerin desteğini artıran tek parti MHP'dir. Bu seçmenlerin %13.7'si 2007 seçimlerinde MHP'ye oy vereceğini belirtmiştir.

2007 genel seçimlerinde hiçbir partiye oy vermeyeceğini belirten seçmenlerin oranı, çok büyük bir artış göstererek %10.4 seviyesine kadar çıkmıştır.

Diğer partilerin ise, Mersin doğumlu seçmenlerden, 2002 seçimlerinde oldukça düşük düzeyde bir destek sağladığı ve 2007 genel seçimlerinde bu desteğin daha da düşeceği görülmektedir.

Marmara bölgesinde doğan seçmenlerin ise çok büyük bir oranda CHP'yi destekledikleri görülmektedir. Hem 2002, hem de 2007 seçimlerinde CHP'yi destekleyen Marmara doğumlu seçmenlerin oranı %45.5'dir.

2002 seçimlerinde oy kullanmadığını belirten Marmara doğumlu seçmenlerin oranı %36.4 iken, 2007 seçimlerinde hiçbir partiye oy vermeyeceklerin oranı %9.1'dir. Bunun yanı sıra 2007 seçimlerine ilişkin olarak hala hangi partiyi destekleyeceğine karar vermemiş olan %13,6 oranında Marmara doğumlu seçmen bulunmaktadır.

Marmara doğumlu seçmenlerin, 2002 seçimlerine nazaran, 2007 seçimlerinde AKP'ye olan desteklerinde bir artış görülmektedir. 2002 seçimlerinde %9.1 düzeyinde olan destek, 2007 seçimlerinde %18.2 seviyesine ulaşmıştır.

MHP'nin 2002 seçimlerinde Marmara doğumlu seçmenlerden destek görmediği ancak 2007 seçimlerinde %4.5 düzeyinde bir destek sağladığı anlaşılmaktadır. Aynı olay DEHAP için de geçerlidir. 2002 seçimlerinde Marmara doğumlu seçmenlerden destek alamayan DEHAP, 2007 genel seçimlerinde %4.5 düzeyinde bir destek sağlamıştır.

Ege bölgesi doğumlu seçmenlerin 2002 seçimlerinde %30.0 oranında oy kullanmadığını belirtmesi oldukça ilginçtir. Bunun yanı sıra AKP'nin Mersinde yaşayan Ege bölgesi doğumlu seçmenlerden hiç destek görememesi de araştırmamız

içerisinde yer alan önemli bulgudur. Ege bölgesi doğumlu seçmenlerin %20'si 2002 seçimlerinde CHP'yi tercih ettiğini belirtirken, 2007 genel seçimlerinde bu desteğin %30'a çıktığı görülmektedir.

Ege bölgesi doğumlu deneklerin 2002 genel seçimlerinde %20 oranında desteklediği MHP, 2007 genel seçimlerinde bu seçmenlerden iki katı oranında daha fazla destek görmektedir. Mersinde yaşayan Ege bölgesi doğumlu seçmenlerin %20'si de 2007 genel seçimlerinde hangi siyasal partiye oy vereceğine henüz karar vermemiştir.

Akdeniz bölgesi doğumlu Mersinde yaşayan deneklerin 2002 genel seçimlerinde %34.4 oranla CHP'yi destekledikleri, %25.8 oranında oy kullanmadıkları, %14.8 oranında da AKP'ye oy verdikleri görülmektedir. MHP ise 2002 genel seçimlerinde bu seçmenlerden %14.1 oranında destek görmüştür.

2007 genel seçimlerinde oy verecekleri partiyi ise, %25.8 oranında CHP ve %15.6 oranında AKP olarak belirten Akdeniz bölgesi doğumlu seçmenlerin %14.1'nin de MHP'yi tercih edecekleri görülmektedir. Hiçbir partiye oy vermeyecek olan seçmen oranındaki artış da oldukça dikkat çekicidir. 2002 genel seçimlerinde hiçbir partiye oy vermediğini belirten Akdeniz bölgesi doğumlu seçmenlerin oranı %0.8 iken bu oran 2007 genel seçimlerinde %11.7'ye yükselmiştir.

Mersinde kentinde yaşayan Karadeniz bölgesi doğumlu denek sayısının çok olmamasına rağmen görüşülen deneklerin verdikleri cevaplardan yola çıkarak bu deneklerin 2002 genel seçimlerinde %45.5'nin CHP'ye oy verdiği görülmektedir. Bu seçmenlerin %18.2'si ise oy kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

AKP ve MHP'ye 2002 seçimlerinde aynı oranda destek veren Karadeniz bölgesi doğumlu deneklerin hiçbiri boş oy kullanmamıştır. Yine 2007 genel seçimlerinde de boş oy kullanacak Karadeniz bölgesi doğumlu seçmene rastlanmamıştır.

2007 seçimlerinde de CHP'ye %45.5 oranında destek veren bu seçmen kitlesi, AKP'ye olan desteğini %27.3 seviyesine yükseltmiştir. Buna karşılık 2007 seçimlerinde MHP'nin bu kesimden destek alamadığı görülmektedir. Karadeniz bölgesi doğumlu seçmenler, diğer seçmenlere göre en kararlı seçmen kitlesidir.

İç Anadolu doğumlu olup Mersinde yaşayan seçmenlerin %25.2'si 2002 seçimlerinde CHP'ye, yine aynı orandaki seçmen de bu seçimlerde AKP'ye oy vermiştir. İç Anadolu doğumlu seçmenlerin %16.5'i, 2002 seçimlerinde oy kullanmadığını belirtirken %14.2'si MHP'yi, %5.5'i de DSP'yi tercih etmiştir. 2002 seçimlerinde hiçbir partiye oy vermeyenlerin oranı %0.8 iken, bu oran 2007 seçimlerinde %11.8'e yükselmiştir.

2007 genel seçimlerinde oy verecekleri siyasal partiyi belirten İç Anadolu doğumlu seçmenlerin %22'si bu tercihini CHP'den yana kullanırken, MHP bu seçmenlerden aldığı desteği artırarak %19.7 düzeyine ulaşmıştır. %20.5 oranında bir kararsız seçmen kitlesinin olduğu görülmektedir. AKP'nin 2007 seçimlerinde bu seçmenlerden oldukça yüksek oranda bir oy kaybı yaşayacağı görülmekle birlikte hiçbir partiye oy vermeyecek olan seçmenlerin oranı da oldukça yüksektir.

Doğu Anadolu doğumlu seçmenlerin, 2002 seçimlerinde siyasal tercihi, %26.6 ile AKP'dir. %21.3 oranında DTP'ye oy verecek Doğu Anadolu doğumlu seçmen

kitlesi varken, bu seçmen kitlesinin %19.5'i de 2002 genel seçimlerinde CHP'ye oy verdiğini belirtmiştir. Oy kullanmadığını belirtenlerin oranı ise %16.6'dır.

Doğu Anadolu doğumlu seçmen kitlesinde yaşanan en büyük değişiklik ise 2002 genel seçimlerinde %5.9 oranla MHP'ye destek veren seçmen varken, 2007 seçimlerinde ilginç bir şekilde bu oran %7.7'ye çıkmıştır. Bunun yanı sıra DTP'nin çok büyük bir oranda destek kaybettiği ve seçmenlerin sadece %13.6'sından oy alabildiği görülmektedir. Oy kaybeden bir başka parti de CHP'dir. 2007 genel seçimlerinde CHP'ye oy vereceğini belirten Doğu Anadolu doğumlu seçmenlerin oranı %16.6'ya kadar düşmüştür.

Bu partilerin oy kaybetmesine paralel olarak AKP'nin oy oranında artış yaşanmıştır. Aynı seçmen kitlesinin %10.1'i de hiçbir siyasi partiye oy vermeyeceğini, %15.4'ü de hangi partiye oy vereceğine karar vermediğini belirtmiştir.

Güneydoğu Anadolu doğumlu seçmenlerin siyasal tercihleri ise bir çok parti açısından son derece önemlidir. MHP ve CHP'nin en az oy kazandığı seçmen kitlesi Güneydoğu Anadolu doğumlu seçmenlerdir. Buna karşılık DTP'nin ise en yüksek oy sağladığı seçmen kitlesidir. DEHAP, 2002 seçimlerinde bu kitleden %22.7 oranında destek sağlamış, 2007 genel seçimlerinde de bu oranı %25.2 düzeyine çıkarmıştır.

Mersin'de 2002 genel seçimlerinde en yüksek oyu Güneydoğu Anadolu doğumlu seçmenlerden sağlayan AKP, %34.4 düzeyinde olan oranını 2007 genel seçimlerinde koruyamayarak %23.3 düzeyine düşürmüştür. CHP'nin 2002 seçimlerinde %11.0 düzeyindeki seçmen desteği, 2007 seçimlerinde %8.6'ya düşmüştür. MHP ise hem 2002 hem de 2007 seçimlerinde en düşük oy yüzdesini bu seçmen kitlesinden

almıştır. 2002 seçimlerinde %14.7 oranında oy kullanmadığını belirten, 2007 seçimlerinde de hangi partiye oy vereceğine karar vermeyen %23.3 oranında Güneydoğu Anadolu doğumlu seçmen bulunmaktadır.

Yurt dışı doğumlu seçmenlerin ise %33.3 oranında CHP'ye destek verdikleri görülmektedir. MHP bu seçmenlerden her iki seçimde de %16.7 oranında destek sağlarken, AKP yalnızca 2007 genel seçimlerinde %16.7'lik bir destek görmektedir. Bunun yanı sıra DSP, 2002 seçimlerindeki %16.7'lik desteği tamamıyla kaybetmiştir. Yurt dışı doğumlu seçmenlerin %33.3'ü 2002 genel seçimlerinde oy kullanmadığını belirtirken, yine %33.3'ü 2007 genel seçimlerinde hangi partiye oy vereceğine karar vermemiştir.

Bireyin içinde yaşadığı toplumun bünyesinde barındırdığı, değer, inanç, tutum ve davranışları tanıması, öğrenmesi ve özümsemesi açısından bakıldığında Kağıtçıbaşı'nın da belirttiği gibi toplumsallaşma en genel ifadeyle, “insan yavrusunun toplumun bir üyesi haline gelmesi, yani ailesinin, akraba ve komşuluk düzeyinin şehir ve köyün ve nihayet ulusun bir parçası olduğunu öğrenmesi” olarak algılanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1996 : 245). Toplumsal yapı içinde doğumdan başlayarak hayat boyunca içine girdiği toplumsallaşma süreci ile bir etkileşim yumağı içine giren birey, bu süreç içerisinde farklılaşıp geliştirmekte; hem toplumsal yapıdan söz konusu şekilde etkilenen hem de onu etkileyen bir sürecin aktörü olarak yerini almaktadır. Bu açıdan bireyin uzun süre yaşadığı toplumsal mekan da onun siyasal tercihlerini belirlemesi açısından son derece önemlidir. Bu nedenle deneklerin uzun süre yaşadıkları mekan ile siyasal tercihleri arasındaki ilişki aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Uzun süre küçük yerleşim yerlerinde yaşayan seçmenlerin %23.1'i, 2002 seçimlerinde AKP'ye oy vermişlerdir. Yine bu seçmenlerin %23.1'i, 2002 seçimlerinde DEHAP'ı desteklerken, %23.1'i de oy kullanmadığını bildirmiştir. CHP'nin bu seçmenlerden gördüğü desteğin %15.4, MHP ve DSP'nin ise %7.7 oranında olduğu görülmektedir. 2007 seçimlerine ilişkin en kararlı seçmenler, 0 – 5.000 nüfuslu yerleşim yerlerinde uzun süre yaşayan seçmenlerdir. 2007 seçimlerinde bu seçmenlerin %30.8 gibi yüksek bir oranda CHP'yi desteklemeleri dikkat çekicidir. AKP, DTP ve MHP 2002 seçimlerindeki oy oranlarını korurken, bu seçmenlerin %7.7'si hiçbir partiye oy vermeyeceğini belirtmiştir. DSP ise 2007 seçimlerinde bu seçmenlerden destek görememektedir.

Nüfusu 5.000 – 20.000 gibi yerleşim yerlerinde uzun süre yaşayan seçmenlerin 2002 seçimlerinde ilk tercihi %29.6 oranla AKP'dir. AKP'nin bu oranla desteklenmesi seçmen tabanının en çok bu yerleşim yerlerinde yaşayanlar olduğunu göstermektedir. DEHAP'ın 2002 seçimlerinde almış olduğu %25.9 orandaki destek de bu partinin en yoğun seçmen kitlesine, nüfusu 5.000 – 20.000 olan yerleşim yerlerinde kavuştuğu söylenebilir.

DYP açısından bakıldığında ilginç bir biçimde 2002 seçimlerinde bu yerlerde uzun süre yaşayan seçmenlerden görmüş olduğu destek %11.1 düzeyindedir. 2007 genel seçimlerinde ise bu destek %14.8 seviyesine çıkmaktadır. MHP'de 2007 seçimlerinde bu yerleşim yerlerinde uzun süre yaşayan seçmenlerden almış olduğu desteği artırmaktadır. 2002 seçimlerinde görmüş olduğu %7.4 oranındaki desteğin, 2007 seçimlerinde %11.1'e çıkması MHP açısından önemlidir. 2002 seçimlerindeki destek oranını düşüren partiler ise DTP, AKP ve CHP'dir. Bunun yanı sıra 2007

seçimlerinde hiçbir partiye oy vermeyeceğini belirten %7.4 oranında da uzun süre 5.000 – 20.000 nüfuslu yerleşim yerlerinde yaşıyan seçmenler vardır.

Nüfusu 20.000 ile 100.000 arasında yer alan yerleşim yerlerinde uzun süre yaşıyan seçmenlerin %25'i, 2002 seçimlerinde oy kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Bu oran oy kullanmayan seçmenlerin büyük bir kısmının bu yerleşim yerlerinde uzun süre yaşadığını göstermektedir. Oy kullanan seçmenlerin %18.8'i DEHAP'ı, %17.2'si CHP'yi, %12.5'i ise AKP'yi desteklemiştir.

2007 genel seçimlerine ilişkin olarak bu seçmenlerin %26.6'sının hangi partiye oy vereceğine karar vermediği, karar verenler içerisinden %18.8'sinin ilk tercih olarak DTP'yi destekledikleri, %15.6 oranında da CHP tercihi ön plana çıkmaktadır. Hiçbir partiye oy vermeyecek olanların oranı ise diğer yerleşim yerlerindeki hiçbir partiye oy vermeyecek olanların oranının oldukça üzerindedir. Aynı zamanda bu seçmen kitlesi MHP'nin en az destek gördüğü seçmen kitlesidir. MHP'ye verilen destek 2002 seçimlerinde %6.3 düzeyinde iken, 2007 genel seçimlerinde %1.6'dır.

Uzun süre 100.000 –500.000 nüfuslu kentlerde yaşıyan seçmenlerin tercihlerine bakıldığında, bu seçmenlerin %31.3' 2002 seçimlerinde CHP'ye, %26'sı ise AKP'ye oy vermişlerdir. 2002 seçimlerinde oy kullanmadığını belirtenlerin oranı %13.5 iken, DEHAP'a oy verdiğini söyleyenlerin oranı %11.5'dir.

2007 genel seçimlerinde bu seçmenlerin tercihleri değişmiştir. Bunun en önemli göstergesi ise CHP'ye verilen desteğin %17.7 seviyesine inmesidir. 2007 seçimlerinde AKP %25 oranla en çok tercih edilen siyasal parti iken, DEHAP'ı destekleyen seçmenlerin oranı %7.3'e düşmüştür. %24 oranında bir kararsız seçmen kitlesinin

varlığının yanı sıra bu kentlerde uzun süre yaşayan seçmenin %10.4'ü hiçbir siyasal partiye oy vermeyeceğini dile getirmiştir.

Büyük kentlerde uzun süre yaşayan seçmenlerin %30.5'i, 2002 seçimlerinde CHP'yi, %22.9'u AKP'yi, %10.8'i MHP'yi, %3.6'sı ise DEHAP'ı tercih etmişlerdir. Oy kullanmadığını belirtenlerin oranı ise %20.3'tür. 2007 genel seçimlerinde %25.6 oranında CHP'ye oy vereceğini belirten seçmenlerin %20.8'i de kararsızdır. 2007 genel seçimlerinde AKP, seçmen desteğini %19.5 seviyesine düşürmüş, MHP ise %12.9'a yükseltmiştir. 2002 seçimlerinde hiçbir partiye oy vermediğini bildirenlerin oranı %0.8 iken, 2007 genel seçimlerinde bu oran %10.4'tür.

Uzun süre metropollerde yaşadığını belirten seçmenlerin %24.1'i, 2002 seçimlerinde CHP'ye oy verdiğini, %22.3'ü de oy kullanmadığını belirtmişlerdir. AKP, 2002 seçimlerinde bu seçmen kitlesinden %18.6 oranında destek görürken, DEHAP %11.9, MHP %10.7 oranında seçmen desteği sağlamıştır. 2007 seçimlerinde de ilk tercih CHP'dir. Bu seçmenlerin %22.6'sı 2007 seçimlerinde CHP'ye oy vereceğini belirtirken, kararsız olan seçmenlerin oranı %16.5 düzeyindedir. Seçmen tercihlerinden AKP'nin ve DTP'nin 2007 seçimlerinde bu kesimden oy kaybedeceğini, MHP'nin ise oy kazanacağını söylemek mümkündür. Uzun süre metropollerde yaşayan seçmenlerin en ilginç tercihi ise Genç Parti'ye verdikleri destektir. Genç Parti 2007 genel seçimlerinde bu seçmenlerden %4.0 oranında destek görürken, Genç Partinin en fazla destek gördüğü seçmen kitlesinin, metropollerde uzun süre yaşayan seçmenler olduğu anlaşılmaktadır.

**Çizelge – 30 : Mersinde İkamet Etme Sürelerine Göre
2002 ve 2007 Genel Seçimlerinde Siyasal Tercihler (%)**

Siyasal Tercih	Genel Seçimler	Mersinde İkamet Etme Süresi				Ortalama
		1 – 5	6 – 10	11 – 15	15 +	
AKP	2002	22,4	21,2	24,7	20,6	21,3
	2007	18,6	15,3	22,1	18,6	18,4
ANAP	2002	-	0,7	2,6	2,1	1,6
	2007	0,6	1,5	2,6	0,6	0,9
CHP	2002	20,5	24,1	23,4	29,6	26,9
	2007	16,1	26,3	20,8	24,0	22,8
DEHAP / DTP	2002	5,6	10,2	16,9	8,5	8,9
	2007	4,3	13,1	10,4	7,0	7,7
DSP	2002	0,6	2,9	3,9	1,9	2,0
	2007	0,6	-	-	1,0	0,7
DYP	2002	7,5	3,6	2,6	2,4	3,4
	2007	6,2	3,6	2,6	1,9	2,9
MHP	2002	8,1	11,7	6,5	10,7	10,1
	2007	14,3	11,7	11,7	10,6	11,4
Genç Parti	2002	1,2	0,7	3,9	1,6	1,6
	2007	0,6	4,4	3,9	3,5	3,2
Hiçbiri	2002	-	1,5	1,3	0,6	0,7
	2007	13,7	9,5	6,5	9,8	10,1
Diğer	2002	1,2	0,7	1,3	2,4	1,9
	2007	2,5	-	-	1,9	1,6
Cevap yok	2002	1,9	2,2	-	1,1	1,3
	2007	0,6	0,7	-	0,8	0,7
Oy kullanmadım	2002	31,1	20,4	13,0	18,4	20,3
Kararsız	2007	21,7	13,9	19,5	20,3	19,6
Toplam	2002	100	100	100	100	100
Toplam	2007	100	100	100	100	100

Kentleşme sürecine bağlı olarak ortaya çıkan kentlileşme, kentleşmenin toplumsal değişme boyutunu ifade etmektedir. Kentte toplumun her tabakasından insan bir araya gelmektedir. Kent yaşamının ve fiziksel mekan belirleyicilerinin empoze ettiği koşullar, insanların karşılıklı bağımlılık ilişkileri içinde yaşamalarını gerektirmektedir. Köy ailesinin kent ailesine dönüşümü, bir yandan kent ailesinin değerlerini benimsemesi, öte yandan kırsal aile değerlerini ve buna bağlı davranış kalıplarını terk etmesi ile bağlantılıdır. Kentlileşme, ya da kentli olmak birey ölçeğindeki bir değişim sürecidir. Bu süreç, toplum ölçeğindeki kentleşme sürecinin birey ölçeğindeki yansımasıdır ve sosyal psikolojik yönü ağırlıklı olan bir süreci içerir (Erkut, 1991 :52). Kentlileşme, kentleşme akımı sonucunda, toplumsal değişimin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında, tinsel ve özdeksel yaşam biçimlerinde değişiklikler yaratması sürecidir (Keleş, 1998 : 86).

Kentlileşme süreci kişinin kente özgü işlerde çalışması, hem kente özgü davranış kalıplarını benimsemesi, hem de kentin sunduğu tüm olanaklardan yararlanması yönünde bir değişimdir. Bu değişim süreci aynı zamanda bireyin tutum ve davranışlarında da ortaya çıkmaktadır.

Denizli kentine yönelik olarak, kentte yaşam süresinin seçmen davranışı üzerindeki etkilerinin araştırıldığı bir çalışmada, kentte yaşam süresine bağlı olarak kentlilerin seçimlere katılımı, parti tercihleri, seçilen partilerin siyasi yelpazedeki konumları ve parti tercihindeki istikrara ilişkin farklılıklar gösterdiği bulunmuştur (Torlak ve Polat, 2007 : 163). Bu açıdan araştırmamız bünyesinde yer alan deneklerin Mersinde ikamet etme süreleri ile siyasal tercihleri karşılaştırmalı olarak incelendiğinde; Mersinde ikamet etme süresi 1 ile 5 yıl arasında olan seçmenlerin

%31.1'i, 2002 seçimlerinde oy kullanmamıştır. Bu seçmenlerin %22.4'ü, AKP'ye oy verdiğini söylerken, %20.5'i CHP'yi tercih etmiştir. MHP'ye oy verenlerin oranı ise %8.1'dir. DYP ise Mersinde ikamet etme süreleri açısından en çok oyu 1 – 5 yıldır Mersinde yaşayan seçmenlerden almaktadır. 2007 genel seçimlerinde bu seçmenlerin %21.7'sinin kararsız olduğu görülmektedir. Bu oranla, en kararsız seçmenin 1 ile 5 yıl arası Mersinde ikamet eden seçmen kitlesi olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. AKP'nin bu seçmenlerden 2007 genel seçimlerinde sağlayacağı destek %18.6, CHP'nin ise %16.1'dir. MHP bu grupta yer alan seçmen desteğini arttırarak %14.3 seviyesine çıkarmıştır. Mersinde ikamet etme süresi en az olan bu seçmenlerin %13.7'si de 2007 seçimlerinde hiçbir siyasi partiye oy vermeyi düşünmemektedir. DEHAP açısından bakıldığında en az desteği bu seçmenlerden görmektedir. 2002 seçimlerinde %5.6 seviyesinde olan desteğin, 2007 seçimlerinde %4.3 düzeyine inmiştir.

Mersinde ikamet etme süresi 6 ile 10 yıl arasında olan seçmenlerin 2002 seçimlerinde ilk sırada %24.1 ile CHP'yi destekledikleri görülmektedir. 2007 seçimlerinde CHP bu oranı %26.3'e çıkarmıştır. 2002 seçimlerinde AKP'ye %21.2 oranında destek olan seçmenler, 2007 seçimlerinde ise aynı oranda destek vermemektedirler. 2002 seçimlerinde oy kullanmamış %20.4 oranında bir seçmen kitlesiyle karşılaşılırken, MHP bu seçmenlerden %11.7 oranında destek görmüştür. DEHAP'a oy verenlerin oranı ise %10.2 düzeyindedir. 2007 genel seçimlerinde DTP, DEHAP'ın almış olduğu desteği arttırmış ve %13.1 oranına ulaşmıştır. 6 – 10 yıldır Mersinde yaşayan seçmenlerin %9.5'i 2007 seçimlerinde hiçbir partiye oy vermeyeceğini belirtirken, %13.9'u da kararsızdır.

Mersinde ikamet etme süresi 11 – 15 yıl olan seçmenler, hem 2002 hem de 2007 seçimlerinde ilk tercihlerini AKP olarak belirtmişlerdir. AKP, 2002 seçimlerinde %24.7, 2007 seçimlerinde %22,1 destekle en yüksek seçmen tabanına bu seçmenlerde ulaşmıştır. İkinci tercih ise yine her iki seçim için de CHP'dir. CHP bu seçmen kitlesinden 2002 seçimlerinde %23.4 oranında destek görürken, 2007 seçimlerinde %20.8 oranında destek görmektedir. Seçmenlerin %16.9'u, 2002 seçimlerinde DEHAP'a oy vermiş, 2007 seçimlerinde ise DEHAP'a oy verecek olanların oranı %10.4'e düşmüştür. MHP ise 2002 seçimlerinde görmüş olduğu %6.5 oranındaki desteği, 2007 seçimlerinde %11.7 seviyesine çıkarmaktadır.

Mersinde en uzun süre yaşayan seçmen kitlesinin Mersinin yerlileri olduğu gözönüne alınarak yapılan incelemede, bu seçmen kitlesinin %29.6'sı 2002 seçimlerinde CHP'ye oy vermiştir. CHP, 2007 seçimlerinde ise %24 oranında destek görmektedir. AKP açısından bakıldığında 2002 seçimlerinde %20.6'lık bir desteğin varlığı ile karşılaşılmaktadır. Bunun yanı sıra AKP, 2007 seçimlerinde bu seçmen kitlesinde %18.6 oranında bir oy kazanmaktadır. 2002 seçimlerine katılan bu seçmenlerin %18.4'ü oy kullanmadığını, %10.7'si de MHP'ye oy verdiğini belirtmiştir.

2007 seçimlerinde hiçbir partiye oy vermeyecek olan %9.8'lik bir seçmen kitlesinin yanı sıra, %7.0 oranında da DTP'yi destekleyecek olan seçmen mevcuttur.

Bu sonuçlarla Mersinde yaşam süresi ile siyasal parti tercihi ilişkisi anlamlı olabilmektedir. CHP, Mersinde yaşam süresi en çok olan 15 yıl ve üzeri seçmen kitlesinden en çok desteği görürken, en az desteği 1 – 5 yıldır yaşayanlardan almaktadır. DYP ise 1 – 5 yıldır Mersinde yaşayanlardan en çok oyu almakta iken, uzun

süredir Mersinde yaşayanlardan fazla destek görmemektedir. AKP, Genç Parti ve DTP ise en çok desteği 11 – 15 yıldır Mersinde yaşayan seçmenlerden görmektedir. En kararsız seçmen kitlesi ise Mersinde ikamet etme süresi en az olan seçmenlerdir.

III.5.6. Aile Yapısına Göre Siyasal Eğilim

Seçmen, oy verme kararını verirken pek çok etmenden etkilenir. Bunlar arasında en önemlileri olarak, siyasal etkenler (siyasi partinin lideri, adayları, ideolojisi vb.), psikolojik etmenler (ait olma, yakınlık duyma vb.) ve referans gruplarının etkisi sayılabilir. Referans grupları içerisinde şüphesiz aile en önemli unsurdur.

Aile, çocukların bir siyasal partiye karşı duygusal bir bağ geliştirmesinin temelinde yatan bir etkidir. Kimi araştırmacılara göre, çocukların siyasal toplumsallaşma sürecinde, siyasal parti kimliğinin aşılmasında, aile en büyük faktördür. Ailede anne – baba – çocuk arasında siyasal bilgi alışverişinin olması, çocukların küçük yaşta bir siyasal parti seçmelerinin yanında, seçilen partinin anne – babanın desteklediği siyasal parti olma olasılığını da artırmaktadır (Aydın ve Özbek, 2004: 144). Anne–babanın seçmen tercihlerinde çocukları üzerindeki etkisinin yanında eşlerin de birbirleri üzerindeki etkisi konunun bir başka boyutudur. Bu nedenle bireyin aile yapısı ile siyasal tercihi arasında bir ilişkinin varlığından söz etmek için, seçmenlerin oy verecekleri siyasi partiyi belirlemede, aile bireylerinden etkilenme düzeylerinin incelenmesi gerekmektedir. Bunun için araştırmamızda aile yapısı ile bireyin siyasal tercihi arasındaki ilişki incelenmiştir.

Ailede yaşayan birey sayısı ile siyasal tercih arasındaki ilişki AKP, CHP, DEHAP (DTP), DSP ve MHP’de açıkça görülmektedir.

AKP’ye oy veren seçmenlerin büyük bir kısmının geniş aile yapısında olduğu görülebilir. Özellikle ailesinde kendisi ile birlikte 6 ve daha fazla sayıda birey olduğunu belirten seçmenler bu partiye oy vermektedir. Ailede yaşayan birey sayısı arttıkça AKP’ye verilen destek de artmaktadır. O halde AKP’nin daha çok geniş aile yapısına sahip seçmenlere hitap ettiğini söyleyebiliriz.

CHP ise daha çok çekirdek aile yapısına sahip seçmenlerden destek görmektedir. Ailede yaşayan birey sayısı arttıkça CHP’ye verilen destek azalmaktadır. Özellikle ailesinde kendisi ile birlikte 2 kişinin yaşadığını belirtenlerin %36.2’si 2002 seçimlerinde CHP’ye oy verdiğini belirtirken, 2007 seçimlerinde de bu oran %28.5’dir.

DEHAP (DTP) açısından da AKP’ye benzer bir durumdan söz edilebilir. Ailede yaşayan birey sayısı arttıkça DEHAP (DTP)’ye verilen destek artmaktadır. Dolayısıyla DEHAP (DTP)’de geniş aile kesimlerinden daha fazla destek görmektedir.

DSP’nin daha çok çekirdek aileden destek gördüğü, ailede yaşayan birey sayısı arttıkça DSP’nin görmüş olduğu desteğin azalmasından anlaşılmaktadır. MHP’nin seçmen tabanı için de çekirdek aileden söz etmek mümkündür. MHP, ailesinde kendisi ile birlikte 2, 3 ve 4 kişinin yaşadığını belirtenlerden yüksek düzeyde destek sağlamaktadır.

III.6. Gelir Düzeyine Göre Siyasal Eğilim

Demokratik ülkelerde ekonomik beklentilerin seçmenlerin oy verme davranışı üzerindeki etkileri konusu uzun süredir siyaset bilimcilerin önemli gündem maddelerinden birini oluşturmaktadır. Antony Downs'ın 1957'de yayımlanan *Demokrasinin Ekonomik Teorisi* adlı kitabından sonra gelişmiş ülkelerde yapılan ampirik çalışmalar, ekonomik faktörlerin oy verme davranışı üzerindeki etkisi konusunda oldukça geniş bir literatür oluşturmuştur. Bu konuda Goodhart ve Bhansali'nin İngiliz seçimleri üzerine, Kramer'in de Amerikan seçimleri üzerine yaptıkları incelemelerde, iktidar partilerinin oylarında görülen dalgalanmaların büyük ölçüde izlenen ekonomik politikaların başarısına ya da başarısızlığına göre değiştiğini tespit etmişlerdir. Kısaca "ekonomik oy verme" diye adlandırılan teori, "sorumlu seçmen" düşüncesine dayanmaktadır. Buna göre seçmenler, ülke ekonomisinin performansından iktidardaki partiyi (ya da partileri) sorumlu tutarlar ve bu sorumluluk bilincine göre oy verirler. Buna göre ülkedeki genel refahın artışı izleyen dönemlerde yapılan seçimlerde, seçmenlerin iktidardaki partinin adaylarına daha fazla destek vermesi, genel refahın azaldığı dönemlerde ise iktidardan desteğini çekerek cezalandırması beklenir (Akgün, 2002 :67-68).

Türkiye'de yaşanan 2001 ekonomik krizi, bu yaklaşımının sınanması açısından son derece önemlidir. Zira 1999 seçimleri ile iktidara gelen partilerin krizden sonraki seçimlerde seçmenlerden almış oldukları destek, bu teoriyi açıklamaktadır. 1999 seçimlerinde iktidara gelen partilerin 2002 seçimlerinde almış oldukları oylardaki düşüş, büyük bir oranda 2001 yılında yaşanan ekonomik krize bağlanabilir.

2001 yılı verilerine göre il bazında Kişibaşı Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Çizelge – 32’de belirtilmiştir. 2001 yılı verileri bizim açımızdan son derece önemlidir. Çünkü 2001 ekonomik krizinin seçmenler üzerindeki etkisini 2002 seçim sonuçları ile karşılaştırma imkanı bulabilmekteyiz.

Çizelge – 32 :
2001 Yılı Verilerine Göre
İl Bazında Kişi Başı Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (\$)

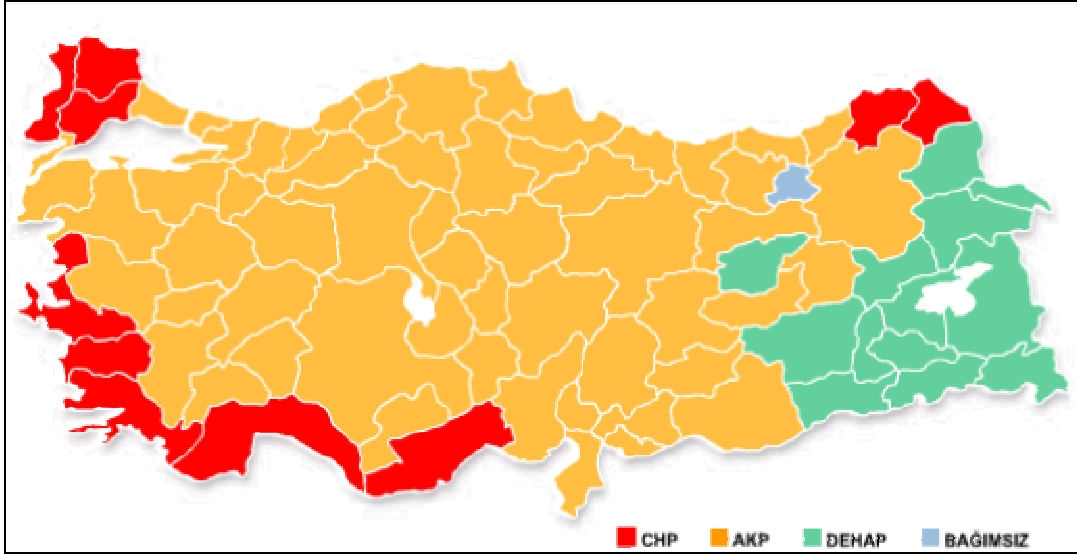
İL ADI	KBGSYİH ⁶ (\$)	İL ADI	KBGSYİH (\$)	İL ADI	KBGSYİH (\$)	İL ADI	KBGSYİH (\$)
Adana	2339	Bursa	2507	İzmir	3215	Nevşehir	2117
Adıyaman	918	Çanakkale	2335	Kahramanmaraş	1584	Niğde	1781
Afyon	1263	Çankırı	1136	Karabük	1587	Ordu	1064
Ağrı	568	Çorum	1654	Karaman	2012	Osmaniye	1157
Aksaray	966	Denizli	2133	Kars	886	Rize	1897
Amasya	1439	Diyarbakır	1313	Kastamonu	1781	Sakarya	2108
Ankara	2752	Düzce	1142	Kayseri	1806	Samsun	1680
Antalya	2193	Edirne	2403	Kilis	1817	Siirt	1111
Ardahan	842	Elazığ	1704	Kırkkale	2725	Sinop	1459
Artvin	2137	Erzincan	1158	Kırklareli	3590	Sivas	1399
Aydın	2017	Erzurum	1061	Kırşehir	1488	Şanlıurfa	1008
Balıkesir	2005	Eskişehir	2513	Kocaeli	6165	Şırnak	638
Bartın	1061	Gaziantep	1593	Konya	1554	Tekirdağ	2498
Batman	1216	Giresun	1443	Kütahya	1805	Tokat	1370
Bayburt	1017	Gümüşhane	1075	Malatya	1417	Trabzon	1506
Bilecik	2584	Hakkari	836	Manisa	2459	Tunceli	1584
Bingöl	795	Hatay	1757	Mardin	983	Uşak	1436
Bitlis	646	İğdır	855	Mersin	2452	Van	859
Bolu	4216	Isparta	1510	Muğla	3308	Yalova	3463
Burdur	1951	İstanbul	3063	Muş	578	Yozgat	852
						Zonguldak	2969

Kaynak : www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi : 14.09.2007

⁶ Kişi Başı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (\$)

2002 seçim sonuçları ile 2001 ekonomik krizi sonrasında illerin kişi başına düşen GSYİH'ları karşılaştırıldığında gelir düzeyi ile seçmen tercihi arasındaki ilişkiye ışık tutacak verilere ulaşılabilir.

Çizim – 2 :
2002 Genel Seçim Sonuçlarında
İllere Göre Birinci Siyasi Partiler

Kaynak : <http://www.ntvmsnbc.com/modules/secim2007/secim2002/>, Erişim tarihi : 09.09.2007

Çizelge – 32’de KBGSYİH’ları en düşük illerin Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da yer alan iller olduğu görülmektedir. Yukarıdaki çizelgeye göre, KBGSYİH’sı en düşük iller sırası ile Ağrı, Muş, Bitlis, Şırnak ve Hakkari’dir. Çizim – 2’de dikkat edilecek olursa bu illerin bir başka özelliği 2002 genel seçimlerinde DEHAP’ın birinci parti olarak çıktığı iller olmalarıdır.

2002 genel seçim sonuçlarına göre, DEHAP’ın birinci parti olduğu bu illerin toplam KBGSYİH ortalaması 934 \$’dır. Böyle bir KBGSYİH’nın ortaya çıkardığı sonuç, DEHAP seçmenlerinin alt gelir grubunda yer alan seçmenlerden oluştuğunu göstermesidir.

Sarıbay'ın 1973 seçimleri verilerini dikkat alarak yaptığı çalışmada illeri gelişmişlik düzeyi bakımından “gelişmiş”, “az gelişmiş” ve “orta gelişmiş” olarak 3'lü bir ayrıma tabi tuttuğunu gözönüne alır ve aynı ayrımı 2001 verilerini dikkate alarak gerçekleştirirsek, DEHAP'ın az gelişmiş illerden oy aldığını söyleyebiliriz.

3 Kasım 2002 genel seçim sonuçlarına göre CHP'nin birinci parti olarak çıktığı iller ise, Artvin, Mersin, Antalya, Muğla, Aydın, İzmir, Tekirdağ, Kırklareli, Edirne ve Ardahan'dır. Ardahan hariç olmak üzere diğer illerin KBGSYİH rakamları 2000 \$'ın üzerindedir. CHP'nin birinci parti olarak çıktığı bu illerin toplam KBGSYİH ortalamaları ise 2465 \$'dır. Bu sonuçla CHP seçmeninin daha çok gelir düzeyi yüksek seçmenlerden oluştuğu görülebilir. Sarıbay'ın ayrımına göre CHP, bu seçimlerde daha çok gelişmiş illerden oy sağlamıştır.

2002 genel seçimleri ile ilk kez bir seçime giren AKP ise, Çizim – 2'de de görülebileceği gibi Kuzey kıyı şeridi ve iç kesimlerde kalan illerden oy almıştır. Bu illerin toplam KBGSYİH ortalamaları ise 1834 \$'dır. AKP, metropol kentlerden oy sağlamasına rağmen, Türkiye genelinde birinci parti olarak çıktığı illerin toplam KBGSYİH ortalaması 2000 \$'ın altındadır.

1000 \$ ve altını “alt gelir grubu”, 1000 \$ - 2000 \$ arasını “orta gelir grubu”, 2000 \$ ve üzerini “üst gelir grubu” kabul edersek, CHP'nin “üst gelir grubu”ndan, AKP'nin “orta gelir grubu”ndan ve DEHAP'ın “alt gelir grubu”ndan oy kazandığı teşhisini ortaya koyabiliriz.

Burada bir noktayı tekrar belirtmek gerekir. Seçmen tercihini etkileyen bir çok unsurun varlığı, gelir ile siyasal tercih arasındaki ilişkiyi ortaya koymada, siyasal

tercihin yalnızca gelir düzeyine bağlı olduğu sonucunu ortaya koymaya imkan vermemektedir.

Mersinde yaşayan seçmenlerin gelir düzeyleri ile siyasal tercihleri arasındaki ilişki ortaya koyabilmek için deneklerin aylık ortalama gelir düzeyleri ile 1999, 2002 ve 2007 genel seçimlerinde destekledikleri siyasal partiler karşılaştırılmıştır. Bunun yanı sıra seçmenlerin kendilerini hangi gelir düzeyinde gördükleri yani algısal gelir düzeyi ile siyasal tercih ilişkisi de kapsam içine alınmıştır.

Gelir düzeylerine göre siyasal partilerin tabanları incelendiğinde, bu değişkenle yakından ilişkili diğer değişkenlerin meslek grupları ve eğitim düzeyleri olduğu görülmüştür. Yapılmakta olan meslekle, elde edilen gelir arasında doğrudan bir ilişki olduğu açıktır. Araştırmamızda elde ettiğimiz verilerden yola çıkılarak eğitim düzeyi ile gelir düzeyi arasındaki ilişki de ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Siyasal partilerin tabanları gelir düzeylerine göre değerlendirilirken anketimizde gelir düzeyleri üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. “450 YTL ve Altı” alt gelir grubu, “450 YTL – 1000 YTL” orta gelir grubu, “1000 YTL ve Üzeri” üst gelir grubu olarak kabul edilmiştir.

Deneklerin sosyo – ekonomik özelliklerini açıklarken belirttiğimiz gibi, %20.9’u ailesinin aylık gelirinin 450 YTL ve altında, %49.3’ü 450 YTL – 1000 YTL, %29.8’i de 1000 YTL’nin üzerinde olduğunu belirtmişlerdir.

Çizelge – 33 : 1999 Genel Seçimleri
Gelir Düzeyine Göre Siyasal Tercihler (%)

Siyasal Tercih	Aylık Gelir Düzeyi			Ortalama
	450 YTL ve Altı	450 – 1000 YTL	1000 YTL ve Üzeri	
ANAP	4,8	6,3	6,0	5,9
CHP	14,4	24,3	25,8	22,7
DSP	9,6	6,5	6,0	7,0
DYP	3,8	4,1	4,0	4,0
FP	5,3	5,1	4,0	4,8
HADEP	16,3	8,1	6,0	9,2
MHP	11,5	10,8	12,5	11,4
Hiçbiri	-	0,6	1,0	0,6
Oy kullanmadım	28,2	30,4	30,2	29,9
Diğer	2,4	1,4	2,4	1,9
Cevap yok	3,3	2,2	2,1	2,4
Hatırlamıyor	0,4	0,2	-	0,2
Toplam	100	100	100	100

Aylık gelirini 450 YTL ve altı olarak belirten seçmenlerin 1999 genel seçimlerinde siyasal tercihlerine bakıldığında; bu seçmenlerin %28.2'sinin oy kullanmadığı görülmektedir. 1999 genel seçimlerinde bu seçmen kitlesinin siyasal tercihleri şöyledir; %16.3 HADEP, %14.4 CHP, %11.5 MHP, %9.6 DSP, %5.3 FP, %4.8 ANAP, %3.8 DYP, %2.4 Diğer partiler. Bunun yanı sıra alt gelir grubunda yer alan bu seçmenlerin %3.3'ü cevap vermekten kaçınmış, %0.4'ü de bu seçimlerde hangi partiye oy verdiğini hatırlamamaktadır. Bu sonuçlarla alt gelir grubunda yer alan

seçmenlerin 1999 genel seçimlerinde ilk tercih olarak HADEP'i destekledikleri görülmektedir.

Orta gelir düzeyi olarak nitelendirdiğimiz 450 YTL – 1000 YTL arasında aylık geliri olan seçmenlerin 1999 genel seçimlerinde oy verdikleri siyasal partiler incelendiğinde, bu seçmenlerin %30.4'ü oy kullanmamıştır. %24.3'ü CHP'ye oy verdiğini söylerken, %10.8'i MHP'yi desteklediğini belirtmişlerdir. Diğer partilerin bu seçmenlerden aldıkları oy oranları ise; HADEP %8.1, FP %5.1, DSP %6.5, ANAP %6.3, DYP %4.1'dir. Bunun yanı sıra seçmenlerin %2.2'si cevap vermekten kaçınmış, %0.2'si hangi partiye oy verdiğini hatırlamamakta, %1.4'ü de diğer partilere oy verdiğini belirtmişlerdir. %0.6'lık seçmen kitlesi de bu seçimlerde hiçbir siyasi partiye oy vermemiştir. Bu sonuçlarla orta gelir düzeyine sahip seçmenlerin 1999 genel seçimlerinde ilk tercihleri CHP olmuştur.

Aylık geliri 1000 YTL ve üzeri olan seçmenlerin %30.2'si bu seçimlerde oy kullanmamıştır. Üst gelir grubuna dahil bu seçmenlerin %25.8'i CHP'ye, %12.5'i ise MHP'ye oy vermiştir. Diğer partilerin bu gelir grubundaki seçmenlerden almış olduğu oy oranları ise şöyledir; ANAP %6.0, DSP %6.0, HADEP %6.0, DYP %4.0, FP %4.0. Hiçbir partiye oy vermemiş olan %1'in yanında diğer partilere oy vermiş %2.4 oranında üst gelir grubuna dahil seçmen bulunmaktadır. Bu oranlarla üst gelir grubuna dahil seçmenlerin en çok CHP'ye oy verdikleri görülmektedir.

Partilerin siyasal tabanları açısından gelir düzeyi ile siyasal eğilimleri incelendiğinde, 1999 genel seçimlerinde CHP'nin almış olduğu oy oranları ile gelir düzeyi arasında pozitif bir ilişkinin varlığı gözlemlenmektedir. Bireylerin aylık gelir

düzeyi arttıkça CHP'ye verilen oy oranlarında artış yaşanmaktadır. Bu durumun tam tersi ise HADEP, FP ve DSP'de görülmektedir. Bu partilerin daha çok alt gelir grubundan oy aldığı ve bireylerin gelir düzeyi arttıkça bu partilere olan desteklerinin azaldığı anlaşılmaktadır.

Çizelge – 34 : 2002 Genel Seçimleri
Gelir Düzeyine Göre Siyasal Tercihler (%)

Siyasal Tercih	Aylık Gelir Düzeyi			Ortalama
	450 YTL ve Altı	450 – 1000 YTL	1000 YTL ve Üzeri	
AKP	23,9	20,9	20,1	21,3
ANAP	1,0	1,8	1,7	1,6
CHP	16,7	30,0	28,9	26,9
DEHAP	15,8	8,1	5,4	8,9
DSP	3,3	0,6	3,4	2,0
DYP	1,9	3,0	5,0	3,4
MHP	12,4	9,5	9,4	10,1
Genç Parti	1,9	1,6	1,3	1,6
Hiçbiri	1,0	0,6	0,7	0,7
Oy Kullanmadım	18,2	20,9	20,8	20,3
Diğer	2,9	1,5	2,0	1,9
Cevap yok	1,0	1,5	1,3	1,3
Toplam	100	100	100	100

2002 seçimlerinde seçmenlerin oy vermiş oldukları siyasal parti ile gelir düzeyleri karşılaştırmalı olarak yukarıdaki çizelgede verilmiştir. Bu çizelgeye göre, aylık geliri 450 YTL ve altında olan seçmenlerin %18.2'si 2002 seçimlerinde oy kullanmamıştır. Alt gelir grubunda yer alan bu seçmenlerin %23.9'u AKP'ye oy

verirken, %16.7'si CHP'ye, %15.8'i DEHAP'a oy vermiştir. MHP, 2002 seçimlerinde bu gelir grubundan %12.4 oranında destek görmüştür. DYP'nin alt gelir grubundan almış olduğu oy oranı ise %1.9'dur.

Aylık gelir düzeyi 450 – 1000 YTL arasında olan orta gelir düzeyinde yer alan seçmenlerin siyasal tercihlerine bakıldığında; bu seçmenlerin %30'unun CHP'ye oy verdiği görülmektedir. Bu grubun içinde oy kullanmadığını belirten %20.9'luk bir seçmen kitlesi mevcuttur. Orta gelir düzeyine sahip bu seçmenler AKP'ye %20.9, MHP'ye %9.5, DEHAP'a %8.1, DYP'ye %3.0, Genç Parti'ye %1.6 oranında destek vermektedirler.

Üst gelir grubunda 2002 seçimlerinde %20.8 oy kullanmamış seçmen vardır. Bu gelir grubunun en belirgin özelliği ise CHP'ye verdikleri destektir. CHP bu gelir grubundan %28.9 oranında destek görürken, AKP %20.1, MHP %9.4, DEHAP %5.4, DYP %5.0, DSP ise %3.4 oranında destek sağlamaktadır.

2002 genel seçimlerinde oy verilen siyasal partilerin tabanları açısından, AKP'nin alt ve orta gelir düzeyinden, CHP'nin orta ve üst gelir düzeyinden, DEHAP ve MHP'nin ise alt gelir düzeyinden daha çok destek almaktadırlar. Bireylerin aylık gelir düzeyleri arttıkça AKP, DEHAP ve MHP'ye olan destekleri azalmaktadır.

2007 genel seçimlerinde oy verilecek siyasal parti ile deneklerin siyasal tercihlerini gösteren çizelge aşağıda sunulmuştur.

Çizelge – 35 : 2007 Genel Seçimleri
Gelir Düzeyine Göre Siyasal Tercihler (%)

Siyasal Tercih	Aylık Gelir Düzeyi			Ortalama
	450 YTL ve Altı	450 – 1000 YTL	1000 YTL ve Üzeri	
AKP	22,0	16,8	18,5	18,4
ANAP	0,5	1,0	1,0	0,9
CHP	13,4	23,5	28,2	22,8
DSP	1,0	0,6	0,7	0,7
DTP	13,4	7,3	4,4	7,7
DYP	1,9	2,8	3,7	2,9
MHP	12,9	10,1	12,4	11,4
Genç Parti	3,3	3,7	2,2	3,2
Kararsız	17,2	22,9	15,8	19,6
Hiçbiri	11,5	9,5	10,1	10,1
Diğer	1,9	1,0	2,3	1,6
Cevap yok	1,0	0,8	0,7	0,7
Toplam	100	100	100	100

2007 genel seçimlerinde oy verilecek siyasal parti ile bireylerin gelir düzeyleri arasında da yakın ilişkiler bulunmuştur. Aylık 450 YTL ve altında geliri olduğunu belirten seçmenlerin %17.2'sinin kararsız olduğu görülürken, %11.5'i hiçbir partiye oy vermeyeceğini belirtmiştir. %22 oranla ilk sırada tercih edilen parti AKP olurken, DTP ve CHP %13.4 oranlarıyla destek görmektedirler. MHP ise alt gelir grubunun %12.9'undan destek almaktadır.

Orta gelir grubunda yer alan seçmenlerin %23.5'i, 2007 genel seçimlerinde CHP'ye oy vermeyi düşünmektedir. Bu gelir grubunda yer alan seçmenlerin, 2007 genel seçimlerinde oy verecekleri parti konusunda oldukça kararsız olduğu tespit edilmiştir. AKP'nin görmüş olduğu destek gelir düzeyi arttıkça azalmaktadır. AKP, 2007 genel seçimlerinde orta gelir düzeyine sahip seçmenlerin %16.8'i oranında bir destek görmektedir. DTP de AKP gibi alt gelir grubu seçmenlerine hitap eden bir parti görünümündedir. 2007 genel seçimlerinde alt gelir grubu seçmenlerinden almış olduğu %13.4 oranındaki destek, orta gelir grubu seçmenlerinde %7.3 seviyesine düşmüştür. MHP ise bu seçimlerdeki en az desteğini orta gelir grubu seçmenlerinden almıştır. Bunun yanı sıra orta gelir grubu seçmenlerinin %9.5'i hiçbir partiye oy vermeyi düşünmemektedir. DYP ise gelir düzeyinin yükselmesine paralel olarak oy oranını arttırmıştır.

Üst gelir grubu olarak adlandırdığımız aylık gelir düzeyi 1000 YTL ve üzeri olan seçmenlerin %28.2'si 2007 seçimlerinde CHP'ye oy vermeyi düşünmektedir. CHP'nin almış olduğu destek, gelir düzeyi arttıkça yükselmektedir. Bu hali ile CHP üst gelir grubu seçmenlerine hitap eden bir parti olmaktadır. AKP, bu seçmenlerin %18.5'inden destek görürken, DTP'nin görmüş olduğu destek bu seçmenlerde en aza inmiştir. Bu da DTP'ye oy veren seçmenlerin daha çok alt gelir grubu seçmenleri olduğunu göstermektedir. DYP ise üst gelir grubu seçmenlerinden almış olduğu %3.7 oy oranı ile üst gelir grubuna hitap eden bir parti görünümündedir.

III.6.1. Hissedilen Gelir Düzeyine Göre Siyasal Eğilim

Bireyin elde etmiş olduğu gelir düzeyi ile kendisinin hissettiği gelir düzeyi birbirinden farklı olabilmektedir. Bu açıdan bireylerin öznel algılamalarına göre kendilerini hissettikleri gelir düzeyi ile siyasal tercihleri de incelenmiştir. Seçmenlerin hissettikleri gelir düzeyi ile 1999 genel seçimlerinde oy verdikleri siyasal partiler karşılaştırmalı olarak aşağıda sunulmuştur.

Çizelge – 36 : 1999 Genel Seçimleri
Hissedilen Gelir Düzeyine Göre Siyasal Tercihler (%)

Siyasal Tercih	Hissedilen Gelir Düzeyi			Ortalama
	Alt	Orta	Üst	
ANAP	5,6	6,0	7,4	5,9
CHP	23,3	21,8	33,3	22,7
DSP	10,1	5,2	3,7	7
DYP	2,4	5,2	-	4
FP	5,8	4,2	3,7	4,8
HADEP	12,7	7,0	7,4	9,2
MHP	11,9	10,6	22,2	11,4
Hiçbiri	0,3	0,8	-	0,6
Oy kullanmadım	24,1	33,9	22,3	29,9
Diğer	1,6	2,2	-	1,9
Cevap yok	1,9	2,9	-	2,4
Hatırlamıyor	0,3	0,2	-	0,2
Toplam	100	100	100	100

Hissedilen gelir düzeyi ile 1999 genel seçimlerinde oy verilen parti arasındaki ilişkiye bakıldığında ANAP, CHP ve MHP açısından hissedilen gelir düzeyindeki artışa paralel olarak oy potansiyellerinde artış yaşandığı gözlemlenmektedir. DSP, FP ve HADEP’de ise hissedilen gelir düzeyindeki artış oy potansiyellerine negatif yönde bir etki yaratmıştır.

Çizelge – 37 : 2002 Genel Seçimleri
Hissedilen Gelir Düzeyine Göre Siyasal Tercihler (%)

Siyasal Tercih	Aylık Gelir Düzeyi			Ortalama
	450 YTL ve Altı	450 – 1000 YTL	1000 YTL ve Üzeri	
AKP	22,0	20,8	22,2	21,3
ANAP	1,1	1,8	3,7	1,6
CHP	26,8	27,0	25,9	26,9
DEHAP	13,0	6,5	3,7	8,9
DSP	2,7	1,3	7,4	2,0
DYP	1,6	4,4	7,4	3,4
MHP	9,8	10,6	3,7	10,1
Genç Parti	1,7	1,5	-	1,6
Hiçbiri	0,8	0,7	-	0,7
Oy Kullanmadım	17,0	22,6	18,6	20,3
Diğer	2,4	1,3	7,4	1,9
Cevap yok	1,1	1,5	-	1,3
Toplam	100	100	100	100

2002 genel seçimleri ile hissedilen gelir düzeyi arasındaki ilişkiye bakıldığında en anlamlı değişikliğin ANAP, DEHAP ve DYP’de yaşandığını söylemek mümkündür. ANAP ve DYP açısından hissedilen gelir düzeyindeki artışa paralel olarak bu partilere

verilen destek artmaktadır. Ancak DEHAP'a verilen destek, hissedilen gelir düzeyindeki artışa negatif yönde etki etmiş ve bu partinin oy potansiyeli azalmıştır.

Son olarak hissedilen gelir düzeyi ile 2007 genel seçimlerinde oy verilecek parti arasındaki ilişkiyi açıklamak için aşağıdaki çizelgeyi incelemek gerekir.

Çizelge – 38 : 2007 Genel Seçimleri
Hissedilen Gelir Düzeyine Göre Siyasal Tercihler (%)

Siyasal Tercih	Aylık Gelir Düzeyi			Ortalama
	450 YTL ve Altı	450 – 1000 YTL	1000 YTL ve Üzeri	
AKP	17,8	18,8	18,5	18,4
ANAP	0,5	1,0	3,7	0,9
CHP	20,4	24,2	25,9	22,8
DSP	1,3	0,3	-	0,7
DTP	10,3	6,2	3,7	7,7
DYP	1,6	3,7	3,7	2,9
MHP	10,6	11,7	14,8	11,4
Genç Parti	4,4	2,3	3,7	3,2
Kararsız	18,3	20,8	11,1	19,6
Hiçbiri	11,7	9,2	7,4	10,1
Diğer	1,9	1,2	7,4	1,6
Cevap yok	1,2	0,6	0,1	0,7
Toplam	100	100	100	100

2007 genel seçimlerinde oy verilecek siyasal partinin hissedilen gelir düzeyine göre taşıdığı farklılıklar, ANAP, CHP, DSP, DTP ve MHP'de belirginleşmiştir.

ANAP'ın, CHP'nin ve MHP'nin 2007 genel seçimlerinde almış olduğu destek, hissedilen gelir düzeyinde yaşanan artışa paralel olarak artmaktadır. Buna karşılık DSP

ve DTP’de, hissedilen gelir düzeyi artıkça 2007 genel seçimlerindeki tercih oranları azalmaktadır. Ayrıca hiçbir partiye oy vermeyeceklerin oranı hissedilen gelir düzeyi artıkça azalmaktadır.

III.6.2. Gelir Düzeyine Göre İkinci Siyasal Tercih

Bireylerin gelir düzeylerine göre siyasal eğilimlerini belirlemek amacı ile deneklere ayrıca “2007 genel seçimlerinde oy vereceğiniz parti kapatılmış olsa ya da seçimlere girmeme kararı almış olsa hangi partiye oy verirsiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Soruya verilen cevaplardan hazırlanan tablo aşağıdadır.

**Çizelge – 39 : 2007 Genel Seçimleri
Gelir Düzeyine Göre İkinci Siyasal Tercihler (%)**

Siyasal Tercih	Aylık Gelir Düzeyi			Ortalama
	450 YTL ve Altı	450 – 1000 YTL	1000 YTL ve Üzeri	
AKP	7,7	8,1	3,4	6,6
ANAP	3,3	1,8	5,0	3,1
CHP	7,2	4,1	3,0	4,4
DSP	5,3	8,3	14,4	9,5
DTP	1,9	1,4	1,0	1,4
DYP	2,9	5,3	8,4	5,7
MHP	4,8	7,3	7,7	6,9
Genç Parti	4,8	1,4	1,3	2,1
Kararsız	17,7	18,1	13,1	16,5
Hiçbiri	30,1	26,4	31,9	28,8
Diğer	3,3	7,1	3,7	5,3
Cevap yok	11,0	10,8	7,0	9,7
Toplam	100	100	100	100

Aylık gelir düzeyi ile ikinci siyasal tercih arasındaki ilişki incelendiğinde, aylık gelir düzeyi yükseldikçe ikinci tercih olarak CHP, DTP ve Genç Parti'ye verilen desteğin düştüğü tespit edilmiştir. Buna karşılık, DYP ve MHP'ye verilen destek artmaktadır.

III.6.3. Gelir Düzeyine Göre Siyasal Tercih Nedenleri

Bireylerin oy verecekleri siyasal partiyi tercih nedenleri de önemlidir. Bu açıdan gelir düzeyi ile siyasal partiyi tercih etme nedenleri arasındaki ilişki aşağıdaki çizelgede verilmiştir.

Çizelge – 40 : 2007 Genel Seçimleri
Gelir Düzeyine Göre Siyasal Tercih Nedenleri (%)

Siyasal Tercih Nedeni	Aylık Gelir Düzeyi			Ortalama
	450 YTL ve Altı	450 – 1000 YTL	1000 YTL ve Üzeri	
Aile geleneği	7,2	12,2	10,7	10,7
Avrupa Birliği politikalarından dolayı	1,9	0,8	1,7	1,3
Ekonomi politikalarındaki başarı	8,6	8,3	10,1	8,9
Fikri yakınlığı	44,5	30,4	29,5	33,1
Laikliğe sahip çıkabileceği için	5,7	10,8	12,1	10,1
Liderin karizması	5,7	2,0	3,7	3,3
Tepki olsun diye	10,5	10,5	14,1	11,6
Diğer	3,8	6,3	2,4	4,6
Cevap yok	12,1	18,7	15,7	16,4
Toplam	100	100	100	100

Gelir grupları arasındaki farklılıkları ortaya koyabilmek için siyasal partilere oy verilme nedenlerinin de araştırılması gerekmektedir. Bu açıdan deneklere 2007 genel seçimlerinde oy verecekleri partiyi belirlemelerindeki neden de sorulmuştur.

Fikri yakınlığı nedeniyle tercih edilen partilere verilen destek gelir düzeyi yükseldikçe azalmaktadır. Bu açıdan özellikle alt gelir grubunda yer alan seçmenlerin ideolojik tercih yaptığı söylenebilir. Laiklik nedeni ile tercih edilen partilere verilen destek gelir düzeyindeki artışa paralel olarak artmaktadır. Bu nedenle gelir düzeyi yüksek olan seçmenlerin laikliğe önem verdikleri görülmektedir. En fazla tepki oyları yine üst gelir grubunda yer almaktadır. Liderin karizmasından en fazla etkilenenlerin ise alt gelir grubu seçmenler olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra oy verilecek siyasal partinin ekonomi politikaları en çok üst gelir grubunda yer alan seçmenler için önemlidir.

III.6.4. Gelir Düzeyine Göre Siyasi Partilerden Beklentiler

Bireylerin sahip olduğu gelir düzeyi ile oy verdikleri siyasi partiden beklentileri arasında da çeşitli ilişkiler bulunmuştur.

Aylık geliri 450 YTL ve altında olan seçmenlerin %51.2'si oy verecekleri siyasal partiden işsizlik sorununu çözmelerini beklemektedirler. Gelir düzeyi yükseldikçe işsizlik sorununu çözüme beklentisi azalmaktadır.

Gelir düzeyi yükseldikçe oy verilen siyasal partiden terör sorununu çözüme beklentisinde önemli bir artış yaşanmaktadır. Bunun yanı sıra yolsuzlukla mücadele beklentisinde de gelir düzeyi yükseldikçe yaşanan artış dikkat çekicidir. Alt gelir

grubunda yer alan seçmenlerin %1.9'u yolsuzlukla mücadele konusunda siyasal partilerden beklenti içersindeyken, orta gelir grubunda yer alan seçmenlerin %6.5'i, üst gelir grubunda yer alan seçmenlerin ise %7.4'ü aynı beklenti içindedir.

Çizelge – 41 : Gelir Düzeyine Göre Siyasal Partilerden Beklentiler (%)

Siyasal Partilerden Beklentiler	Aylık Gelir Düzeyi			Ortalama
	450 YTL ve Altı	450 – 1000 YTL	1000 YTL ve Üzeri	
Alevi vatandaşlara eşit muamele	4,8	3,2	3,7	3,7
Demokrasi ve İnsan Hakları	26,3	28,2	26,8	27,4
Terör	8,1	15,8	18,1	14,9
Yolsuzlukla mücadele	1,9	6,5	7,4	5,8
Avrupa Birliği	1,9	1,2	2,0	1,6
İşsizlik	51,2	36,9	32,2	38,5
Laiklik	1,4	3,9	4,4	3,5
Diğer	4,3	4,1	4,4	4,2
Cevap yok	0,1	0,2	1,0	0,4
Toplam	100	100	100	100

Laiklik konusunda da gelir düzeyi yükseldikçe siyasal partilerden beklentiler artmaktadır. Alt gelir grubunda yer alan seçmenlerin %1.4'ü, orta gelir grubunda yer alan seçmenlerin %3.9'u, üst gelir grubunda yer alan seçmenlerin ise %4.4'ü siyasal partilerden laiklik konusunda beklenti içindedirler.

Demokrasi ve insan hakları konusunda beklenti içersinde olanlara bakıldığında alt gelir grubunda yer alan seçmenlerin %26.3'ünün, orta gelir grubunda yer alan seçmenlerin %28.2'sinin, üst gelir grubunda yer alan seçmenlerin ise %26.8'inin bu beklentiyi paylaştıkları göze çarpmaktadır.

Alevi vatandaşlara eşit muamele beklentisi ise alt gelir grubunda yoğunlaşmaktadır. Alt gelir grubunda yer alan seçmenlerin %4.8'i, orta gelir grubunda yer alan seçmenlerin %3.2'si, üst gelir grubunda yer alan seçmenlerin ise %3.7'si siyasal partilerden Alevi vatandaşlara eşit muamele göstermelerini beklemektedirler.

IV. BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

IV.1. Hipotezlerin Test Edilmesi

İstatistikte değişkenler, sayısal (nicel) değişkenler ve sayısal olmayan (nitel) değişkenler olmak üzere iki grupta sınıflandırılmaktadır. Günümüzde yapılan bir çok araştırmada sayısal olmayan değişkenlerin dikkate alındığı gözlemlenmektedir. Sayısal olmayan değişkenler arasında ilişkinin varlığı ileri sürülerek (H_1 hipotezi), bu hipotezin kabul edilip edilemeyeceğinin incelenmesinde uygulanan test, Ki-Kare testi'dir. (Büyüköztürk, 2003:139). Bu nedenle iki değişken arasında bir ilişkinin varlığı konusunda karar verebilmek için ki-kare bağımsızlık testinin uygulanması gerekir.

Bu açıdan ortaya koyduğumuz hipotezleri test edebilmek için ki-kare bağımsızlık testi uygulanmıştır. Bu testin uygulanması sırasında siyasal içerikli sorulara cevap vermeyen denekler analiz dışı tutulmuş, çok düşük düzeyde tercih edilen siyasal partiler “diğer” başlığı altında birleştirilmiştir.

H_1 = Deneklerin cinsiyetleri ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H_{01} = Deneklerin cinsiyetleri ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Bu hipotezimizi test edebilmek için deneklerin cinsiyetleri ile 2007 genel seçimlerinde oy verilecek siyasi parti değişkenlerine ilişkin kontenjans tablosu

hazırlanmış ve SPSS programı yardımı ile ki-kare bağımsızlık testi uygulanmıştır. Test sonuçları aşağıdaki çizelgede verilmiştir.

**Çizelge – 42 : Cinsiyet ve Siyasal Tercih Değişkenleri İçin
Ki-Kare Test Sonuçları**

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	46,314 ^a	6	0,000
Likelihood Ratio	51,859	6	0,000
Linear-by-Linear Association	0,289	1	0,591
N of Valid Cases	993		

a. Hücreler içinde beklenen değerlerin hiçbirisi (0%), 5'in altında değildir. En küçük beklenen değer 29,85'tir.

“Deneklerin cinsiyetleri ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır” hipotezine ilişkin χ^2 analizinde, χ^2 değeri 46,314'tür. Bulunan ki-kare değeri ile serbestlik düzeyi (df = 6) ve $\alpha = 0,05$ önem düzeyinde kritik χ^2 değerleri tablosundaki değer karşılaştırılmış, hesaplanan χ^2 değeri tablodaki değerden ($\chi^2_t = 12,592$) büyük çıktığı için deneklerin cinsiyetleri ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu sonucuna varılmış ve **H₁** hipotezi kabul edilmiştir.

H₂ = Deneklerin yaş grupları ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H₀₂ = Deneklerin yaş grupları ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H_2 hipotezinin test edilebilmesi için deneklerin yaş grupları ile 2007 genel seçimlerinde oy verilecek siyasi parti değişkenlerine ilişkin ki-kare bağımsızlık testi uygulanmıştır. Test sonuçlarına ilişkin bulgular aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

**Çizelge – 43 : Yaş Grupları ve Siyasal Tercih Değişkenleri İçin
Ki-Kare Test Sonuçları**

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	31,309 ^a	18	0,027
Likelihood Ratio	33,252	18	0,016
Linear-by-Linear Association	0,567	1	0,452
N of Valid Cases	993		

a. Hücreler içinde beklenen değerlerin hiçbiri (0%), 5'in altında değildir. En küçük beklenen değer 5,12'dir.

“Deneklerin yaş grupları ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır” hipotezine ilişkin χ^2 analizinde, χ^2 değeri 31,309'dur. Bulunan ki-kare değeri ile serbestlik düzeyi (df = 18) ve $\alpha = 0,05$ önem düzeyinde kritik χ^2 değerleri tablosundaki değer karşılaştırılmış, hesaplanan χ^2 değeri tablodaki değerden ($\chi^2_t = 28,869$) büyük çıktığı için deneklerin yaş grupları ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu sonucuna varılmış ve H_2 hipotezi kabul edilmiştir.

H_3 = Deneklerin eğitim düzeyleri ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H_{03} = Deneklerin eğitim düzeyleri ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H₃ hipotezinin test edilebilmesi için deneklerin eğitim düzeyleri ile 2007 genel seçimlerinde oy verilecek siyasi parti değişkenlerine ilişkin ki-kare bağımsızlık testi uygulanmıştır.

**Çizelge – 44 : Eğitim Düzeyi ve Siyasal Tercih Değişkenleri İçin
Ki-Kare Test Sonuçları (1)**

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	80,516 ^a	30	0,000
Likelihood Ratio	81,777	30	0,000
Linear-by-Linear Association	9,084	1	0,003
N of Valid Cases	993		

a. Hücreler içinde beklenen değerlerin 11'i (26,2%), 5'in altındadır. En küçük beklenen değer 1,40'dır.

“Deneklerin eğitim düzeyleri ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır” hipotezine ilişkin χ^2 analizinde, beklenen değeri 5'ten küçük olan gözenek sayısının toplam gözenek sayısının %20'sini aştığı (%26,2) görüldüğünden anlamlılık testine ilişkin sonuçların yorumlanması doğru değildir. Analizimizde okuryazar olmayanlar ile bir sonraki düzey olan okuryazar olanlarla birleştirilmesiyle beklenen değeri 5'ten küçük olan gözenek sayısının %20'nin altına düşürülebileceği öngörülmüştür. Yeniden kodlama yapılarak, eğitim düzeyi değişkenindeki okuryazar olmayanlar, okuryazar olanlara aktarılmış ve elde edilen yeni kategori en çok okuryazar olanlar olarak tanımlanmıştır. Buna göre ki-kare bağımsızlık testi tekrar yapılmış ve çizelge – 45'de görülen analiz sonuçlarına ulaşılmıştır.

Çizelge – 45 : Eğitim Düzeyi ve Siyasal Tercih Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları (2)

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	78,020 ^a	24	0,000
Likelihood Ratio	79,267	24	0,000
Linear-by-Linear Association	9,142	1	0,002
N of Valid Cases	993		

a. Hücreler içinde beklenen değerlerin 1'i (2,9%), 5'in altındadır. En küçük beklenen değer 4,65'dir.

Yapılan yeni analiz sonucunda χ^2 değeri 78,020 olarak bulunmuştur. Bulunan ki-kare değeri ile serbestlik düzeyi (df = 24) ve $\alpha = 0,05$ önem düzeyinde kritik χ^2 değerleri tablosundaki değer karşılaştırılmış, hesaplanan χ^2 değeri tablodaki değerden ($\chi^2_t = 36,415$) büyük çıktığı için deneklerin eğitim düzeyleri ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu sonucuna varılmış ve **H₃** hipotezi kabul edilmiştir.

H₄ = Deneklerin meslekleri ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H₀₄ = Deneklerin meslekleri ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Bu hipotezimizi test edebilmek için deneklerin meslekleri ile 2007 genel seçimlerinde oy verilecek siyasi parti değişkenlerine ilişkin kontenjans tablosu hazırlanmış ve SPSS programı yardımı ile ki-kare bağımsızlık testi uygulanmıştır. Test sonuçları aşağıdaki çizelgede verilmiştir.

**Çizelge – 46 : Meslek ve Siyasal Tercih
Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları**

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	95,915 ^a	24	0,000
Likelihood Ratio	79,267	24	0,000
Linear-by-Linear Association	0,188	1	0,664
N of Valid Cases	973		

a. Hücreler içinde beklenen değerlerin hiçbiri (0%), 5'in altında değildir. En küçük beklenen değer 5,63'tür.

Mesleklere ilişkin frekans dağılımında çiftçilik mesleği ile uğraşan deneklerin sayısındaki azlık nedeni ile 5'ten küçük olan gözenek sayısının toplam gözenek sayısının %20'sini aştığı görülmüştür. Bu nedenle anlamlılık testine ilişkin sonuçların yorumlanmasının doğru olmayacağı düşünüldüğünden çiftçilik mesleği ile uğraşan toplam 20 denek analiz dışında tutularak 973 denek üzerinden analiz sonuçları ortaya konulmuştur.

“Deneklerin meslekleri ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır” hipotezine ilişkin χ^2 analizinde, χ^2 değeri 95,915'dir. Bulunan ki-kare değeri ile serbestlik düzeyi (df = 24) ve $\alpha = 0,05$ önem düzeyinde kritik χ^2 değerleri tablosundaki değer karşılaştırılmış, hesaplanan χ^2 değeri tablodaki değerden ($\chi^2_t = 36,415$) büyük çıktığı için deneklerin meslekleri ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu sonucuna varılmış ve **H₄** hipotezi kabul edilmiştir.

H_5 = Deneklerin sahip oldukları gelir düzeyi ile kendilerini hissettikleri gelir düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H_{05} = Deneklerin sahip oldukları gelir düzeyi ile kendilerini hissettikleri gelir düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Ki-kare test sonuçlarına ilişkin bulgular aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge – 47 : Sahip Olunan Gelir Düzeyi ve Hissedilen Gelir Düzeyi Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	207,039 ^a	4	0,000
Likelihood Ratio	220,171	4	0,000
Linear-by-Linear Association	198,669	1	0,000
N of Valid Cases	1000		

a. Hücreler içinde beklenen değerlerin hiçbiri (0%), 5'in altında değildir. En küçük beklenen değer 5,64'tür.

“Deneklerin sahip oldukları gelir düzeyi ile hissettikleri gelir düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır” hipotezine ilişkin χ^2 analizinde, χ^2 değeri 207,039'dur. Bulunan ki-kare değeri ile serbestlik düzeyi (df = 4) ve $\alpha = 0,05$ önem düzeyinde kritik χ^2 değerleri tablosundaki değer karşılaştırılmış, hesaplanan χ^2 değeri tablodaki değerden ($\chi^2_t = 9,488$) büyük çıktığı için deneklerin gelir düzeyi ile hissettikleri gelir düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olduğu sonucuna varılmış ve H_5 hipotezi kabul edilmiştir.

H_6 = Deneklerin kendilerini hissettikleri gelir düzeyi ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H_{06} = Deneklerin kendilerini hissettikleri gelir düzeyi ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H_6 hipotezinin test edilebilmesi için deneklerin kendilerini hissettikleri gelir düzeyi ile 2007 genel seçimlerinde oy verilecek siyasi parti değişkenlerine ilişkin ki-kare bağımsızlık testi uygulanmıştır. Test sonuçlarına ilişkin çizelge aşağıdadır.

Çizelge – 48 : Hissedilen Gelir Düzeyi ve Siyasal Tercih Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	14,141 ^a	12	0,292
Likelihood Ratio	13,704	12	0,320
Linear-by-Linear Association	0,507	1	0,476
N of Valid Cases	993		

a. Hücreler içinde beklenen değerlerin 4'ü (19%), 5'in altındadır. En küçük beklenen değer 2,09'dur.

“Deneklerin kendilerini hissettikleri gelir düzeyi ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır” hipotezine ilişkin χ^2 analizinde, χ^2 değeri 14,141'dir. Bulunan ki-kare değeri ile serbestlik düzeyi (df = 12) ve $\alpha = 0,05$ önem düzeyinde kritik χ^2 değerleri tablosundaki değer karşılaştırılmış, hesaplanan χ^2 değeri tablodaki değerden ($\chi^2_t = 21,026$) küçük çıktığı için deneklerin kendilerini hissettikleri gelir düzeyi ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna varılmış ve H_6 hipotezi reddedilerek H_{06} hipotezi kabul edilmiştir.

H₇ = Deneklerin uzun süre ikamet ettikleri yer ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H₀₇ = Deneklerin uzun süre ikamet ettikleri yer ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H₇ hipotezinin test edilebilmesi için deneklerin uzun süre ikamet ettikleri yer ile 2007 genel seçimlerinde oy verilecek siyasi parti değişkenlerine ilişkin ki-kare bağımsızlık testi uygulanmıştır. Test sonuçlarına ilişkin çizelge aşağıdadır.

Çizelge – 49 : Uzun Süre İkamet Edilen Yer ve Siyasal Tercih Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları (1)

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	74,613 ^a	30	0,000
Likelihood Ratio	78,214	30	0,000
Linear-by-Linear Association	0,066	1	0,797
N of Valid Cases	993		

a. Hücreler içinde beklenen değerlerin 12'si (28,6%), 5'in altındadır. En küçük beklenen değer 1,01'dir.

“Deneklerin uzun süre ikamet ettikleri yer ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır” hipotezine ilişkin χ^2 analizinde, beklenen değeri 5'ten küçük olan gözenek sayısının toplam gözenek sayısının %20'sini aştığı (%28,6) görüldüğünden anlamlılık testine ilişkin sonuçların yorumlanması doğru değildir. Analizimizde 0 – 5.000 nüfuslu yer ile 5.000 – 20.000 nüfuslu yerlerin birleştirilmesiyle beklenen değeri 5'ten küçük olan gözenek sayısının %20'nin altına düşürülebileceği öngörülmüştür. Yeniden kodlama yapılarak, uzun süre yaşanan yer

değişkenindeki 0 – 5.000 nüfuslu yerler, 5.000 – 20.000 nüfuslu yerlere aktarılmış ve elde edilen yeni kategori 0 – 20.000 nüfuslu yer olarak tanımlanmıştır. Buna göre ki-kare bağımsızlık testi tekrar yapılmış ve çizelge – 50’de görülen analiz sonuçlarına ulaşılmıştır.

Çizelge – 50 : Uzun Süre İkamet Edilen Yer ve Siyasal Tercih Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları (2)

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	68,898 ^a	24	0,000
Likelihood Ratio	71,024	24	0,000
Linear-by-Linear Association	0,008	1	0,930
N of Valid Cases	993		

a. Hücreler içinde beklenen değerlerin 5’i (14,3%), 5’in altındadır. En küçük beklenen değer 3,10’dur.

“Deneklerin uzun süre ikamet ettikleri yer ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır” hipotezine ilişkin yapılan yeni χ^2 analizi sonucunda χ^2 değeri 68,898 olarak bulunmuştur. Bulunan ki-kare değeri ile serbestlik düzeyi (df = 24) ve $\alpha = 0,05$ önem düzeyinde kritik χ^2 değerleri tablosundaki değer karşılaştırılmış, hesaplanan χ^2 değeri tablodaki değerden ($\chi^2_t = 36,415$) büyük çıktığı için deneklerin eğitim düzeyleri ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu sonucuna varılmış ve **H₇** hipotezi kabul edilmiştir.

H_8 = Deneklerin Mersinde ikamet etme süreleri ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H_{08} = Deneklerin Mersinde ikamet etme süreleri ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H_8 hipotezinin test edilmesi sonucu ortaya çıkan çizelge aşağıda verilmiştir.

Çizelge – 51 : Mersinde İkamet Etme Süresi ve Siyasal Tercih Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	22,245 ^a	18	0,221
Likelihood Ratio	22,150	18	0,225
Linear-by-Linear Association	1,787	1	0,181
N of Valid Cases	993		

a. Hücreler içinde beklenen değerlerin hiçbiri (0%), 5'in altında değildir. En küçük beklenen değer 5,97'dir.

“Deneklerin Mersinde ikamet etme süreleri ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır” hipotezine ilişkin yapılan yeni χ^2 analizi sonucunda χ^2 değeri 22,245 olarak bulunmuştur. Bulunan ki-kare değeri ile serbestlik düzeyi (df = 18) ve $\alpha = 0,05$ önem düzeyinde kritik χ^2 değerleri tablosundaki değer karşılaştırılmış, hesaplanan χ^2 değeri tablodaki değerden ($\chi^2_t = 28,869$) küçük çıktığı için deneklerin Mersinde ikamet etme süreleri ile siyasal tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna varılmış ve H_8 hipotezi reddedilerek H_{08} hipotezi kabul edilmiştir.

H_9 = Deneklerin aile nüfusları ile siyasi tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H_{09} = Deneklerin aile nüfusları ile siyasi tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H_9 hipotezinin test edilebilmesi için deneklerin aile nüfusları ile 2007 genel seçimlerinde oy verilecek siyasi parti değişkenlerine ilişkin ki-kare bağımsızlık testi uygulanmıştır.

Çizelge – 52 : Aile Nüfusu ve Siyasal Tercih Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	106,169 ^a	36	0,000
Likelihood Ratio	101,321	36	0,000
Linear-by-Linear Association	1,385	1	0,239
N of Valid Cases	993		

a. Hücreler içinde beklenen değerlerin 4'ü (8,2%), 5'in altındadır. En küçük beklenen değer 2,09'dur.

“Deneklerin aile nüfusları ile siyasi tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır” hipotezine ilişkin χ^2 analizi sonucunda χ^2 değeri 106,169 olarak bulunmuştur. Bulunan ki-kare değeri ile serbestlik düzeyi (df = 36) ve $\alpha = 0,05$ önem düzeyinde kritik χ^2 değerleri tablosundaki değer karşılaştırılmış, hesaplanan χ^2 değeri tablodaki değerden ($\chi^2_{t} = 50,998$) büyük çıktığı için deneklerin aile nüfusları ile siyasi tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu sonucuna varılmış ve H_9 hipotezi kabul edilmiştir.

H_{10} = Deneklerin gelir düzeyleri ile siyasal partilerden öncelikli beklentileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H_{010} = Deneklerin gelir düzeyleri ile siyasal partilerden öncelikli beklentileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H_{10} hipotezinin test edilebilmesi için deneklerin gelir düzeyleri ile siyasal partilerden öncelikli beklenti değişkenlerine ilişkin ki-kare bağımsızlık testi uygulanmıştır.

Çizelge – 53 : Gelir Düzeyi ve Siyasal Partilerden Beklentiler Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	33,449 ^a	12	0,002
Likelihood Ratio	36,463	12	0,001
Linear-by-Linear Association	21,509	1	0,113
N of Valid Cases	996		

a. Hücreler içinde beklenen değerlerin 2'si (8,3%), 5'in altındadır. En küçük beklenen değer 3,36'dır.

“Deneklerin gelir düzeyleri ile siyasal partilerden öncelikli beklentileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır” hipotezine ilişkin χ^2 analizi sonucunda χ^2 değeri 33,449 olarak bulunmuştur. Bulunan ki-kare değeri ile serbestlik düzeyi (df = 12) ve $\alpha = 0,05$ önem düzeyinde kritik χ^2 değerleri tablosundaki değer karşılaştırılmış, hesaplanan χ^2 değeri tablodaki değerden ($\chi^2_t = 21,026$) büyük çıktığı için deneklerin gelir düzeyleri ile siyasal partilerden öncelikli beklentileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu sonucuna varılmış ve H_{10} hipotezi kabul edilmiştir.

Çalışmamızın ana hipotezi olan “Mersin seçmenlerinin gelir düzeyi ile siyasal eğilimleri arasında ilişki bulunmaktadır” ifadesinin test edilmesi için deneklerin gelir düzeyi ile 1999, 2002 ve 2007 genel seçimlerinde oy kullandıkları siyasal partiler analiz edilmiştir.

Deneklerin gelir düzeyi ile 1999 genel seçimlerindeki siyasal tercihlerine ilişkin analizimizde, bu seçimlerde oy kullanmamış olanlar, hatırlamadığını belirtenler ve hiç cevap vermeyenler analiz dışı tutulmuştur.

Çizelge – 54 : Gelir Düzeyi ile 1999 Genel Seçimleri Siyasal Eğilimi Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	28,797 ^a	14	0,011
Likelihood Ratio	27,998	14	0,014
Linear-by-Linear Association	3,201	1	0,074
N of Valid Cases	675		

a. Hücreler içinde beklenen değerlerin hiçbiri (0%), 5'in altında değildir. En küçük beklenen değer 5,26'dır.

1999 genel seçimlerinde oy verilen siyasal parti ile deneklerin gelir düzeyine ilişkin χ^2 analizi sonucunda χ^2 değeri 28,797 olarak bulunmuştur. Bulunan ki-kare değeri ile serbestlik düzeyi (df = 14) ve $\alpha = 0,05$ önem düzeyinde kritik χ^2 değerleri tablosundaki değer karşılaştırılmış, hesaplanan χ^2 değeri tablodaki değerden ($\chi^2_t = 23,685$) büyük çıktığı için deneklerin gelir düzeyleri ile 1999 genel seçimlerinde oy kullandıkları siyasal partiler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür.

2002 genel seçimlerinde oy verilen siyasal partiler ile gelir düzeyine ilişkin χ^2 analizi sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Çizelge – 55 : Gelir Düzeyi ile 2002 Genel Seçimleri Siyasal Eğilimi Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	31,881 ^a	8	0,000
Likelihood Ratio	31,992	8	0,000
Linear-by-Linear Association	0,270	1	0,604
N of Valid Cases	777		

- a. Hücreler içinde beklenen değerlerin hiçbiri (0%), 5'in altında değildir. En küçük beklenen değer 19,13'tür.

Deneklerin gelir düzeyi ile 2002 genel seçimlerindeki siyasal tercihlerine ilişkin analizimizde, bu seçimlerde oy kullanmamış olanlar, hiçbir partiye oy vermediğini belirtenler ve cevap vermeyenler analiz dışı tutulmuştur.

2002 genel seçimlerinde oy verilen siyasal parti ile deneklerin gelir düzeyine ilişkin χ^2 analizi sonucunda χ^2 değeri 31,881 olarak bulunmuştur. Bulunan ki-kare değeri ile serbestlik düzeyi (df = 8) ve $\alpha = 0,05$ önem düzeyinde kritik χ^2 değerleri tablosundaki değer karşılaştırılmış, hesaplanan χ^2 değeri tablodaki değerden ($\chi^2_t = 15,507$) büyük çıktığı için deneklerin gelir düzeyleri ile 2002 genel seçimlerinde oy kullandıkları siyasal partiler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu sonucuna varılmıştır.

Son olarak deneklerin gelir düzeyi ile 2007 genel seçimlerinde oy verecekleri siyasal parti değişkenleri karşılaştırılmış ve aşağıdaki χ^2 analizi sonuçlarına ulaşılmıştır. Analizimize 2007 genel seçimlerinde hiçbir partiye oy vermeyecek olan ve cevap vermeyen denekler dahil edilmemiştir.

Çizelge – 56 : Gelir Düzeyi ile 2007 Genel Seçimleri Siyasal Eğilimi Değişkenleri İçin Ki-Kare Test Sonuçları

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	34,902 ^a	10	0,000
Likelihood Ratio	34,903	10	0,000
Linear-by-Linear Association	0,422	1	0,516
N of Valid Cases	892		

a. Hücreler içinde beklenen değerlerin hiçbiri (0%), 5'in altında değildir. En küçük beklenen değer 15,80'dir.

2007 genel seçimlerinde oy verilen siyasal parti ile deneklerin gelir düzeyine ilişkin χ^2 analizi sonucunda χ^2 değeri 34,902 olarak bulunmuştur. Bulunan ki-kare değeri ile serbestlik düzeyi (df = 10) ve $\alpha = 0,05$ önem düzeyinde kritik χ^2 değerleri tablosundaki değer karşılaştırılmış, hesaplanan χ^2 değeri tablodaki değerden ($\chi^2_t = 18,307$) büyük çıktığı için deneklerin gelir düzeyleri ile 2007 genel seçimlerinde oy kullandıkları siyasal partiler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu sonucuna varılmıştır.

IV.2. Bulgular

Çalışma sırasında elde edilen bulgular aşağıda sıralanmıştır;

1. Deneklerin cinsiyetleri ile oy verdikleri siyasal parti arasında ilişki bulunmaktadır.
2. Deneklerin yaş grupları ile oy verdikleri siyasal parti arasında bir ilişki vardır.
3. Deneklerin eğitim düzeyleri ile oy verdikleri siyasal parti arasında bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir.
4. Deneklerin meslekleri ile oy verdikleri siyasal parti arasında bir ilişki mevcuttur.
5. Deneklerin sahip oldukları gelir düzeyi ile kendilerini hissettikleri gelir düzeyi arasında ilişki vardır.
6. Deneklerin kendilerini hissettikleri gelir düzeyi ile oy verdikleri siyasal parti arasında ilişki yoktur.
7. Deneklerin uzun süre ikamet ettikleri yer ile oy verdikleri siyasal parti arasında bir ilişki vardır.
8. Deneklerin Mersinde ikamet etme süreleri ile oy verdikleri siyasal parti arasında ilişki bulunmamaktadır.
9. Deneklerin aile nüfusları ile oy verdikleri siyasal parti arasında ilişki bulunmaktadır.
10. Deneklerin gelir düzeyleri ile siyasal partilerden öncelikli beklentileri arasında ilişki vardır.

11. Deneklerin gelir düzeyi ile 1999 genel seçimlerinde oy verdikleri siyasal parti arasında bir ilişki vardır.
12. Deneklerin gelir düzeyi ile 2002 genel seçimlerinde oy verdikleri siyasal parti arasında bir ilişki bulunmaktadır.
13. Deneklerin gelir düzeyi ile 2007 genel seçimlerinde oy verdikleri siyasal parti arasında bir ilişki mevcuttur.
14. AKP, daha çok alt ve orta gelir düzeyine sahip seçmenlerden oy almaktadır.
15. DTP'ye oy veren seçmenler, daha çok alt gelir düzeyine sahip seçmenlerdir.
16. CHP, daha çok üst ve orta gelir düzeyine sahip seçmenlerden oy almaktadır.

IV.3. Öneriler

Seçmenlerin siyasi tercihlerini ortaya koyan en belirgin işaret, kullandıkları “oy”dur. Demokratik yönetimlerde seçmenlerin büyük bir çoğunluğu bu oylarını, kendilerine hizmet ettikleri ya da edeceklerine inandıkları siyasal partilere verirler. Bu durumda siyasal partiler seçim olayında aracı kurum niteliğindedir.

Oy verme seçimlere katılımın doğrudan aracıdır. Seçmenlerin genellikle üyesi bulunduğu grubun siyasi tercihlerine göre oy kullanacağı kabul edilebilir. Ancak burada kişinin nesnel olarak hangi toplumsal grubun üyesi olduğu esasında bilinç tanımlaması yapılmaktadır. Yoksa birey öznel olarak kendisini üyesi hissettiği grubun çıkarları doğrultusunda oy kullanabilir ve kendince bilinçli bir tercih yapmış olabilir. Seçmenin, öznel olarak kendisini üyesi gördüğü grubun çıkarları doğrultusunda, oy kullanması o gruba olan bağlılığıyla orantılıdır. (Gülmen, 1979:48).

Seçmen tercihini belirleyen unsurlar arasında olduğunu saptadığımız gelir düzeyi, bireyin sahip olduğu en önemli sosyal statü göstergesidir. Bu açıdan bireyler arasındaki gelir dağılımı siyasal konjonktüre de etki eden bir nedendir.

Gelir dağılımının hem Türkiye’de hem de dünya’da eşit ve adil olmadığı bir gerçektir. Türkiye’de gelir dağılımının yeniden düzenlenmesi, gelir grupları arasında daha adaletli ve kabul edilebilir hale gelmesi uzun zamandır üzerinde düşünülen bir olgudur. Ancak bu konuda günümüze kadar olumlu sosyal ve ekonomik politikaların ortaya çıkarılıp uygulamaya konulması mümkün olmamıştır. Bu açıdan öncelikle bireyler arasındaki gelir dağılımının daha adaletli bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir.

Çalışmamız sırasında elde ettiğimiz bulgulara göre Mersin seçmeninin büyük bir kısmı siyasal tercihlerini bilinçli olarak ortaya koyamamaktadır. Seçmenlerin büyük bir kısmının kararsız olması bunun çok açık bir göstergesidir. Bu açıdan bilinçli seçmen kitlesinin ortaya koymuş olduğu iradenin siyasal karar alma mekanizmasına doğrudan etki edeceği düşünüldüğünde, seçmenin vermiş olduğu karar, siyasal politikalar açısından son derece önemlidir.

Çalışmamızın siyaset bilimine sağladığı katkı Mersin ili seçmenlerinin 1999, 2002 ve 2007 genel seçimlerindeki siyasal tercihleri ile sınırlıdır. Bu açıdan benzer çalışmaların farklı mekanlarda ve zamanlarda yapılması bu sınırlılığın ortadan kalkmasına ve evrensel bilgilere ulaşılmasına yardımcı olabilir.

IV.4. Sonuç

20. yüzyıl başlarından itibaren sosyal bilimler kavramlarının yerleşmesi ve Amerikan siyaset biliminin ürünü olan davranışsal yaklaşımın bu alanda egemenlik kazanmasıyla, bireyin tutum ve davranışlarına ilişkin araştırmalar yoğunlaşmış, siyasal davranış üzerine çok sayıda inceleme yapılmış, hipotezler kurulmuş ve test edilmiştir. Araştırmacılar siyasal davranış içinde en fazla ağırlığı seçmen davranışlarına yöneltmişlerdir.

Bu araştırmada, sosyolojik yaklaşımın temelinde yatan sosyo – ekonomik yapı ile seçmen davranışı arasındaki ilişki incelenmiş ve gelir düzeyi ile siyasal eğilim arasındaki ilişki Mersin seçmenleri örneğinde ele alınmıştır.

Araştırmanın 1999, 2002 ve 2007 genel seçimleri ile sınırlandırılması, değişim analizi açısından büyük eksiklikler kalmasına neden olmuştur.

Genel olarak seçmen tercihini belirleyen unsurların varlığı yanında bu unsurların hiçbiri tek başına salt etki yaratmamaktadır. Bütün insan davranışlarında olduğu gibi seçmen davranışında da insan faktörünün araya girmesi belirsizlik riski oluşturmuştur. Özellikle sosyo–ekonomik faktörlerin toplum psikolojisine ilişkin verilerle desteklenememesi nedeni ile yapılan açıklamalar sınırlı düzeyde kalmaktadır.

Yapılan bu araştırma, bireyin gelir düzeyinin siyasal tercihi üzerinde etkili bir faktör olduğu temeline dayanmaktadır. Toplumu oluşturan bireylerin fiziki, sosyal, kültürel, ekonomik ve eğitim düzeyleri açısından birbirinden farklı oluşu bireylerin siyasal tercihleri üzerinde de etkili olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abadan, Nermin ve Yücekök Ahmet N. (1966), “1961 – 1965 Seçimlerinde Büyük Şehirlerde Gelir Durumuna Göre Oy Verme Davranışları”, *Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Ankara : Siyasal Bilimler Yayınları, Cilt: 21, No : 4
- Akıntürk, Turgut (1994), *Medeni Hukuk*, Ankara : Savaş Yayınları
- Akdiş, Muhammet (2004), *Siyasi Krizler ve Ekonomik Maliyetleri*, Erişim Tarihi : 11.09.2007, <http://makdis.pamukkale.edu.tr/kriz.htm>.
- Aksu, Ömer A. (1993), *Gelir ve Servet Dağılımı*, İstanbul : İstanbul Üniversitesi Yayınları
- Alkan, Türker (1993), *Siyasal Ahlak ve Ahlaksızlık*, Ankara: Bilgi Yayınevi
- Altan, Cemal (2002), *Siyasal Düşünceler Tarihi Ders Notları*, Mersin Üniversitesi
- Arı, Mehmet (1993), *Siyasal Katılım – 1980 Sonrası Türk Siyasal Sürecinde ANAP ve ANAP Seçmen Profili*, Ankara : Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Arslan, Ali (2003), “A Different Modernisation Experience In the Middle East: The Army And Modernisation In Turkey”, *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2, s. 151-168
- Arslan, Ali (2005), “Günümüz Türk Siyasi Elitlerinin Sosyolojik Analizi”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, III. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, 5–9 Haziran 2005

- Arslantürk, Zeki ve Amman, Tayfun (1999), *Sosyoloji*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları:166
- Ayata, Ayşe Güneş (1993), “Gecekonduarda Aileler Arası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü”, *Geleneksel ve Modern Dayanışma*, Ankara : Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, s. 251 – 341
- Aydın, Kenan ve Özbek Volkan (2004), “Ailenin Seçmen Davranışları Üzerindeki Etkisi”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Kocaeli : Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Yıl : 2004, Sayı : 2, s. 144 – 167.
- Baykal, Deniz (1970), *Siyasal Katılma : Bir Davranış İncelemesi*, Ankara : Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No : 302
- Bottomore, Tom (1987), *Siyaset Sosyolojisi*, Çev : Erol Mutlu, Ankara : Verso Yayınları,
- Bulutay, Tuncer ve Yıldırım, Nuri (1968), “Türk Seçmenlerinin Oy Verme Eğilimlerinde İktisadi Sebeplerin Önemi Üzerine Bir Deneme”, *Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Ankara : SBF Yayınları, Cilt : 23, No : 4
- Büyüköztürk, Şener (2003), *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Ankara : Pegem A Yayıncılık
- CIA (The Central Intelligence Agency, (2006), *The World Factbook 2006*, Erişim Tarihi : 02.10.2007, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>,
- Çam, Esat (1999), *Siyaset Bilimine Giriş*, İstanbul : Der Yayınları

Çukurçayır, M. Akif (2000), *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*, Ankara:

Yargı Yayınevi

Dahl, Robert A. (1993), *Demokrasi ve Eleştirileri*, (Çeviren : L. Köker), Ankara :

Türk Siyasi İlimler Derneği – Türk Demokrasi Vakfı Yayını

Daver, Bülent (1983), *Siyaset Bilimine Giriş*, Ankara: Siyasal Kitabevi

DPT (2001), *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı : Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve*

Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara : DPT

Yayınları, DPT: 2599, ÖİK : 610, Erişim Tarihi : 04.07.2007,

<http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi>,

Dursun, Davud (2003), “Değişen Seçmen Davranışları”, *Yeni Şafak Gazetesi*,

11.12.2003, Erişim Tarihi: 15.08.2007, [www.yenisafak.com.tr /arsiv/](http://www.yenisafak.com.tr/arsiv/)

2003/aranlık/11/ddursun,

Duverger, Maurice (1984), *Politikaya Giriş*, İstanbul : Varlık Yayınları

Erden, Münire ve Akman, Yasemin (1997), *Eğitim Psikolojisi*, Ankara:Arkadaş

Yayınevi

Erkut, Gülden (1991), *Kentleşme Sürecinin Sosyolojik Boyutu : Kentleşme ve*

Kentleşme Politikaları, İstanbul : Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal

Araştırma Vakfı Yayınları

Eroğul, Cem (1991), *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı*, Ankara : İmge Kitabevi

Geçtan, Engin (1988), *Çağdaş Yaşam ve Normaldışı Davranışlar*, İstanbul : Remzi

Kitabevi

Gelir Vergisi Kanunu (1960), T.C. Resmi Gazete, 10700, 6 Ocak 1961

Gözler, Kemal (2000), *Türk Anayasa Hukuku*, Bursa : Ekin Kitabevi

Gözübüyük, A.Şeref (1999), *Anayasa Hukuku*, Ankara : Turhan Yayınevi

Güldiken, Nevzat (1996), *Toplumbilimsel Boyutuyla Siyasal Katılım*, Sivas : Dilek Ofset Matbaacılık

Gülmen, Yüksel (1979), *Türk Seçmen Davranışı*, İstanbul : İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları

Gümüş, Burak (2006), *Eğitim Düzeyinin Seçmen Davranışındaki Rolü ve Antalya Örnek Olayı*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta

Holden, Jeanne S. (2003), *Locke and Montesquieu*, Erişim Tarihi : 21.07.2007, <http://usinfo.state.gov/products.htm>

Işığışok, Erkan (1998), “Türkiye’de Gelir Dağılımı ve 1987-1994 Gelir Dağılımı Araştırmalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:16, Sayı : 1, Erişim tarihi : 17.08.2007, <http://iktisat.uludag.edu.tr/dergi>

Kağıtçıbaşı, Çiğdem (1996), *İnsan ve İnsanlar*, İstanbul : Evrim Yayınları

Kahraman, Hasan Bülent (2000), “STK’lar ve Merkezi Yerel Yönetimler”, Z. A. Kızılyaprak (Editör), *Sivil Toplum Kuruluşları ve Yasalar – Etik – Deprem*, İstanbul : Tarih Vakfı Yayını, s. 331 – 332.

- Kalaycıoğlu, Ersin (1983), *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma*, İstanbul: İ.Ü. Yayını,
No:3160
- Kalaycıoğlu, Ersin (1984), *Çağdaş Siyasal Bilim*, İstanbul : Beta Yayınları
- Kalaycıoğlu, Ersin (1997), “Siyasal Katılmanın Koşullarına Genel Bir Bakış :
Türkiye Örneği”, E. Kalaycıoğlu ve A.Y. SARIBAY (Editör), *Türkiye
Siyaset: Süreklilik ve Değişim*, İstanbul : Der Yayınları
- Kapani, Munci (1995), *Politika Bilimine Giriş*, Ankara : Bilgi Yayınevi
- Karakayalı, H. (2005), *Makro Ekonomi*, İzmir: Emek Kitabevi
- Karamustafaoğlu, Tuncer (1970), *Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri*,
Ankara: A.Ü.H.F. Yayınları
- Karaoğlu, Mehmet (2007), “Beyaz Saray’da Bir Ampul Yandı”, *Günlük Siyasi
Gazete SOL*, 14 Mayıs 2007, Erişim tarihi : 11.09.2007,
<http://www.sol.org.tr/index.php?yazino=10804>
- Karpat, Kemal (1996), *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul : Afa Yayıncılık
- Keleş, Ruşen (1993), *Kentleşme Politikası*, Ankara : İmge Kitabevi Yayınları
- Keleş, Ruşen (1998), *Kent Bilim Terimler Sözlüğü*, Ankara : İmge Kitabevi Yayınları
- Kim, Chong L. (1974), “Siyasal Katılma ve Uyarılmış Oylama”, İstanbul : *İstanbul
Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, No : 1 – 4, 1974 – 1975, s. 89 –
121.

- Kıray, Mübeccel (1998a), “Gecekondu : Az Gelişmiş Ülkelerde Hızla Topraktan Kopma ve Kentle Bütünleşememe”, *M. Kıray : Kentleşme Yazıları*, İstanbul : Bağlam Yayınları, s. 90 – 104
- Kıray, Mübeccel (1998b), “Topraktan Kopan Köylülerin Kentlerde Yaşama Stratejisi”, *M. Kıray : Kentleşme Yazıları*, İstanbul : Bağlam Yayınları, s.184 – 187
- Kıray, Mübeccel (1998c), “ Toplumsal Değişme ve Kentleşmede Düşük Gelirliler”, *M. Kıray : Kentleşme Yazıları*, İstanbul : Bağlam Yayınları, s. 141 – 151
- Kışlalı, Ahmet Taner (1987), *Siyaset Bilimi*, Ankara : Ankara Üniversitesi Basın – Yayın Yüksekokulu Yayınları, Yayın No : 9
- Kışlalı, Ahmet Taner (1991), *Siyasal Sistemler*, Ankara : İmge yayınları
- Kongar, Emre (1992), *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, İstanbul : Remzi Kitabevi
- Köker, Levent (1990), *Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi*, İstanbul : İletişim Yayınları
- Lipset, Seymour Martin (1964), *Siyasi İnsan*, (Çeviren : Mete TURÇAY), Ankara : Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, No: 8
- Marks, Karl ve Engels, Friedrich (1998), *Komünist Parti Manifestosu*, İstanbul : Sol Yayınları
- MTSO (Mersin Ticaret ve Sanayi Odası) (2007), *2006 Ekonomik Rapor*, Mersin : MTSO Yayınları

- Nie, Norman H. ve Verba, Sidney (1989), *Siyasal Katılma*, (Çeviren : İlder Turan),
Ankara: S Yayınları
- Öncü, Ayşe (1991), “Sivil Toplum ve Katılım”, Y. Fincancı (Editör), *Sivil Toplum*,
İstanbul : TÜSES Yayınları,s. 41 – 48.
- Öz, Esat (1992), *Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılma*, Ankara : Gündoğan Yayınları
- Özbudun, Ergun (1975), *Siyasal Katılma ve Sosyal Değişme*, Ankara : Ankara
Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
- Özcan, Yusuf Ziya (2000), “Determinants of Political Behavior in Istanbul, Turkey”,
Party Politics, Vol : 6, No : 4, p. 505-515.
- Powell, G. Bingham (1990), *Çağdaş Demokrasiler*, (Çeviren : Mehmet TURAN),
Ankara: S Yayınları
- Radikal Gazetesi (2007, Haziran 12), Erişim Tarihi : 25.09.2007, www.radikal.com.tr
- Runciman, W.G. (1986), *Toplumsal Bilim ve Siyaset Kuramı*, (Çeviren : E. Mutlu),
Ankara : Teori Yayınları
- Sarıbay, Ali Yaşar (1985), *Türkiye’de Modernleşme Din ve Parti Politikası MSP
Örnek Olayı*, İstanbul : Alan Yayıncılık
- Sarıbay, Ali Yaşar (1990), *Siyasal Sosyoloji*, Bursa : Uludağ Üniversitesi Bilar
Yayınları
- Sarıbay, Ali Yaşar (1997), *Siyaset, Demokrasi ve Kimlik*, Bursa : Asa Kitabevi
Yayınları

- Sitembölükbaşı, Şaban (2001), *Parti Seçmenlerinin Siyasal Yönelimlerine Etki Eden Sosyoekonomik Faktörler : 1995 – 1999 Isparta Örnekolay Araştırması*, Ankara : Nobel Yayın Dağıtım
- Şahin, Hüseyin (2000), *Türkiye Ekonomisi ve Tarihsel Gelişimi – Bugünkü Durumu*, Bursa : Ezgi Kitabevi
- Tanör, Bülent (1994), *Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, İstanbul : BDS Yayınları
- Topbaş, Erman (2007), “Beyin ve Siyaset”, *Türk Yurdu Dergisi*, Ankara,Cilt :27, Sayı:238
- Torlak, Sülün Evinç ve Polat Ferihan (2007), “Denizli Örneği Çerçevesinde Kentlileşme Sürecinde Seçmen Davranışı Değişimi”, *Mülkiye Dergisi*, Cilt : XXX, Sayı : 253, s 149 – 166
- Turan, İltar (1986) *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, İstanbul : Der Yayınları
- Türk Dil Kurumu (2007), *Güncel Türkçe Sözlük*, Erişim Tarihi : 07.06.2007, <http://www.tdk.gov.tr>,
- Türker, Alkan (1989), *Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim*, Ankara : Gündoğan Yayınları
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kurucu Mecliste Kabul Tarihi : 18.10.1982;
Halkoyuna Sunulmak Üzere Tasarının Resmî Gazetede İlanı: 20.10.1982-17844, Kanun No:2709, Kabul Tarihi: 7.11.1982, Erişim Tarihi : 16.07.2007
www.tbmm.gov.tr/Anayasa.htm
- Türkiye İstatistik Kurumu, Erişim Tarihi : 16.08.2007 / 14.02.2008, www.tuik.gov.tr

- Türkiye İstatistik Kurumu (2006), *Türkiye İstatistik Yıllığı 2005*, Ankara : DİE Yayınları, s. 384
- Türkiye İstatistik Yıllığı (2007), *Türkiye İstatistik Yıllığı Turkey's Statistical Yearbook 2006*, Ankara : Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, s. 339
- UNDP (United Nation Development Programme) (2006), *Human Development Report 2006*, Director and Lead Author : Kevin Watkins, New York, Erişim Tarihi : 02.09.2007, <http://hdr.undp.org/en/media/hdr06-complete.pdf>,
- Uysal, Birkan (1981), "Siyasal Katılma ve Katılma Davranışı Üzerinde Ailenin Etkisi", *TODAİ Amme İdaresi Dergisi*, Ankara : TODAİE Yayınları, Cilt :14, Sayı:4, s. 61 – 74.
- Ventura, Raphael (2001), "Family Political Socialization in Multiparty Systems", *Comparative Political Studies*, Vol : 34 No :6, s. 666 – 691.
- Yasa, İbrahim (1973), *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Temel Sorunları*, Ankara : TODAİE Yayınları
- Yıldırım, Erdoğan (1995), *Türkiye'de Siyaset Süreci ve Profesyonel Siyasette Benliğin Kurulması: SHP Örneği*, Ankara: Ark Yayınları
- Yılmaz, Bülent Tunga (2003), *Temsili Demokrasinin Krizi ve Bir Alternatif : Katılımcı Demokrasi*, İstanbul: Arı Yayıncılık,
- Yumuşak, İbrahim Güran – Bilen, Mahmut (2000), "Gelir Dağılımı - Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Kocaeli : Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Sayı:1, s.75 – 94

Yüksek Seçim Kurulu, Erişim Tarihi : 22.11.2007, www.ysk.gov.tr

Zaman Gazetesi (2007, Temmuz 21), Erişim Tarihi : 25.09.2007, www.zaman.com.tr

Ek - 1

**Kİ- KARE KRİTİK DEĞERLER
TABLOSU**

	P							
df	0.20	0.10	0.05	0.02	0.01	0.005	0.002	0.001
1	1.642	2.706	3.841	5.412	6.635	7.879	9.549	10.828
2	3.219	4.605	5.991	7.824	9.210	10.597	12.429	13.815
3	4.642	6.251	7.815	9.837	11.345	12.838	14.795	16.266
4	5.989	7.779	9.488	11.668	13.277	14.860	16.924	18.467
5	7.289	9.236	11.070	13.388	15.086	16.750	18.907	20.515
6	8.558	10.645	12.592	15.033	16.812	18.548	20.791	22.458
7	9.803	12.017	14.067	16.622	18.475	20.278	22.601	24.322
8	11.030	13.362	15.507	18.168	20.090	21.955	24.352	26.124
9	12.242	14.684	16.919	19.679	21.666	23.589	26.056	27.877
10	13.442	15.987	18.307	21.161	23.209	25.188	27.722	29.588
11	14.631	17.275	19.675	22.618	24.725	26.757	29.354	31.264
12	15.812	18.549	21.026	24.054	26.217	28.299	30.957	32.909
13	16.985	19.812	22.362	25.472	27.688	29.819	32.535	34.528
14	18.151	21.064	23.685	26.873	29.141	31.319	34.091	36.123
15	19.311	22.307	24.996	28.260	30.578	32.801	35.628	37.697
16	20.465	23.542	26.296	29.633	32.000	34.267	37.146	39.252
17	21.615	24.769	27.587	30.995	33.409	35.718	38.648	40.790
18	22.760	25.989	28.869	32.346	34.805	37.156	40.136	42.312
19	23.900	27.204	30.143	33.687	36.191	38.582	41.610	43.820
20	25.037	28.412	31.410	35.020	37.566	39.997	43.072	45.315
21	26.171	29.615	32.671	36.343	38.932	41.401	44.522	46.797
22	27.302	30.813	33.924	37.659	40.289	42.796	45.962	48.268
23	28.429	32.007	35.172	38.968	41.638	44.181	47.391	49.728
24	29.553	33.196	36.415	40.270	42.980	45.559	48.812	51.179
25	30.675	34.382	37.653	41.566	44.314	46.928	50.223	52.620
26	31.795	35.563	38.885	42.856	45.642	48.290	51.627	54.052
27	32.912	36.741	40.113	44.140	46.963	49.645	53.023	55.476
28	34.027	37.916	41.337	45.419	48.278	50.993	54.411	56.892
29	35.139	39.088	42.557	46.693	49.588	52.336	55.793	58.301
30	36.250	40.256	43.773	47.962	50.892	53.672	57.167	59.703
31	37.359	41.422	44.985	49.226	52.191	55.003	58.536	61.098
32	38.466	42.585	46.194	50.487	53.486	56.328	59.899	62.487

33	39.572	43.745	47.400	51.743	54.776	57.648	61.256	63.870
34	40.676	44.903	48.602	52.995	56.061	58.964	62.608	65.247
35	41.778	46.059	49.802	54.244	57.342	60.275	63.955	66.619
36	42.879	47.212	50.998	55.489	58.619	61.581	65.296	67.985
37	43.978	48.363	52.192	56.730	59.893	62.883	66.633	69.346
38	45.076	49.513	53.384	57.969	61.162	64.181	67.966	70.703
39	46.173	50.660	54.572	59.204	62.428	65.476	69.294	72.055
40	47.269	51.805	55.759	60.436	63.691	66.766	70.618	73.402
41	48.363	52.948	56.942	61.665	64.950	68.053	71.938	74.745
42	49.456	54.090	58.124	62.892	66.206	69.336	73.254	76.084
43	50.548	55.230	59.304	64.116	67.459	70.616	74.566	77.419
44	51.639	56.369	60.481	65.337	68.709	71.893	75.874	78.750
45	52.729	57.505	61.656	66.555	69.957	73.166	77.179	80.077
46	53.818	58.641	62.830	67.771	71.201	74.437	78.481	81.400
47	54.906	59.774	64.001	68.985	72.443	75.704	79.780	82.720
48	55.993	60.907	65.171	70.197	73.683	76.969	81.075	84.037
49	57.079	62.038	66.339	71.406	74.919	78.231	82.367	85.351
50	58.164	63.167	67.505	72.613	76.154	79.490	83.657	86.661
51	59.248	64.295	68.669	73.818	77.386	80.747	84.943	87.968
52	60.332	65.422	69.832	75.021	78.616	82.001	86.227	89.272
53	61.414	66.548	70.993	76.223	79.843	83.253	87.507	90.573
54	62.496	67.673	72.153	77.422	81.069	84.502	88.786	91.872
55	63.577	68.796	73.311	78.619	82.292	85.749	90.061	93.168
56	64.658	69.919	74.468	79.815	83.513	86.994	91.335	94.461
57	65.737	71.040	75.624	81.009	84.733	88.236	92.605	95.751
58	66.816	72.160	76.778	82.201	85.950	89.477	93.874	97.039
59	67.894	73.279	77.930	83.391	87.166	90.715	95.140	98.324
60	68.972	74.397	79.082	84.580	88.379	91.952	96.404	99.607
61	70.049	75.514	80.232	85.767	89.591	93.186	97.665	100.888
62	71.125	76.630	81.381	86.953	90.802	94.419	98.925	102.166
63	72.201	77.745	82.529	88.137	92.010	95.649	100.182	103.442
64	73.276	78.860	83.675	89.320	93.217	96.878	101.437	104.716
65	74.351	79.973	84.821	90.501	94.422	98.105	102.691	105.988
66	75.425	81.086	85.965	91.681	95.626	99.330	103.942	107.258
67	76.498	82.197	87.108	92.860	96.828	100.554	105.192	108.526
68	77.571	83.308	88.250	94.037	98.028	101.776	106.440	109.791
69	78.643	84.418	89.391	95.213	99.227	102.996	107.685	111.055

70	79.715	85.527	90.531	96.388	100.425	104.215	108.929	112.317
71	80.786	86.635	91.670	97.561	101.621	105.432	110.172	113.577
72	81.857	87.743	92.808	98.733	102.816	106.648	111.412	114.835
73	82.927	88.850	93.945	99.904	104.010	107.862	112.652	116.092
74	83.997	89.956	95.081	101.074	105.202	109.074	113.889	117.346
75	85.066	91.062	96.217	102.243	106.393	110.286	115.125	118.599
76	86.135	92.166	97.351	103.410	107.583	111.495	116.359	119.850
77	87.203	93.270	98.484	104.577	108.771	112.704	117.591	121.100
78	88.271	94.373	99.617	105.742	109.958	113.911	118.823	122.348
79	89.338	95.476	100.749	106.906	111.144	115.117	120.052	123.594
80	90.405	96.578	101.880	108.069	112.329	116.321	121.281	124.839
81	91.472	97.680	103.009	109.232	113.512	117.524	122.507	126.083
82	92.538	98.780	104.139	110.393	114.695	118.726	123.733	127.324
83	93.604	99.880	105.267	111.553	115.876	119.927	124.957	128.565
84	94.669	100.980	106.395	112.712	117.057	121.126	126.179	129.804
85	95.734	102.079	107.522	113.871	118.236	122.325	127.401	131.041
86	96.799	103.177	108.648	115.028	119.414	123.522	128.621	132.277
87	97.863	104.275	109.773	116.184	120.591	124.718	129.840	133.512
88	98.927	105.372	110.898	117.340	121.767	125.913	131.057	134.746
89	99.991	106.469	112.022	118.495	122.942	127.106	132.273	135.978
90	101.054	107.565	113.145	119.648	124.116	128.299	133.489	137.208
91	102.117	108.661	114.268	120.801	125.289	129.491	134.702	138.438
92	103.179	109.756	115.390	121.954	126.462	130.681	135.915	139.666
93	104.241	110.850	116.511	123.105	127.633	131.871	137.127	140.893
94	105.303	111.944	117.632	124.255	128.803	133.059	138.337	142.119
95	106.364	113.038	118.752	125.405	129.973	134.247	139.546	143.343
96	107.425	114.131	119.871	126.554	131.141	135.433	140.755	144.567
97	108.486	115.223	120.990	127.702	132.309	136.619	141.962	145.789
98	109.547	116.315	122.108	128.849	133.476	137.803	143.168	147.010
99	110.607	117.407	123.225	129.996	134.642	138.987	144.373	148.230
100	111.667	118.498	124.342	131.142	135.807	140.169	145.577	149.449
101	112.726	119.589	125.458	132.287	136.971	141.351	146.780	150.667
102	113.786	120.679	126.574	133.431	138.135	142.532	147.982	151.884
103	114.845	121.769	127.689	134.575	139.297	143.712	149.183	153.099
104	115.903	122.858	128.804	135.718	140.459	144.891	150.383	154.314
105	116.962	123.947	129.918	136.860	141.620	146.070	151.582	155.528
106	118.020	125.035	131.031	138.002	142.780	147.247	152.780	156.740

107	119.078	126.123	132.144	139.143	143.940	148.424	153.977	157.952
108	120.135	127.211	133.257	140.283	145.099	149.599	155.173	159.162
109	121.193	128.298	134.369	141.423	146.257	150.774	156.369	160.372
110	122.250	129.385	135.480	142.562	147.414	151.949	157.563	161.581
111	123.306	130.472	136.591	143.700	148.571	153.122	158.757	162.788
112	124.363	131.558	137.701	144.838	149.727	154.294	159.950	163.995
113	125.419	132.643	138.811	145.975	150.882	155.466	161.141	165.201
114	126.475	133.729	139.921	147.111	152.037	156.637	162.332	166.406
115	127.531	134.813	141.030	148.247	153.191	157.808	163.523	167.610
116	128.587	135.898	142.138	149.383	154.344	158.977	164.712	168.813
117	129.642	136.982	143.246	150.517	155.496	160.146	165.900	170.016
118	130.697	138.066	144.354	151.652	156.648	161.314	167.088	171.217
119	131.752	139.149	145.461	152.785	157.799	162.481	168.275	172.418
120	132.806	140.233	146.567	153.918	158.950	163.648	169.461	173.617
121	133.861	141.315	147.674	155.051	160.100	164.814	170.647	174.816
122	134.915	142.398	148.779	156.183	161.250	165.980	171.831	176.014
123	135.969	143.480	149.885	157.314	162.398	167.144	173.015	177.212
124	137.022	144.562	150.989	158.445	163.546	168.308	174.198	178.408
125	138.076	145.643	152.094	159.575	164.694	169.471	175.380	179.604
126	139.129	146.724	153.198	160.705	165.841	170.634	176.562	180.799
127	140.182	147.805	154.302	161.834	166.987	171.796	177.743	181.993
128	141.235	148.885	155.405	162.963	168.133	172.957	178.923	183.186
129	142.288	149.965	156.507	164.091	169.278	174.118	180.103	184.379
130	143.340	151.045	157.610	165.219	170.423	175.278	181.281	185.571
131	144.392	152.125	158.712	166.347	171.567	176.438	182.460	186.762
132	145.444	153.204	159.814	167.473	172.711	177.597	183.637	187.953
133	146.496	154.283	160.915	168.600	173.854	178.755	184.814	189.142
134	147.548	155.361	162.016	169.726	174.996	179.913	185.990	190.331
135	148.599	156.440	163.116	170.851	176.138	181.070	187.165	191.520
136	149.651	157.518	164.216	171.976	177.280	182.226	188.340	192.707
137	150.702	158.595	165.316	173.100	178.421	183.382	189.514	193.894
138	151.753	159.673	166.415	174.224	179.561	184.538	190.688	195.080
139	152.803	160.750	167.514	175.348	180.701	185.693	191.861	196.266
140	153.854	161.827	168.613	176.471	181.840	186.847	193.033	197.451
141	154.904	162.904	169.711	177.593	182.979	188.001	194.205	198.635
142	155.954	163.980	170.809	178.716	184.118	189.154	195.376	199.819
143	157.004	165.056	171.907	179.838	185.256	190.306	196.546	201.002

144	158.054	166.132	173.004	180.959	186.393	191.458	197.716	202.184
145	159.104	167.207	174.101	182.080	187.530	192.610	198.885	203.365
146	160.153	168.283	175.198	183.200	188.666	193.761	200.054	204.547
147	161.202	169.358	176.294	184.321	189.802	194.912	201.222	205.727
148	162.251	170.432	177.390	185.440	190.938	196.062	202.390	206.907
149	163.300	171.507	178.485	186.560	192.073	197.211	203.557	208.086
150	164.349	172.581	179.581	187.679	193.208	198.360	204.723	209.265
151	165.398	173.655	180.676	188.797	194.342	199.509	205.889	210.443
152	166.446	174.729	181.770	189.915	195.476	200.657	207.054	211.620
153	167.495	175.802	182.865	191.033	196.609	201.804	208.219	212.797
154	168.543	176.876	183.959	192.150	197.742	202.951	209.383	213.973
155	169.591	177.949	185.052	193.267	198.874	204.098	210.547	215.149
156	170.639	179.022	186.146	194.384	200.006	205.244	211.710	216.324
157	171.686	180.094	187.239	195.500	201.138	206.390	212.873	217.499
158	172.734	181.167	188.332	196.616	202.269	207.535	214.035	218.673
159	173.781	182.239	189.424	197.731	203.400	208.680	215.197	219.846
160	174.828	183.311	190.516	198.846	204.530	209.824	216.358	221.019
161	175.875	184.382	191.608	199.961	205.660	210.968	217.518	222.191
162	176.922	185.454	192.700	201.075	206.790	212.111	218.678	223.363
163	177.969	186.525	193.791	202.190	207.919	213.254	219.838	224.535
164	179.016	187.596	194.883	203.303	209.047	214.396	220.997	225.705
165	180.062	188.667	195.973	204.417	210.176	215.539	222.156	226.876
166	181.109	189.737	197.064	205.530	211.304	216.680	223.314	228.045
167	182.155	190.808	198.154	206.642	212.431	217.821	224.472	229.215
168	183.201	191.878	199.244	207.755	213.558	218.962	225.629	230.383
169	184.247	192.948	200.334	208.867	214.685	220.103	226.786	231.552
170	185.293	194.017	201.423	209.978	215.812	221.242	227.942	232.719
171	186.338	195.087	202.513	211.090	216.938	222.382	229.098	233.887
172	187.384	196.156	203.602	212.201	218.063	223.521	230.253	235.053
173	188.429	197.225	204.690	213.311	219.189	224.660	231.408	236.220
174	189.474	198.294	205.779	214.422	220.314	225.798	232.563	237.385
175	190.520	199.363	206.867	215.532	221.438	226.936	233.717	238.551
176	191.565	200.432	207.955	216.641	222.563	228.074	234.870	239.716
177	192.610	201.500	209.042	217.751	223.687	229.211	236.023	240.880
178	193.654	202.568	210.130	218.860	224.810	230.347	237.176	242.044
179	194.699	203.636	211.217	219.969	225.933	231.484	238.329	243.208
180	195.743	204.704	212.304	221.077	227.056	232.620	239.480	244.370

181	196.788	205.771	213.391	222.185	228.179	233.755	240.632	245.533
182	197.832	206.839	214.477	223.293	229.301	234.891	241.783	246.695
183	198.876	207.906	215.563	224.401	230.423	236.026	242.934	247.857
184	199.920	208.973	216.649	225.508	231.544	237.160	244.084	249.018
185	200.964	210.040	217.735	226.615	232.665	238.294	245.234	250.179
186	202.008	211.106	218.821	227.722	233.786	239.428	246.383	251.339
187	203.052	212.173	219.906	228.828	234.907	240.561	247.532	252.499
188	204.095	213.239	220.991	229.934	236.027	241.694	248.681	253.659
189	205.138	214.305	222.076	231.040	237.147	242.827	249.829	254.818
190	206.182	215.371	223.160	232.146	238.266	243.959	250.977	255.976
191	207.225	216.437	224.245	233.251	239.386	245.091	252.124	257.135
192	208.268	217.502	225.329	234.356	240.505	246.223	253.271	258.292
193	209.311	218.568	226.413	235.461	241.623	247.354	254.418	259.450
194	210.354	219.633	227.496	236.566	242.742	248.485	255.564	260.607
195	211.397	220.698	228.580	237.670	243.860	249.616	256.710	261.763
196	212.439	221.763	229.663	238.774	244.977	250.746	257.855	262.920
197	213.482	222.828	230.746	239.877	246.095	251.876	259.001	264.075
198	214.524	223.892	231.829	240.981	247.212	253.006	260.145	265.231
199	215.567	224.957	232.912	242.084	248.329	254.135	261.290	266.386
200	216.609	226.021	233.994	243.187	249.445	255.264	262.434	267.541
201	217.651	227.085	235.076	244.290	250.561	256.393	263.578	268.695
202	218.693	228.149	236.159	245.392	251.677	257.521	264.721	269.849
203	219.735	229.213	237.240	246.494	252.793	258.649	265.864	271.002
204	220.777	230.276	238.322	247.596	253.908	259.777	267.007	272.155
205	221.818	231.340	239.403	248.698	255.023	260.904	268.149	273.308
206	222.860	232.403	240.485	249.799	256.138	262.031	269.291	274.460
207	223.901	233.466	241.566	250.900	257.253	263.158	270.432	275.612
208	224.943	234.529	242.647	252.001	258.367	264.285	271.574	276.764
209	225.984	235.592	243.727	253.102	259.481	265.411	272.715	277.915
210	227.025	236.655	244.808	254.202	260.595	266.537	273.855	279.066
211	228.066	237.718	245.888	255.302	261.708	267.662	274.995	280.217
212	229.107	238.780	246.968	256.402	262.821	268.788	276.135	281.367
213	230.148	239.842	248.048	257.502	263.934	269.912	277.275	282.517
214	231.189	240.904	249.128	258.601	265.047	271.037	278.414	283.666
215	232.230	241.966	250.207	259.701	266.159	272.161	279.553	284.815
216	233.270	243.028	251.286	260.800	267.271	273.286	280.692	285.964
217	234.311	244.090	252.366	261.898	268.383	274.409	281.830	287.113

218	235.351	245.151	253.444	262.997	269.495	275.533	282.968	288.261
219	236.392	246.213	254.523	264.095	270.606	276.656	284.106	289.408
220	237.432	247.274	255.602	265.193	271.717	277.779	285.243	290.556
221	238.472	248.335	256.680	266.291	272.828	278.902	286.380	291.703
222	239.512	249.396	257.758	267.389	273.939	280.024	287.517	292.850
223	240.552	250.457	258.836	268.486	275.049	281.146	288.653	293.996
224	241.592	251.518	259.914	269.584	276.159	282.268	289.789	295.142
225	242.632	252.578	260.992	270.681	277.269	283.390	290.925	296.288
226	243.671	253.638	262.070	271.777	278.379	284.511	292.061	297.433
227	244.711	254.699	263.147	272.874	279.488	285.632	293.196	298.578
228	245.750	255.759	264.224	273.970	280.597	286.753	294.331	299.723
229	246.790	256.819	265.301	275.066	281.706	287.874	295.465	300.868
230	247.829	257.879	266.378	276.162	282.814	288.994	296.600	302.012
231	248.868	258.939	267.455	277.258	283.923	290.114	297.734	303.156
232	249.907	259.998	268.531	278.354	285.031	291.234	298.867	304.299
233	250.947	261.058	269.608	279.449	286.139	292.353	300.001	305.443
234	251.986	262.117	270.684	280.544	287.247	293.472	301.134	306.586
235	253.024	263.176	271.760	281.639	288.354	294.591	302.267	307.728
236	254.063	264.236	272.836	282.734	289.461	295.710	303.400	308.871
237	255.102	265.295	273.911	283.828	290.568	296.828	304.532	310.013
238	256.141	266.353	274.987	284.922	291.675	297.947	305.664	311.154
239	257.179	267.412	276.062	286.016	292.782	299.065	306.796	312.296
240	258.218	268.471	277.138	287.110	293.888	300.182	307.927	313.437
241	259.256	269.529	278.213	288.204	294.994	301.300	309.058	314.578
242	260.295	270.588	279.288	289.298	296.100	302.417	310.189	315.718
243	261.333	271.646	280.362	290.391	297.206	303.534	311.320	316.859
244	262.371	272.704	281.437	291.484	298.311	304.651	312.450	317.999
245	263.409	273.762	282.512	292.577	299.417	305.767	313.580	319.138
246	264.447	274.820	283.586	293.670	300.522	306.883	314.710	320.278
247	265.485	275.878	284.660	294.762	301.626	308.000	315.840	321.417
248	266.523	276.935	285.734	295.855	302.731	309.115	316.969	322.556
249	267.561	277.993	286.808	296.947	303.835	310.231	318.098	323.694
250	268.599	279.050	287.881	298.039	304.940	311.346	319.227	324.832

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
YÖNETİM BİLİMLERİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI TEZİ
GELİR DURUMU – SİYASAL EĞİLİM İLİŞKİSİ – MERSİN ÖRNEĞİ ANKETİ**

1. Cinsiyetiniz

Erkek Bayan

2. Yaşınız

18 – 25 26 – 40 41 – 60 60 +

3. Eğitim durumunuz

Okur yazar değil Okuryazar İlkokul
 Ortaokul Lise Üniversite +

4. Doğum yeriniz

Mersin Diğer.....

5. Bugüne kadar en uzun süre yaşadığınız yerin nüfusu ne kadardı?

5.000 5.000 – 20.000
 20.000 – 100.000 100.000 – 500.000
 500.000 – 1.000.000 1.000.000 - +

6. Medeni durumunuz

Evli Bekar

7. Gelir getirici herhangi bir işte çalışıyor musunuz?

Evet Hayır emekli
 Hayır işsiz Emekli çalışıyor

8. Mesleğiniz

Çiftçi Esnaf Memur
 Kamuda İşçi Özelde İşçi Ev Hanımı

9. Ailenizin aylık gelir durumu

450 YTL ve Altı
 450 YTL - 1000 YTL
 1000 YTL ve üzeri

10. Sizce haneniz hangi gelir grubunda yer alıyor?

Üst Orta Alt

11. Kaç yıldır Mersinde ikamet ediyorsunuz?

1 – 5 6 – 10
 11 – 15 15 +

12. Ailenizde sizinle beraber kaç kişi yaşıyor?

Yalnız 2 3 4
 5 6 7 +

13. Oturduğunuz konut kendinize mi ait?

Kendime ait
 Kira
 Aileme ait ancak kira ödemiyorum

14. En çok hangi televizyon kanalını izliyorsunuz?

Show TV Kanal 7 Kanal D
 Atv NTV Samanyolu TV
 Sun TV TGRT TRT
 ULUSAL Diğerleri .....

15. En çok hangi gazeteyi okuyorsunuz?

Birgün Cumhuriyet Milliyet
 Posta Radikal Sabah
 Türkiye Vakit Hürriyet
 Zaman Diğerleri.....

16. En son hangi kitabı okudunuz?

Kitap Okumuyorum Hatırlamıyorum
 .....

17. 1999 genel seçimlerinde hangi partiye oy verdiniz?

ANAP BBP CHP DSP
 DYP FP HADEP MHP
 Oy Kullanmadım Diğer .....

18. 2002 genel seçimlerinde hangi partiye oy verdiniz?

AKP ANAP CHP DEHAP
 DSP DYP MHP Hiçbiri
 Oy Kullanmadım Diğer .....

19. 2007 genel seçimlerinde hangi partiye oy vermeyi düşünüyorsunuz?

AKP ANAP CHP DSP
 DTP DYP MHP Kararsız
 Hiçbiri Diğer .....

20. Neden bu partiye oy vermeyi düşünüyorsunuz?

Aile geleneği
 Avrupa Birliği politikalarından dolayı
 Ekonomi politikalarındaki başarı
 Fikri yakınlığı
 Laikliğe sahip çıkabileceği için
 Liderin Karizması
 Tepki olsun diye
 Türban sorununu çözebileceği için
 Diğer.....

21. Oy vereceğiniz parti kapatılmış olsa ya da kendisi seçimlere girmemeye karar vermiş olsa ikinci bir parti olarak hangi partiye oy verirsiniz?

AKP ANAP CHP DSP
 DTP DYP MHP Kararsız
 Hiçbiri Diğer .....

22. Bir siyasi partiden öncelikle hangi sorunu çözmesini beklersiniz?

Alevi vatandaşlara eşit muamele Avrupa Birliği
 Demokrasi ve İnsan Hakları İşsizlik
 Kıbrıs Laiklik
 Terör Türban Sorunu
 Yolsuzlukla Mücadele

23. 2007 Genel seçimlerinde Sol'da bir ittifak kurulacak olsa Sol'un lideri sizce kim olmalı?

Deniz Baykal İzzettin DOĞAN
 Murat KARAYALÇIN Mustafa SARIGÜL
 Ahmet TÜRK Yılmaz BÜYÜKERŞEN
 Zeki SEZER Diğer.....

24. 2007 Genel seçimlerinde Sağ'da bir ittifak kurulacak olsa Sağ'ın lideri sizce kim olmalı?

Abdullah GÜL Devlet BAHÇELİ
 Erkan MUMCU Mehmet AĞAR
 Melih GÖKÇEK Muhsin YAZICIOĞLU
 Recep Tayyip ERDOĞAN Ahmet TÜRK
 Diğer.....